

marksist klasikler dizisi

V. İ. LENİN

DEVLET VE DEVRİM

İngilizceden Çevirenler
M. Halim Spatar – Celal Üster

Yordam Kitap

V. İ. LENİN • DEVLET VE DEVRİM

Çevirmenlerin temel aldıkları kaynak:

V. I. Lenin, *The State and Revolution*, Foreign Languages Press, Second Printing, Peking 1970.

Çevirmenlerin karşılaştırma için başvurdukları kaynak:

V. Lénine, *L'État et la révolution*, Éditions en langues étrangères, Pékin, 1970.

Yordam Kitap editörünün temel aldığı kaynak:

V. I. Lenin, "*The State and Revolution*", *Collected Works*, Volume 25, Progress Publishers, Moscow, Second printing 1974.

Yordam Kitap editörünün karşılaştırma için başvurduğu kaynaklar:

W. I. Lenin, "*Staat und Revolution*", *Werke*, Band 25, Dietz Verlag Berlin, 4. Auflage, 1974.

В. И. Ленин, *Государство и революция*, https://www.marxists.org/russkij/lenin/works/lenin007.htm.

Eserin Türkçedeki İlk Basımı:
Aydınlık Yayınları, 1978, İstanbul

DEVLET VE DEVRİM

V. İ. Lenin

İngilizceden Çevirenler
M. Halim Spatar Celal Üster

Editör
Erkin Özalp

Yordam Kitap: 260 • **Devlet ve Devrim** • V. İ. Lenin
ISBN 978-605-172-106-4 • *Çeviri:* M. Halim Spatar - Celal Üster
Kitap Editörü: Erkin Özalp • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Ocak 2016
© Yordam Kitap, 2015

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • E: info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Berdan Matbaası** (Sertifika No: 12491)
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi C Blok No: 215/216
Topkapı - İstanbul
Tel: 0212 613 12 11

DEVLET VE DEVRİM

İÇİNDEKİLER

DEVLET VE DEVRİM
Marksizmin Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri 9

BİRİNCİ BASIMA ÖNSÖZ 11

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ 15

I. BÖLÜM
SINIFLI TOPLUM VE DEVLET 17
1. Devlet – Sınıf Karşıtlıklarının Giderilemezliğinin Bir Ürünü 17
2. Özel Silahlı Birlikler, Hapishaneler vb. 21
3. Devlet – Ezilen Sınıfın Sömürülmesinin Bir Aracı 25
4. Devletin "Yok Olup Gitmesi" ve Zora Dayalı Devrim 29

II. BÖLÜM
DEVLET VE DEVRİM. 1848-1851 YILLARININ DENEYİMLERİ 37
1. Devrimin Arifesi 37
2. Devrimin Sonuçları 42
3. Marx 1852'de Sorunu Nasıl Tarif Etmişti? 49

III. BÖLÜM
DEVLET VE DEVRİM.
1871 PARİS KOMÜNÜ DENEYİMLERİ. MARX'IN ÇÖZÜMLEMESİ 53
1. Komüncülerin Girişimi Neden Kahramancaydı? 53
2. Parçalanan Devlet Mekanizmasının Yerine Ne Koyulmalı? 58
3. Parlamentarizmin Ortadan Kaldırılması 63
4. Ulusal Birliğin Örgütlenmesi 71
5. Asalak Devletin Ortadan Kaldırılması 74

IV. BÖLÜM

DEVAM. ENGELS'İN TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI 78

1. Konut Sorunu 78
2. Anarşistlerle Tartışma 81
3. Bebel'e Mektup 86
4. Erfurt Program Taslağının Eleştirisi 90
5. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ına 1891 Tarihli Önsöz 98
6. Engels'in Demokrasinin Aşılması Hakkındaki Görüşleri 105

V. BÖLÜM

DEVLETİN YOK OLUP GİTMESİNİN İKTİSADİ TEMELİ 108

1. Marx'ın Sorunu Ele Alışı 108
2. Kapitalizmden Komünizme Geçiş 111
3. Komünist Toplumun İlk Evresi 117
4. Komünist Toplumun Üst Evresi 122

VI. BÖLÜM

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN ÇARPITILMASI 132

1. Plehanov'un Anarşistlerle Tartışması 132
2. Kautsky'nin Oportünistlerle Tartışması 134
3. Kautsky'nin Pannekoek'le Tartışması 143

BİRİNCİ BASIMA SONSÖZ 155

İSİM DİZİNİ 156

DEVLET VE DEVRİM

Marksizmin Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri*

Ağustos-Eylül 1917'de yazıldı
1918'de *Zhizn i Znaniye* Yayınevi tarafından bir broşür şeklinde yayımlandı

Bu baskıda, *Kommunist* Yayınevi tarafından 1919 yılında yayımlanan broşür temel alınmış ve karşılaştırma için elyazmasına ve 1918 baskısına başvurulmuştur

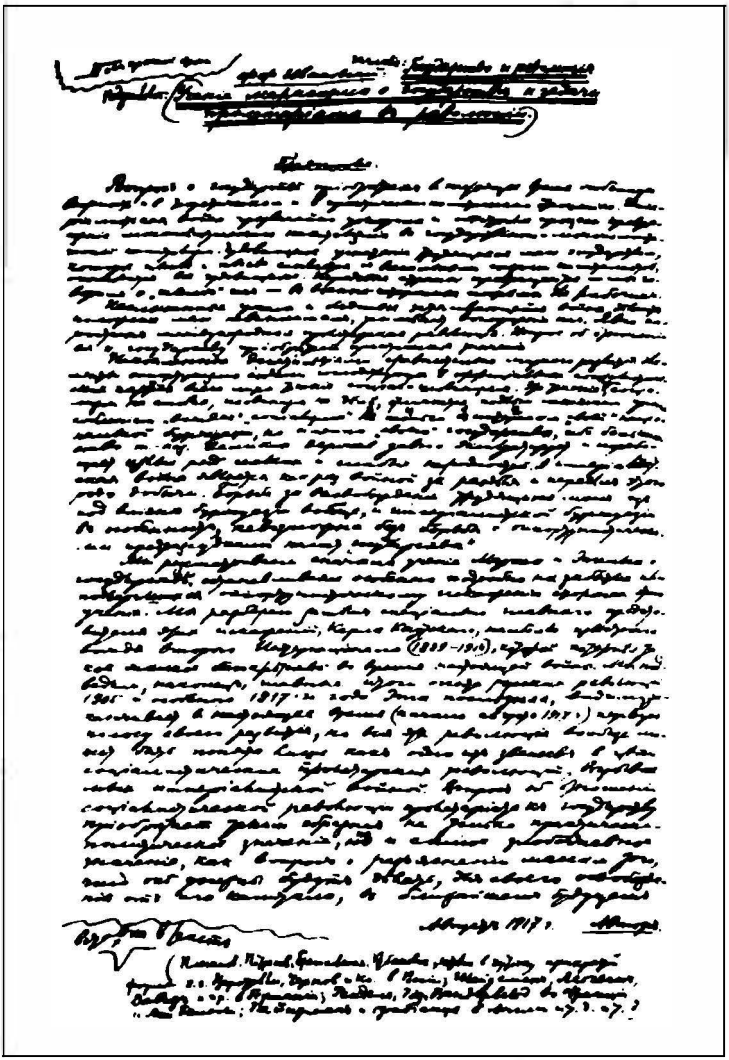
---

* Lenin, *Devlet ve Devrim*'i, yeraltındayken, 1917 yılının Ağustos ve Eylül aylarında yazdı. Devlet sorununun teorik olarak incelenmesi gerektiğini ilk olarak 1916'nın ikinci yarısında söylemişti. O dönemde, Buharin'in devlet hakkındaki Marksist olmayan konumlanışını eleştirdiği ve Marksistlerin devlete bakışları hakkında daha ayrıntılı bir makale yazma sözünü verdiği "Gençlik Enternasyonali" başlıklı yazıyı yazdı (bkz. *Collected Works*, Vol. 23, s. 163-166). 17 Şubat (Yeni Takvim) 1917'de, Lenin, A. M. Kollontay'a, Marksistlerin devlete bakışları hakkındaki hazırlık malzemesini neredeyse tamamlamış olduğunu yazdı. Malzeme, "Marksizm ve Devlet" başlığını taşıyan mavi kaplı bir deftere küçük harflerle yazılmıştı. İçinde, Marx'tan ve Engels'ten alıntılar, Kautsky'nin, Pannekoek'ün ve Bernstein'ın kitaplarından pasajlar ve Lenin'in eleştirel yorumları, çıkardığı sonuçlar ve genellemeleri vardı.

Lenin'in planına göre, *Devlet ve Devrim*, yedi bölümden oluşacaktı. Ama "1905 ve 1917 Rus Devrimlerinin Deneyimleri" başlıklı yedinci ve son bölüm hiçbir zaman yazılmadı ve elimizde bunun yalnızca ayrıntılı bir planı var (bkz. *Lenin Miscellany XXI*, 1933, s. 25-26 [Rusça]). Lenin, yayıncıya, "bu yedinci bölümü tamamlamak konusunda çok yavaş ilerlemesi ya da söz konusu bölümün fazla hacimli olması" durumunda, "ilk altı bölümün Birinci Kitap şeklinde ayrı olarak yayımlanması gerektiğini" yazmıştı.

Elyazmasının birinci sayfasında yazarın takma adı olan F. F. İvanovski vardı. Lenin bu adı kullanmayı planlıyordu, çünkü aksi durumda Geçici Hükümet kitaba el koyardı. Kitap ancak 1918'de yayımlandığından, takma adın kullanılması gerekmedi. Yazarın II. Bölüme eklediği "Marx 1852'de Sorunu Nasıl Tarif Etmişti?" başlıklı yeni bir alt bölümü içeren ikinci bir baskı 1919'da yayımlandı. *–İngilizce ed.*

{Metindeki ve dipnotlardaki çengelli parantezler Türkçe baskı editörüne aittir. *–Türkçe ed.*}

Devlet ve Devrim elyazmasının birinci sayfası
Ağustos-Eylül 1917

Küçültülmüştür

Birinci Basıma Önsöz

Bugünlerde devlet sorunu gerek teorik bakımdan, gerek pratik siyaset açısından özel bir önem kazanıyor. Emperyalist savaş, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşme sürecini büyük ölçüde hızlandırdı ve yoğunlaştırdı. Güçleri her şeye yeten kapitalist birliklerle giderek daha fazla bütünleşen devletin emekçi kitleler üzerindeki korkunç baskısı her geçen gün daha da amansızlaşıyor. Gelişmiş ülkeler (iç bölgelerini kastediyoruz), işçilerin zorla çalıştırıldığı birer askerî cezaevi hâline geliyor.

Sonu gelmeyen savaşın yol açtığı eşi görülmemiş dehşet ve sefalet, kitlelerin durumunu katlanılmaz kılıyor ve öfkelerini artırıyor. Uluslararası proletarya devrimi gözle görülür şekilde olgunlaşıyor. Bu devriminin devletle ilişkisi sorunu pratik açısından da önem kazanıyor.

Onlarca yıl süren görece barışçıl gelişme döneminde birikmiş olan oportünizm unsurları, bütün dünyadaki resmî sosyalist partileri egemenliği altına alan sosyal-şovenizm akımını yarattı. Sözde sosyalizm, uygulamada şovenizm anlamına gelen bu akımın (Rusya'da Plehanov, Potresov, Breşkovskaya, Rubanoviç ve üstü biraz örtülü bir şekilde

Tsereteli, Çernov ve kafadarları; Almanya'da Scheidemann, Legien, David ve başkaları; Fransa ve Belçika'da Renaudel, Guesde, Vandervelde; İngiltere'de Hyndman ve Fabianlar* vb. vb.) göze çarpan yanı, "sosyalizm önderleri"nin, yalnızca "onların" ulusal burjuvazilerinin çıkarlarına değil, aynı zamanda "onların" devletlerinin çıkarlarına alçakça ve kölece boyun eğmeleridir; çünkü, "Büyük Güçler"in çoğu, çok sayıda küçük ve zayıf ulusu uzun zamandır sömürmekte ve köleleştirmektedir. Ve emperyalist savaş, böylesi bir ganimetin paylaşılmasına ve yeniden paylaşılmasına yönelik bir savaştır. "Devlet" hakkındaki oportünist önyargılarla mücadele etmeden, emekçi kitleleri, genel olarak burjuvazinin, özel olarak da emperyalist burjuvazinin etkisinden kurtarma mücadelesi verilemez.

İlkin, Marx ile Engels'in devlet hakkındaki öğretilerini inceleyecek ve bu öğretinin oportünistler tarafından yok sayılmış ya da çarpıtılmış olan yanlarını ayrıntılı olarak ele alacağız. Ardından, özel olarak, bu çarpıtmaların başta gelen sorumlusu ve bugünkü savaşta içler acısı bir iflasa uğramış bulunan İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) en tanınmış önderi olan Karl Kautsky'yi ele alacağız. Son olarak, 1905 ve özellikle de 1917 Rus Devrimlerinde kazanılan deneyimlerin belli başlı sonuçlarını özetleyeceğiz. Görüldüğü kadarıyla, 1917 Devrimi, şu sıralar (Ağustos 1917'nin başında), gelişmesinin birinci aşamasını tamamlıyor; ama bir bütün olarak bu devrim, ancak, emperyalist savaşın yolunu açmakta olduğu bir sosyalist proletarya devrimleri zincirinin bir halkası olarak görülmesi durumunda anlaşı-

* 1884 yılında İngiltere'de kurulan, sosyalizmin ilkelerinin aşamalı olarak ve reformlar yoluyla hayata geçirilmesini savunan, İngiliz İşçi Partisi'nin temellerini atan Fabian Derneği'nin üyeleri. –*Türkçe ed.*

labilir. Demek ki, sosyalist proletarya devriminin devletle ilişkisi sorunu, pratik siyaset açısından önem kazanmakla kalmıyor, aynı zamanda, günümüzün en acil sorunlarından biri olarak da, yani, kapitalist zorbalıktan kurtulmak için yakın gelecekte neler yapmaları gerektiğini kitlelere açıklama sorunu olarak da önem kazanıyor.

Yazar

Ağustos 1917

İkinci Basıma Önsöz

Bu ikinci basım, II. Bölüme 3. alt bölümün eklenmesi dışında, neredeyse hiçbir değişiklik yapılmadan yayımlanmıştır.

Yazar

Moskova
17 Aralık 1918

I. BÖLÜM

Sınıflı Toplum ve Devlet

1. DEVLET – SINIF KARŞITLIKLARININ GİDERİLEMEZLİĞİNİN BİR ÜRÜNÜ

Bugün Marx'ın öğretisinin başına gelenler, tarih boyunca, devrimci düşünürlerin ve kurtuluş mücadelesi yürüten ezilen sınıfların önderlerinin öğretilerinin başına defalarca gelmişti. Ezen sınıflar, büyük devrimcileri sağlıklarında durmadan oradan oraya sürmüş, öğretilerinin karşısına en vahşi düşmanlık, en kudurgan nefret ve en kaba yalan ve karalama kampanyalarıyla dikilmişti. Ölümlerinden sonra, onları zararsız putlara çevirmek, deyim yerindeyse evliyalaştırmak ve ezilen sınıfları "avutmak" için ve bu sınıfları aldatmak amacıyla *adlarını bir ölçüde* halelerle süslerken, aynı zamanda, devrimci öğretiyi *içeriğinden* yoksun bırakma, devrimci uçlarını köreltme ve onu bayağılaştırma girişimlerinde bulunulur. Bugün, burjuvazi ve emek hareketinin içindeki oportünistler, Marksizmin bu şekilde elden geçirilmesi konusunda ortaklaşıyor. Bu öğretinin devrimci yanını, devrimci ruhunu yok sayıyor, örtbas ediyor ya da çarpıtıyorlar. Burjuvazi için kabul edilebilir olan ya da kabul edilebilir görünen ne

varsa onu öne sürüyor ve göklere çıkarıyorlar. Bütün sosyal-şovenler bugün "Marksist" (gülmeyin!). Daha düne kadar Marksizmin kökünü kazıma uzmanları olan Alman burjuva bilginleri, şimdilerde, bir yağma savaşının yürütülmesi için çok iyi bir şekilde örgütlenmiş olan işçi sendikalarını eğittiğini iddia ettikleri "ulusal-Alman" Marx'tan giderek daha sık söz ediyor!

Bu koşullar altında, Marksizmin eşi görülmemiş derecede yaygın bir şekilde çarpıtılması karşısında, en başta gelen görevimiz, Marx'ın devlet konusunda gerçekten öğretmiş olduğu şeyleri *yeniden ortaya koymaktır.* Bunun için, Marx'ın ve Engels'in kendi eserlerinden çok sayıda uzun alıntının yapılması gerekecek. Kuşkusuz, uzun alıntılar metni ağırlaştıracak ve yaygın bir şekilde okunmasına hiçbir şekilde yardımcı olmayacak; ama bu alıntılardan vazgeçmemiz olanaksız. Okurun, bilimsel sosyalizmin kurucularının görüşlerinin tümü ve bu görüşlerin evrimi hakkında bağımsız bir yargıya varabilmesi, ve bu görüşlerin günümüzde yaygın olan "Kautsky'cilik" tarafından çarpıtıldığının belgelerle kanıtlanabilmesi ve açıkça gözler önüne serilebilmesi için, Marx'ın ve Engels'in eserlerinin devlet konusundaki bölümlerinin tümü ya da hiç değilse en can alıcı olanları, mutlaka, elden geldiğince eksiksiz bir şekilde aktarılmak zorunda.

Engels'in en ünlü eseriyle, daha 1894 yılında Stuttgart'ta altıncı basımı yapılmış olan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'yle başlayalım. Çok sayıda Rusça çevirinin bulunmasına karşın, bunların çoğunun eksik ya da çok yetersiz olması nedeniyle, alıntıları Almanca asıllarından çevirmek zorundayız.*

---

* Elinizdeki kitapta da Marx'ın ve Engels'in eserlerinden yapılan alıntılar Almanca asıllarından çevrildi. –*Türkçe ed.*

Engels, tarihsel çözümlemesini özetlerken şöyle diyor:

> "Demek ki, devlet, hiçbir şekilde, topluma dışarıdan dayatılan bir güç değildir; hele, Hegel'in iddia ettiği gibi, 'ahlaki düşüncenin gerçekliği', 'aklın imgesi ve gerçekliği' hiç değildir. Aksine, devlet, belirli bir gelişme aşamasındaki toplumun bir ürünüdür; toplumun kendi kendisiyle çözümsüz bir çelişkiye düşmüşlüğünün, ortadan kaldıramayacağı giderilemez karşıtlıklara bölünmüşlüğünün kabulüdür. Ama bu karşıtlıkların, iktisadi çıkarları çatışan sınıfların, kendilerini ve toplumu kısır bir mücadele içinde tüketmemeleri için, çatışmayı yumuşatacak, 'düzen' sınırları içinde tutacak, görünüşte toplumun üzerinde duran bir güç gerekli hâle gelmiştir; ve toplumun bağrından doğan, ama kendisini toplumun üzerine yerleştiren, ona giderek daha fazla yabancılaşan bu güç, devlettir." (s. 177-178, altıncı Almanca basım.)*

Bu sözler, Marksizmin, devletin tarihsel rolü ve anlamı hakkındaki temel düşüncesini kusursuz bir açıklıkla dile getiriyor. Devlet, sınıf karşıtlıklarının *giderilemezliğinin* bir ürünü ve bir ifadesidir. Devlet, sınıf karşıtlığının giderilmesinin nesnel olarak *mümkün olmadığı* yerde, anda ve ölçüde ortaya çıkar. Tersinden söylersek, devletin varlığı, sınıf karşıtlıklarının giderilemez olduğunu kanıtlar.

İki ana koldan yürütülen Marksizmi çarpıtma faaliyetleri tam da bu en önemli ve temel noktada başlar.

Bir yandan, su götürmez tarihsel gerçeklerin ağırlığı karşısında devletin sadece sınıf karşıtlıklarının ve bir sınıf mücadelesinin bulunduğu yerlerde var olduğunu kabullenmek zorunda kalan burjuva ve özellikle de küçük burjuva

---

* Bkz. Friedrich Engels, "*Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats*", Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 21, s. 165. V. İ. Lenin, aşağıda (s. 21-28), Engels'in aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser, s. 165-168.) *-Almanca ed.*

ideologları, Marx'ı, devletin sınıfların *uzlaştırılmasının* bir organı olarak görüleceği şekilde "düzeltir". Marx'a göre, eğer sınıfları uzlaştırmak mümkün olsaydı, devlet ne ortaya çıkabilir, ne de varlığını sürdürebilirdi. Küçük burjuva ve dar kafalı profesörlerin ve siyaset yazarlarının, Marx'tan sık sık ve olumlu alıntılar yaparak söylediklerinden anlaşılan şey, devletin sınıfları gerçekten uzlaştırdığıdır. Marx'a göre, devlet, bir sınıfın *egemenlik* organıdır, bir sınıfın bir başkasını *ezmesini sağlayan* organdır; sınıflar arasındaki çatışmayı yumuşatarak bu baskıyı yasallaştıran ve ona süreklilik kazandıran "düzen"in kurulmasıdır. Ne var ki, küçük burjuva politikacılarına bakılırsa, düzen, bir sınıfın bir başkası tarafından ezilmesi değil, sınıfların uzlaştırılması demektir; çatışmanın yatıştırılması ise, ezilen sınıfların, ezenleri alaşağı etme mücadelesinin belirli araç ve yöntemlerinden yoksun kılınması değil, sınıfların uzlaştırılması demektir.

Örneğin, 1917 {Şubat} Devriminde, devletin anlamı ve rolü sorunu, doğrudan eylemi ve dahası kitlesel ölçekli eylemi gerektiren pratik bir sorun olarak olanca büyüklüğüyle ortaya çıktığında, Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin hepsi, bir anda, "devlet"in sınıfları "uzlaştırdığı" yönündeki küçük burjuva teorisine geri döndü. Bu iki partinin politikacılarının sayısız karar ve makaleleri baştan sona bu küçük burjuvaziye ve dar kafalılara özgü "uzlaştırma" teorisiyle doludur. Devletin, kendi tam karşıtıyla (karşıtı olan sınıfla) uzlaştırılması *mümkün olmayan* belirli bir sınıfın bir egemenlik organı olması, küçük burjuva demokratlarının hiçbir zaman kavrayamayacakları bir şeydir. Bunların devlet karşısındaki tutumları, bizim Sosyalist-Devrimcilerimizin ve Menşeviklerimizin hiçbir şekilde sosyalist olmadıklarını (biz Bolşevikler hep bu görüşü savunduk), sosyalizmi andıran sözler

eden küçük burjuva demokratları olduklarını ortaya koyan en çarpıcı kanıtlardan biridir.

Öte yandan, Marksizm hakkındaki "Kautsky'ci" çarpıtma çok daha ustacadır. "Teoride", devletin sınıf egemenliğinin bir organı olduğu ya da sınıf karşıtlıklarının giderilemez olduğu reddedilmez. Ama görmezden gelinen ya da örtbas edilen şey şudur: Eğer devlet, sınıf karşıtlıklarının giderilemezliğinin ürünüyse, toplumun *üzerinde* duran ve "ona *giderek daha fazla yabancılaşan*" bir güçse, ezilen sınıfın, yalnızca zora dayalı bir devrim olmaksızın değil, *ama aynı zamanda*, egemen sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve söz konusu "yabancılaşma"nın cisimleşmesi olan devlet gücü aygıtı *yıkılmaksızın* kurtulamayacağı açıktır. Daha sonra göreceğimiz gibi, Marx, teorik bakımdan apaçık olan bu sonucu, devrimin görevlerinin somut bir tarihsel çözümlemesine dayalı olarak, çok açık şekilde çıkarmıştı. Ve (ileride ayrıntılı olarak göstereceğimiz gibi), Kautsky'nin "unutmuş" ya da çarpıtmış olduğu şey, bu sonuçtur.

2. ÖZEL SİLAHLI BİRLİKLER, HAPİSHANELER VB.

Engels şöyle devam ediyor:

> "Devletin, eski *gens* [kabile ya da klan] örgütlenmesinden ilk farkı, uyruklarını *bölgelere göre sınıflandırmasıdır*."
>
> Bu sınıflandırma bize "doğal" görünür, oysa kuşaklara ya da kabilelere dayanan eski örgütlenmeye karşı uzun süreli bir mücadeleyi gerektirir.
>
> "İkincisi, artık kendisini silahlı güç olarak örgütleyen halkla dolaysız bir şekilde örtüşmeyen bir *kamu gücü*nün kurulmasıdır. Bu özel kamu gücü gereklidir, çünkü sınıflara ayrışmadan beri, halkın kendi kendine işleyen bir silahlı örgütlenmesi olanaksız hâle gelmiştir... Bu kamu gücü, her devlette bulunur;

> yalnızca silahlı insanlardan değil, aynı zamanda *gens* [klan] toplumunun haberdar olmadığı maddi eklentilerden, hapishanelerden ve her tür zorlayıcı kurumdan oluşur."

Engels, devlet diye anılan, toplumun bağrından doğan ama kendisini onun üzerine koyan ve ona giderek daha fazla yabancılaşan "güç" kavramını açıklığa kavuşturur. Bu güç esas olarak nelerden oluşur? Emirleri altında hapishaneler vb. bulunan özel silahlı birliklerden oluşur.

Özel silahlı birliklerden söz etmemiz yerindedir, çünkü her devletin bir özelliği olan kamu gücü, "kendi kendine işleyen bir silahlı örgütlenmesi" bulunan silahlı halkla "dolaysız bir şekilde örtüşmez".

Bütün büyük devrimci düşünürler gibi Engels de, sınıf bilinçli işçilerin dikkatini, yaygın dar kafalılığın en önemsiz, en alışılmış saydığı, kökleşmiş olmakla kalmayıp aynı zamanda taşlaşmış denebilecek olan önyargılarca kutsanan şeye çekmeye çalışır. Sürekli ordu ve polis, devlet iktidarının başlıca araçlarıdır. Zaten başka türlü olabilir mi?

Engels'in seslendiği ve tek bir büyük devrimi bile yaşamamış ya da yakından gözlememiş olan 19. yüzyıl sonu Avrupalılarının büyük çoğunluğuna göre, başka türlü olamazdı. Onlar, "halkın kendi kendine işleyen bir silahlı örgütlenmesi"nin ne olduğunu hiçbir şekilde anlayamadı. Batı Avrupa'daki ve Rusya'daki dar kafalılar, toplumun üzerinde duran ve topluma yabancılaşan özel silahlı birliklere (polis ve bir sürekli ordu) niçin gerek duyulduğu sorulduğunda, Spencer'dan ya da Mihaylovski'den ödünç alınmış birkaç deyimle cevap verme, toplumsal yaşamın artan karmaşıklığından, işlevlerin farklılaşmasından vb. söz etme eğilimindedir.

Bu tür bir açıklama "bilimsel" görünür ve önemli ve temel olguyu, yani toplumun uzlaştırılamaz karşıt sınıflara bölünmüşlüğünü örtbas ederek, sokaktaki insanı başarılı bir şekilde uyutur.

Gerçi, bu bölünme olmasaydı, "halkın kendi kendine işleyen silahlı örgütlenmesi", karmaşıklığıyla, teknik düzeyinin yüksekliğiyle vb., sopa kullanan bir maymun sürüsünün ya da ilkel insanların ya da klanlar hâlinde birleşmiş insanların ilkel örgütlenmelerinden farklılaşırdı, ama böyle bir örgütlenme yine de mümkün olurdu.

Böyle bir örgütlenme olanaksızdır, çünkü uygar toplum, karşıt ve dahası uzlaştırılamayacak derecede karşıt sınıflara bölünmüştür ve bunların "kendi kendine işleyen" silahlanmaları, aralarındaki silahlı bir mücadeleye yol açardı. Bir devlet ortaya çıkar, özel bir güç, özel silahlı birlikler yaratılır ve her devrim, devlet aygıtını yıkarak, egemen sınıfın, *kendisine* hizmet eden özel silahlı birlikleri yeniden kurmak için, ezilen sınıfın ise, sömürenler yerine sömürülenlere hizmet edebilecek olan bu türdeki yeni bir örgütlenme yaratmak için nasıl çabaladığını bize açık bir şekilde gösterir.

Engels, yukarıdaki tartışmasında, tam da, her devrimin pratikte açıkça ve dahası kitle eylemi ölçeğinde karşımıza çıkardığı sorunu, yani "özel" silahlı birlikler ile "halkın kendi kendine işleyen silahlı örgütlenmesi" arasındaki ilişki sorununu teorik olarak ortaya atıyor. Avrupa ve Rus devrimlerinin deneyimlerinin bu sorunu somut olarak ne şekilde ortaya koyduğunu göreceğiz.

Ama Engels'in açıklamalarına geri dönelim.

Engels, bu kamu gücünün, bazen (örneğin Kuzey Amerika'nın belirli kısımlarında) zayıf olduğunu (burada, kapitalist toplumda ender rastlanan bir istisnayı ve emperyalizm öncesi dönemindeki Kuzey Amerika'nın özgür yerleşimcilerin ağır bastığı kısımlarını kastediyor), ama genel olarak bakıldığında güçlenmekte olduğunu belirtir:

> "Ama, [kamu gücü,] devletin içindeki sınıf karşıtlıklarının keskinleşmesi ve sınırdaş devletlerin büyümesi ve kalabalıklaşması ölçüsünde güçlenir; bunu görmek için günümüzün Avrupa'sına bakmak yeter; burada, sınıf mücadelesi ve fetih rekabeti, kamu gücünü öylesine yüksek bir noktaya taşımıştır ki, bu güç, tüm toplumu ve hatta devleti yutmak üzere."

Engels'in son önsözü 16 Haziran 1891 tarihini taşıdığına göre, bu sözler en geç önceki yüzyılın doksanlı yıllarının başında kaleme alınmıştı. Tröstlerin mutlak egemenliği, büyük bankaların her şeye güçlerinin yetmesi, büyük ölçekli bir sömürge siyaseti vb. anlamlara gelen emperyalizme yöneliş, Fransa'da henüz yeni başlıyordu, Kuzey Amerika'da ve Almanya'da ise daha da zayıftı. O zamandan bu yana, "fetih rekabeti", özellikle de yirminci yüzyılın ikinci on yılının başında dünyanın "rakip fatihler", yani yağmacı Büyük Güçler arasındaki paylaşımının tamamlanmasıyla birlikte, dev adımlar attı. O zamandan bu yana, orduların ve donanmaların silahlanması görülmemiş derecede arttı ve dünyaya İngiltere ya da Almanya tarafından hükmedilmesi, ganimetin paylaşılması için yapılan 1914-1917 yağma savaşı, tüm toplum güçlerinin yağmacı devlet iktidarı tarafından "yutulmasını" tam bir felaket noktasına yaklaştırdı.

Engels, "fetih rekabeti"nin, Büyük Güçlerin dış politikalarının en önemli ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu daha 1891 yılında gösterebilmişti; buna karşın, tam da kat kat yoğunlaşmış olan bu rekabetin emperyalist savaşa yol açtığı 1914-1917 yıllarında, sosyal-şoven alçaklar, "kendi" burjuvazilerinin yağmacı çıkarlarının savunulmasını, "anayurdun savunulması"ndan, "cumhuriyetin ve devrimin savunulması"ndan vb. dem vurarak örtbas ediyor!

3. DEVLET – EZİLEN SINIFIN SÖMÜRÜLMESİNİN BİR ARACI

Toplumun üzerinde duran özel kamu gücünün varlığının korunması, vergileri ve devlet borçlarını gerekli kılar.

> "Şimdi, kamu gücüne ve vergi toplama hakkına sahip olan memurlar", diye yazıyor Engels, "toplumun organları olarak, toplumun *üzerinde* duruyor. *Gens* [klan] örgütlenmesinin organlarına özgürce ve isteyerek gösterilen saygı, onu elde edebilecek olsaydılar bile, onlara yetmez..." Memurlara kutsallık ve dokunulmazlık tanıyan özel yasalar çıkarılır. "En değersiz polis memuru" klan temsilcilerinden* daha fazla "otorite"ye sahiptir, ama uygar bir devletin askerî gücünün başı bile, toplumun yaşlı bir klan üyesine gösterdiği "zorlama ürünü olmayan ve tartışmasız saygı"yı pekâlâ kıskanabilir.

Burada, karşımıza, devlet iktidarının organları olarak memurların ayrıcalıklı konumu sorunu çıkar. Dikkat çekilen asıl konu şu: Onları toplumun *üzerine* yerleştiren şey nedir? Bu teorik sorunun 1871'de Paris Komünüyle pratikte nasıl cevaplandığını ve 1912'de Kautsky tarafından gerici bir anlayışla nasıl örtbas edildiğini göreceğiz.

> "Devlet, sınıf karşıtlıklarını dizginleme gereksiniminden doğduğundan, ama aynı zamanda söz konusu sınıfların çatışmasının ortasında doğduğundan, bir kural olarak, en güçlü, iktisadi açıdan egemen olan sınıfın devletidir ve bu sınıf, devlet aracılığıyla, siyasal açıdan da egemen sınıf hâline gelir ve böylece ezilen sınıfı baskı altında tutmanın ve sömürmenin yeni araçlarını elde eder." Eski Çağ devleti ve feodal devlet, köleleri ve serfleri sömürmenin organlarıydı; benzer şekilde, "modern temsilî devlet, ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesinin aracıdır. Ne var ki, istisnai olarak, mücadele hâlindeki

---

* Almanca özgün metinde, "*gens* örgütlenmesinin tüm organlarının toplamından". *–Türkçe ed.*

> sınıfların birbirlerini neredeyse dengeledikleri öyle dönemlerden geçilir ki, görünüşteki aracı olarak devlet iktidarı, anlık olarak, her ikisi karşısında belirli bir bağımsızlık kazanır." 17. ve 18. yüzyılların mutlak monarşileri, Fransa'daki Birinci ve İkinci İmparatorlukların Bonapartizmi ve Almanya'daki Bismarck rejimi bu tür örneklerdi.

Bu örneklere, küçük burjuva demokratlarının önderliği yüzünden Sovyetlerin iktidarsız hâle *gelmiş olduğu*, buna karşılık burjuvaların *henüz* onları basitçe dağıtacak kadar güçlü olmadığı bir anda devrimci proletaryaya baskı uygulamaya başlamasından bu yana, cumhuriyetçi Rusya'daki Kerenski hükümetini de ekleyebiliriz.

> Demokratik bir cumhuriyette, diye devam eder Engels, "servet, iktidarını, dolaylı ama çok daha güvenli bir şekilde", birincisi, "memurların doğrudan yiyiciliği" yoluyla (Amerika), ikincisi, "hükümet ile borsa arasındaki ittifak" yoluyla (Fransa ve Amerika) uygular.

Günümüzde, emperyalizm ve bankaların egemenliği, her tür demokratik cumhuriyette servetin her şeye gücü yeterliğini savunmanın ve hayata geçirmenin bu iki yöntemini "geliştirerek" eşsiz bir sanata dönüştürmüştür. Örneğin, Rus demokratik cumhuriyetinin daha ilk aylarında, deyim yerindeyse burjuvaziyle nikâhlanan "sosyalist" SR'ler* ile Menşeviklerin balayı sırasında, koalisyon hükümetindeki Bay Palçinski, kapitalistleri ve onların talanlarını, devlet hazinesini savaş ihaleleri yoluyla yağmalamalarını dizginlemeye yönelik her tür önlemi engellediyse; ve sonradan, Bay Palçinski, istifası üzerine (ve elbette yerine onun benzeri bir başka Pal-

---

* Rusya'daki halkçı "Sosyalistler-Devrimciler Partisi" (*Partiya Sotsialistov-Revolyutsionerov*) için SR ya da "эсеры" ("eser[i]") kısaltmaları kullanılıyordu. *-Türkçe ed.*

çinski atanmıştı), kapitalistler tarafından yılda 120 000 ruble maaşlı kazançlı bir işle "ödüllendirildiyse", buna ne derdiniz? Doğrudan rüşvet mi, yoksa dolaylı rüşvet mi? Hükümet ile kapitalist birlikler arasındaki bir ittifak mı, yoksa "yalnızca" dostça ilişkiler mi? Çernov'lar, Tsereteli'ler, Avksentyev'ler ve Skobelev'ler hangi rolü oynuyor? Bunlar, devleti soyan milyonerlerin "doğrudan" müttefikleri mi, yoksa yalnızca dolaylı müttefikleri mi?

"Servet"in her şeye gücü yeterliğinin demokratik bir cumhuriyette daha *güvende* olmasının bir başka nedeni, siyasi mekanizmadaki tek tek kusurlara ya da kapitalizmin çürük siyasi kabuğuna bağımlı olmamasıdır. Demokratik bir cumhuriyet, kapitalizmin mümkün olan en iyi siyasi kabuğudur ve bu yüzden de, sermaye, bu en iyi kabuğa (Palçinski'ler, Çernov'lar, Tsereteli'ler ve kafadarları aracılığıyla) bir kez sahip olduğunda, iktidarını öylesine güvenlikli, öylesine sağlam bir şekilde kurar ki, burjuva-demokratik cumhuriyetteki kişiler, kurumlar ya da partiler düzeyinde kalan *hiçbir* değişiklik onu sarsamaz.

Engels'in, genel oy hakkının burjuva egemenliğinin bir aracı olduğunu söylerken son derece kesin bir ifade kullandığını da belirtmeliyiz. Genel oy hakkı, diyor, kuşkusuz Alman Sosyal-Demokrasisinin uzun yıllara yayılan deneyimlerini dikkate alarak,

> "işçi sınıfının olgunluk düzeyinin göstergesidir. Bugünkü devlette {genel oy hakkı} hiçbir zaman bundan fazlası olamaz ve olmayacaktır."

Aralarında hem bizim Sosyalist-Devrimcilerimizin ve Menşeviklerimizin, hem de onların ikiz kardeşleri olan Batı Avrupa'daki tüm sosyal-şovenlerin ve oportünistlerin de bulunduğu küçük burjuva demokratları, genel oy hakkın-

dan tam da bu "fazla"yı bekliyor. Bunlar, genel oy hakkının "*bugünkü* devlette" emekçilerin çoğunluğunun iradesini gerçekten ortaya koyabileceği ve bu iradenin gerçekleşmesini sağlayabileceği şeklindeki asılsız düşünceyi paylaşıyor ve bu düşünceyi halka aşılıyor.

Burada, bu asılsız düşünceye değinmenin, Engels'in son derece açık, kesin ve somut açıklamasının, "resmî" (yani oportünist) sosyalist partilerin propaganda ve ajitasyonunun her adımında çarpıtıldığını belirtmenin ötesine geçemeyiz. Engels'in burada bir kenara attığı bu düşüncenin tümüyle yanlış olduğunu, Marx'ın ve Engels'in "*bugünkü*" devlete ilişkin görüşlerini açıklamaya devam ederken ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sereceğiz.

Engels, en tanınmış eserinde, görüşlerinin genel bir özetini şu sözlerle sunar:

> "Demek ki, devlet, ezelden beri var olmuş değildir. Devletsiz yapabilen, devlet ve devlet iktidarı hakkında hiçbir fikirleri bulunmayan toplumlar vardı. Toplumun sınıflara bölünmesiyle kaçınılmaz olarak bağlantılı olan belirli bir iktisadi gelişme aşamasında, devlet, bu bölünme nedeniyle bir zorunluluk hâline geldi. Şimdi, üretimin gelişimindeki, söz konusu sınıfların varlığının bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda üretimin önündeki fiilî bir engele dönüşeceği bir aşamaya hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, geçmişte ne kadar kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıktıysalar, o kadar kaçınılmaz bir şekilde ortadan kalkacaklar. Onlarla birlikte devlet de kaçınılmaz olarak ortadan kalkar. Üretimi, üreticilerin özgür ve eşit birliğine dayalı olarak yeni baştan örgütleyen toplum, tüm devlet mekanizmasını, o zaman ait olacağı yere, yani Eski Eserler Müzesine, çıkrığın ve tunç baltanın yanına koyar."

Günümüzün Sosyal-Demokrasisinin propaganda ve ajitasyon yazınında bu alıntıya pek rastlamıyoruz. Rastladığı-

mızda bile, çoğu zaman, tıpkı bir ikona önünde eğilir gibi, yani Engels'e resmî bir saygı göstermek için ve "tüm devlet mekanizmasının Eski Eserler Müzesine" gönderilmesinin gerektirdiği devrimin genişliğini ve derinliğini kavramaya yönelik hiçbir girişimde bulunmaksızın aktarılıyor. Çoğu örnekte, Engels'in devlet mekanizması dediği şeyin ne olduğu bile anlaşılmamış oluyor.

4. DEVLETİN "YOK OLUP GİTMESİ" VE ZORA DAYALI DEVRİM

Engels'in devletin "yok olup gitmesi"ne* ilişkin sözleri öylesine yaygın bir şekilde biliniyor, o kadar sık aktarılıyor ve Marksizmi oportünizme uyarlamak için yapılan alışılagelmiş sahteciliğin özünü öylesine açıkça gözler önüne seriyor ki, bunları ayrıntılı olarak ele almak zorundayız. Bu sözlerin alındığı açıklamanın tümünü aktaracağız.

> "*Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve üretim araçlarını ilk aşamada devlet mülkiyetine dönüştürür.* Ama böylece, proletarya olarak kendisini ortadan kaldırır, tüm sınıf farklılıklarını ve sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırır ve devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Giderilemez sınıf karşıtlıkları içinde hareket eden şimdiye kadarki toplum, devlete, yani her bir dönemin sömürücü sınıfının, kendi dış üretim koşullarını korumasına, dolayısıyla da, her şeyden önce, sömürülen sınıfın, zor yoluyla, var olan üretim tarzının belirlediği baskı koşulları altında (kölelik, farklı biçimleriyle serflik, ücretli emek) tutulmasına yönelik bir örgütüne gereksinim duyuyordu. Devlet, tüm toplumun resmî temsilcisi, onun gözle görülür bir ku-

* Engels'in kullandığı sözcük, İngilizceye "*to wither away*" diye çevrilen, bugüne kadar Türkçeye "sönümlenmek" ya da "sönmek" şeklinde de çevrilmiş olan ve "yavaş yavaş ölmek", "giderek/zamanla yok olmak", "kuruyarak ölmek", "körelmek", "soyu tükenmek" gibi anlamlara gelen "*absterben*". –*Türkçe ed.*

> rumdaki özetiydi; ama yalnızca, kendi döneminde tüm toplumu temsil eden sınıfın devleti olması ölçüsünde böyleydi: Eski Çağ'da köle sahibi yurttaşların devleti, Orta Çağ'da feodal soyluların devleti, günümüzde burjuvazinin devleti. Sonunda gerçekten de tüm toplumun temsilcisi durumuna geldiğinde, kendi kendisini gereksiz kılar. Ortada baskı altında tutulması gereken bir toplumsal sınıfın kalmadığı andan itibaren, sınıf egemenliğiyle ve şimdiye kadarki üretim anarşisine dayanan bireysel var oluş mücadelesiyle birlikte bunlardan kaynaklanan çatışmaların ve aşırılıkların ortadan kaldırıldığı andan itibaren, ezilecek olan ve geçmişte özel bir baskı gücünü, bir devleti gerekli kılan hiçbir şey kalmaz. Devletin gerçekten de tüm toplumun temsilcisi olarak sahneye çıkması anlamına gelen ilk eylem, yani üretim araçlarına toplum adına el koyulması, aynı zamanda, onun bir devlet olarak son bağımsız eylemidir. Bir devlet iktidarının toplumsal ilişkilere müdahalesi art arda tüm alanlarda gereksizleşir ve ardından kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin yönetilmesinin yerini, şeylerin idare edilmesi ve üretim süreçlerinin yönetilmesi alır. Devlet, 'ortadan kaldırılmaz'; *yok olup gider*. Hem ajitasyon açısından bakıldığında geçici bir süreliğine haklı görülebilirliğiyle, hem de nihai bilimsel yetersizliğiyle 'özgür halk devleti' deyimi de, 'anarşistler'in devletin bir gecede ortadan kaldırılması talebi de, bu söylenenler ışığında değerlendirilmelidir." *(Anti-Dühring. Bay Eugen Dühring'in Bilimde Yaptığı Devrim*, üçüncü Almanca basım, s. 301-303.)*

Hata yapma korkusu olmadan denebilir ki, Engels'in son derece zengin düşüncelerle dolu olan bu açıklamasının yalnızca bir noktası, günümüzün sosyalist partilerindeki sosyalist düşüncenin ayrılmaz bir parçası durumuna gelmiştir; o

---

* Bkz. Friedrich Engels, *"Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft ('Anti-Dühring')"*, Karl Marx-Friedricih Engels, *Werke*, Bd. 20, s. 261-262. V. İ. Lenin, aşağıda (s. 34-35), Friedrich Engels'in aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser, s. 171.) *–Almanca ed.*

da, Marx'a göre, devletin "ortadan kaldırılması" hakkındaki anarşist öğretidekinden farklı olarak, devletin "yok olup gittiği"dir. Marksizmi bu ölçüde budamak onu oportünizme indirgemek anlamına gelir, çünkü bu "yorum", geriye, sıçramalardan ve patlamalardan yoksun, devrimden yoksun, yavaş, düzgün ve tedricî bir değişiklik hakkındaki bulanık bir düşünceden başka hiçbir şey bırakmaz. Devletin "yok olup gitmesi" hakkındaki güncel, yaygın, deyim yerindeyse popüler anlayış, hiç kuşkusuz, devrimin reddedilmesi anlamına gelmiyorsa, onun örtbas edilmesi anlamına geliyor.

Ne var ki, böyle bir "yorum", Marksizmin en kaba ve yalnızca burjuvazinin işine yarar şekilde çarpıtılmasıdır ve teorik açıdan, örneğin Engels'in az önce tümünü aktardığımız "özetleyici" açıklamasında yer alan en önemli ayrıntıların ve değerlendirmelerin göz ardı edilmesine dayanır.

Birincisi, Engels, açıklamasının hemen başında, proletaryanın, devlet iktidarını ele geçirme yoluyla, "devlet olarak devleti ortadan kaldırdığını" söylüyor. Bunun anlamı üzerine kafa yormak "âdet değildir". Bu, genellikle, ya tümüyle göz ardı edilir, ya da Engels'in bir tür "Hegelci zaafı" sayılır. Gerçekte, bu sözler, en büyük proletarya devrimlerinden birinin, sırası geldiğinde daha ayrıntılı olarak sözünü edeceğimiz 1871 Paris Komününün deneyimlerini kısaca dile getiriyor. Gerçekte, Engels burada proletarya devriminin *burjuva* devletini "ortadan kaldırmasından" söz ediyor; buna karşılık, devletin yok olup gitmesi hakkındaki sözler, sosyalist devrim *sonrasındaki proletarya* devletinin kalıntılarıyla ilgilidir. Engels'e göre, burjuva devleti "yok olup gitmez"; aksine, devrim süreci içinde proletarya tarafından "*ortadan kaldırılır*". Bu devrimden sonra yok olup giden şey, proletarya devleti ya da yarı devlettir.

İkincisi, devlet "özel bir baskı gücü"dür. Engels, bu eşsiz ve son derece derin tanımı burada en açık şekilde ortaya koyuyor. Ve bundan çıkan sonuç, burjuvazinin proletaryaya karşı, bir avuç zenginin milyonlarca emekçiye karşı kullandığı "özel baskı gücü"nün yerine, proletaryanın burjuvaziye karşı kullanacağı bir "özel baskı gücü"nün (proletarya diktatörlüğünün) koyulmak zorunda olduğudur. "Devlet olarak devletin ortadan kaldırılması" tam da budur. Üretim araçlarının mülkiyetine toplum adına el koyulması "eylem"i tam da budur. Ve bir (burjuva) "özel güç"ün yerini *bu şekilde* başka bir (proleter) "özel güç"ün almasının "yok olup gitme" biçiminde gerçekleşmesinin asla mümkün olamayacağı apaçıktır.

Üçüncüsü, Engels, devletin "yok olup gitmesinden" ve daha da canlı ve renkli bir deyimle "uykuya dalmasından" söz ederken, son derece açık ve kesin olarak, "devletin bütün toplum adına üretim araçlarına el koymasından" *sonraki*, yani sosyalist devrimden *sonraki* dönemi kasteder. "Devlet"in o dönemdeki siyasi biçiminin en eksiksiz demokrasi olduğunu hepimiz biliyoruz. Ama Engels'in böylelikle burada *demokrasinin* "uykuya dalmasından" ya da "yok olup gitmesinden" söz ettiği, Marksizmi utanmazca çarpıtan oportünistlerden hiçbirinin aklına gelmez. Bu, ilk bakışta çok tuhaf görünür. Ama bu, sadece, demokrasinin *de* bir devlet olduğunu ve dolayısıyla devlet yok olduğunda demokrasinin de yok olacağını düşünmemiş olanlar için "anlaşılmaz" bir şeydir. Burjuva devletini sadece devrim "ortadan kaldırabilir" Genel olarak devlet, yani en eksiksiz demokrasi, sadece "yok olup gidebilir".

Dördüncüsü, Engels, ünlü "devlet yok olup gider" önermesini ortaya koyduktan hemen sonra, bu önermenin hem

oportünistleri hem de anarşistleri hedef aldığını somut bir şekilde açıklar. Engels, bunu yaparken, "devlet yok olup gider" önermesinden çıkan ve oportünistleri hedef alan olan sonucu öne çıkarır.

Devletin "yok olup gitmesi" hakkında bir şeyler okumuş ya da duymuş olan her 10 000 kişiden 9990'ının, Engels'in bu önermeden çıkardığı sonuçları *sadece* anarşistlere yöneltmiş olmadığını hiçbir şekilde bilmedikleri ya da hatırlamadıkları konusunda bahse girilebilir. Ve geriye kalan on kişiden muhtemelen dokuzu, "özgür halk devleti"nin ne anlama geldiğini ya da bu slogana yöneltilen bir saldırının niçin oportünistlere yöneltilmiş bir saldırı anlamına geldiğini bilmez. Tarih işte böyle yazılıyor! Büyük bir devrimci öğreti işte bu şekilde fark ettirmeden çarpıtılıyor ve hüküm sürmekte olan dar kafalılığa uyarlanıyor. Anarşistleri hedef alan sonuç, binlerce kez tekrarlanmış, bayağılaştırılmış, en sığ biçimiyle insanların kafalarına sokulmuş ve bir önyargı kadar güçlü duruma gelmiştir; buna karşılık, oportünistleri hedef alan sonuç, örtbas edilmiş ve "unutulmuş"tur!

"Özgür halk devleti", 1870'lerde, Alman Sosyal-Demokratlarının programlarında bulunan bir talep ve onların yaygın bir sloganıydı. Bu slogan, demokrasi kavramını dar kafalılara özgü bir tantanayla tarif etmesi dışında, her tür siyasi içerikten yoksundur. Engels, yasal olarak izin verilen bir şekilde demokratik bir cumhuriyete işaret etmesi ölçüsünde, bu sloganın, ajitasyon amacıyla, "bir süre için" kullanılmasını "haklı görmeye" hazırdı. Ama bu oportünist bir slogandı, çünkü burjuva demokrasisinin allanıp pullanması anlamına gelmenin ötesine geçiyor, aynı zamanda, genel olarak devlete yöneltilen sosyalist eleştirinin kavranamayışını yansıtıyordu. Biz, kapitalist düzende, proletarya için en iyi devlet biçimi

olarak demokratik bir cumhuriyetten yanayız; ama en demokratik burjuva cumhuriyetinde bile halkın payına ücretli köleliğin düştüğünü unutma hakkına sahip değiliz. Dahası, her devlet, ezilen sınıfı bastırmaya yönelik bir "özel güç"tür. Dolayısıyla, *herhangi bir* devlet, *ne* özgürdür *ne de* halk devletidir. Marx ile Engels bunu 1870'lerde partili yoldaşlarına tekrar tekrar açıkladı.

Beşincisi, Engels'in, devletin yok olup gitmesine ilişkin savlarını herkesin hatırladığı aynı eseri, zora dayalı devrimin önemine ilişkin bir savı da içerir. Engels'in, zora dayalı devrimin rolüne ilişkin tarihsel çözümlemesi, zora dayalı devrimin gerçek bir övgüsüne dönüşür. Bunu "hiç kimse hatırlamaz"; modern sosyalist partilerde bu düşüncenin öneminden söz etme, hatta onun üzerine düşünme alışkanlığı yoktur; zora dayalı devrim düşüncesi, söz konusu partilerin halk arasındaki gündelik propaganda ve ajitasyonunda hiçbir rol oynamaz. Ne var ki, bu düşünce, devletin "yok olup gitmesi"yle koparılamayacak bağlara sahiptir ve onunla uyumlu bir bütün oluşturur.

İşte Engels'in savı:

> "Ama, Bay Dühring, zorun tarihte [şeytani bir gücün oynadığından] başka bir rol daha oynadığı, devrimci bir rol oynadığı, Marx'ın sözleriyle, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesi olduğu, toplumsal hareketin kendi yolunu açmasının ve donmuş, ölmüş siyasal biçimleri parçalamasının aracı olduğu konusunda tek kelime etmiyor. Sömürü ekonomisinin yıkılması için zorun belki de gerekli hâle gelebileceğini ağlayıp sızlayarak kabul ediyor; "ne yazık ki!" diyor, çünkü her tür zor kullanımı, onu kullananın ahlâkını bozarmış. Ve bunu, zafere ulaşan her devrimin sonucu olan muazzam ahlâki ve manevi ilerlemeye rağmen söylüyor! Ve bunu, halka gerçekten de dayatılabilecek olan şiddetli bir çarpışmanın, en azından, Otuz

> Yıl Savaşı'ndaki aşağılanma nedeniyle ulusal bilince işlemiş olan uşaklık ruhunun kökünü kazımak gibi bir yarar sağlayabileceği Almanya'da söylüyor. Ve vaizlere özgü olan bu soluk, cansız ve güçsüz zihniyet, kendisini, tarihin gördüğü en devrimci partiye kabul ettireceğini mi iddia ediyor?" (Üçüncü Almanca basım, İkinci Kısım, Dördüncü Bölümün sonu, s. 193.)

Engels'in 1878'den 1894'e, yani öldüğü ana kadar, ısrarlı bir şekilde Alman Sosyal-Demokratlarının dikkatine sunduğu bu zora dayalı devrim övgüsü, tek bir öğreti oluşturmak üzere, devletin "yok olup gitmesi" teorisiyle nasıl birleştirilebilir?

Genellikle, bu iki düşünce, eklektizm yoluyla, kâh birinin kâh ötekinin ilkesiz ya da sofistçe bir seçimle keyfî (ya da iktidar sahiplerini hoşnut edecek) şekilde öne çıkarılması yoluyla birleştirilir ve örneklerin en az yüzde 99'unda, ön plana çıkarılan şey, "yok olup gitme" düşüncesidir. Diyalektiğin yerine eklektizm koyulur: Marksizmle ilgili olarak, günümüzün resmî Sosyal-Demokrat yazınında karşılaşılan en alışılmış, en yaygın görüngü budur. Kuşkusuz, bu tür bir yerine koyma yeni bir şey değil; klasik Yunan felsefesi tarihinde bile bununla karşılaşılmıştı. Marksizmi oportünistçe çarpıtırken diyalektiğin yerine eklektizmin koyulması, kitleleri aldatmanın en kolay yoludur; aldatıcı bir tatmin sağlar; sürecin bütün yönlerini, bütün gelişme eğilimlerini, çatışan bütün etkileri vb. göz önüne alıyormuş gibi görünür; oysa gerçekte, toplumsal gelişim sürecine ilişkin hiçbir bütünsel ve devrimci kavrayış sağlamaz.

Marx ile Engels'in zora dayalı bir devrimin kaçınılmazlığına ilişkin öğretilerinin burjuva devletiyle ilgili olduğunu yukarıda söylemiştik ve ileride daha eksiksiz şekilde göstereceğiz. Burjuva devletinin, proletarya devleti (proletarya

diktatörlüğü) tarafından "yok olup gitme" süreci aracılığıyla ortadan kaldırılması *mümkün değildir*; aksine, burjuva devleti, genel bir kural olarak, sadece zora dayalı bir devrimle ortadan kaldırılabilir. Engels'in zora dayalı devrim hakkındaki, Marx'ın tekrar tekrar yaptığı açıklamalarla da tam bir uyum içinde olan övgüsü (*Felsefenin Sefaleti*'nin ve *Komünist Manifesto*'nun, zora dayalı bir devrimin kaçınılmazlığını gururla ve açıkça ilan eden sonuç bölümlerini hatırlayalım; Marx'ın yaklaşık otuz yıl sonra, 1875 tarihli Gotha Programını eleştirirken, bu programın oportünist niteliğini acımasızca mahkûm ettiğini hatırlayalım), bu övgü, kesinlikle, bir "coşkunluk"tan, bir söz söyleme sanatından ya da bir polemik hamlesinden ibaret değildir. *Bu* görüşü, zora dayalı devrim hakkındaki tam da bu görüşü kitlelere sistemli bir şekilde özümsetme zorunluluğu, Marx ile Engels'in *bütün* öğretilerinin temelinde yatar. Günümüzde ağır basan sosyal-şoven ve Kautsky'ci akımların her ikisinin de *bu* propaganda ve ajitasyonu ihmal etmeleri, bu akımların Marx ile Engels'in öğretilerine ihanet ettiklerini çarpıcı bir açıklıkla gözler önüne seriyor.

Zora dayalı bir devrim olmadan proletarya devletinin burjuva devletinin yerini alması olanaksızdır. Proletarya devletinin, yani genel olarak devletin ortadan kaldırılması, "yok olup gitme" süreci dışındaki hiçbir yolla gerçekleşemez.

Marx ve Engels, tek tek her bir devrimci durumu incelerken, tek tek her bir devrimin deneyimlerinden çıkan dersleri çözümlerken, bu görüşleri ayrıntılı ve somut bir şekilde geliştirmişti. Şimdi, hiç kuşkusuz öğretilerinin en önemli bölümünü oluşturan bu görüşleri ele alacağız.

II. BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM. 1848-1851 YILLARININ DENEYİMLERİ

1. DEVRİMİN ARİFESİ

Olgun Marksizmin ilk eserleri (*Felsefenin Sefaleti* ve *Komünist Manifesto*) 1848 Devriminin hemen arifesinde yayımlandı. Bu nedenle, bu eserler, Marksizmin genel ilkelerini sunmanın yanı sıra, bir ölçüde o dönemin somut devrimci durumunu yansıtır. Dolayısıyla, bu eserlerin yazarlarının, 1848-1851 yıllarının deneyimlerinden sonuçlar çıkarmalarından hemen önce devlet konusunda neler söylediklerini incelemek belki de daha yararlı olacaktır.

Marx, *Felsefenin Sefaleti*'nde şöyle yazmıştı:

> "İşçi sınıfı, gelişme süreci içinde, eski burjuva toplumunun yerine, sınıfları ve bunlar arasındaki karşıtlığı dışlayan bir birliği koyacaktır ve o zaman, gerçek anlamıyla herhangi bir siyasal iktidar kalmayacaktır, çünkü siyasal iktidar, burjuva toplumundaki sınıf karşıtlığının resmî ifadesinden başka bir şey değildir." (Almanca basım, 1885, s. 182.)*

* Bkz. Karl Marx, "*Das Elend der Philosophie*", Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 4, s. 182. –*Almanca ed.*

Sınıfların ortadan kalkmasından sonra devletin yok olması düşüncesine ilişkin bu genel açıklama ile Marx ile Engels'in birkaç ay sonra (Kasım 1847'de) kaleme aldıkları *Komünist Manifesto*'daki açıklamayı karşılaştırmak öğreticidir:

> "Proletaryanın gelişmesinin genel aşamalarını resmederken mevcut toplumda hüküm süren az çok üstü kapalı iç savaşı, bu savaşın açık bir devrime dönüştüğü ve burjuvazinin zorla al aşağı edilmesi sayesinde proletaryanın hâkimiyetinin temelini attığı noktaya kadar izledik."
>
> "Yukarıda gördüğümüz gibi işçi devriminde ilk adım proletaryayı hâkim sınıf durumuna yükseltmek, demokrasi savaşını kazanmaktır.
>
> "Proletarya siyasi hâkimiyetini tüm sermayeyi burjuvazinin elinden adım adım söküp almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani hâkim sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezîleştirmek ve üretici güçler kütlesini elden geldiğince hızlı bir biçimde artırmak için kullanacaktır." (Yedinci Almanca basım, 1906, s. 31 ve 37.)*

Burada, Marksizmin devlet konusundaki en dikkate değer ve en önemli düşüncelerinden birinin, yani (Marx ile Engels'in Paris Komününden sonra kullanmaya başladıkları adıyla) "proletarya diktatörlüğü" düşüncesinin bir ifadesiyle ve aynı zamanda, Marksizmin bir başka "unutulmuş sözü" olan, son derece ilginç bir devlet tanımıyla karşılaşıyoruz: "*Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya*".

Bu devlet tanımı, resmî Sosyal-Demokrat partilerin yaygın olarak kullanılan propaganda ve ajitasyon yazılarında hiçbir zaman açıklanmamıştır. Dahası, bile bile unutulmuş-

---

* Karl Marx-Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, çev: Nail Satlıgan, Yordam Kitap, Birinci Basım, Nisan 2008, İstanbul, s. 31-32 ve 39-40. –*Türkçe ed.*

tur, çünkü reformculukla uzlaştırılması asla mümkün olmayan bu tanım, "demokrasinin barış içinde gelişmesi"ne ilişkin alışılmış oportünist önyargılara ve dar kafalılara özgü hayallere indirilmiş bir şamardır.

Proletaryanın devlete ihtiyacı vardır – bütün oportünistler, sosyal-şovenler ve Kautsky'ciler, bizi Marx'ın bunu öğrettiğine inandırmaya çalışarak, bu sözleri tekrarlıyor. Gelgelelim, birincisi, Marx'a göre proletaryanın sadece yok olup giden bir devlete, yani hemen yok olup gitmeye başlayacak ve yok olup gitmeden edemeyecek şekilde kurulmuş bir devlete ihtiyaç duyduğunu ve ikincisi, emekçilerin ihtiyaç duyduğu şeyin bir "devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olduğunu eklemeyi "*unutuyorlar*"

Devlet, özel bir güç örgütlenmesidir; belirli bir sınıfın bastırılmasına yönelik bir zor örgütüdür. Peki, proletarya hangi sınıfı bastırmak zorundadır? Doğal olarak, yalnızca sömürücü sınıfı, yani burjuvaziyi. Emekçiler devlete yalnızca sömürücülerin direnişini bastırmak için gereksinim duyar ve bu bastırma işini yönetebilecek olan biricik sınıf proletaryadır; çünkü proletarya, sonuna kadar devrimci olan, tüm emekçileri ve sömürülenleri burjuvaziye karşı ve onu tümüyle ortadan kaldırmak için yürütülen mücadelede birleştirebilecek olan tek sınıftır.

Sömürücü sınıflar, siyasal egemenliğe, sömürüyü sürdürmek için, yani çok küçük bir azınlığın bencilce çıkarlarını halkın büyük çoğunluğuna karşı korumak için gereksinim duyar. Sömürülen sınıflar, siyasal egemeniiğe, her tür sömürüyü tümüyle ortadan kaldırmak için; yani, halkın büyük çoğunluğunun çıkarlarını, modern köle sahipleri olan toprak ağalarından ve kapitalistlerden oluşan çok küçük azınlığa karşı korumak için gereksinim duyar.

Sınıf mücadelesinin yerine sınıflar arası uyum hayallerini koymuş olan küçük burjuva demokratları, şu sahte sosyalistler, sosyalist dönüşümü bile, hayalci bir şekilde, yani, sömürücü sınıfın egemenliğinin yıkılması şeklinde değil, azınlığın, hedeflerinin bilincine varmış çoğunluğa uysallıkla boyun eğmesi şeklinde resmediyordu. Devletin sınıfların üzerinde durduğu düşüncesiyle sıkı sıkıya bağlantılı olan bu küçük burjuva ütopyası, örneğin 1848 ve 1871 Fransız Devrimleri tarihinin ve 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında "sosyalist"lerin İngiltere'deki, Fransa'daki, İtalya'daki ve başka ülkelerdeki burjuva hükümetlerine katılma deneyimlerinin göstermiş olduğu üzere, pratikte emekçi sınıfların çıkarlarına ihanet edilmesine yol açtı.

Marx, tüm yaşamı boyunca, bugün Rusya'da Sosyalist-Devrimci ve Menşevik partiler tarafından yeniden canlandırılan bu küçük burjuva sosyalizmine karşı mücadele etmişti. Sınıf mücadelesi öğretisini tutarlı bir şekilde geliştirerek, onu siyasi iktidar öğretisine, devlet öğretisine ulaştırmıştı.

Burjuvazinin egemenliğini sadece proletarya yıkabilir; çünkü proletarya, kendi iktisadi varlık koşullarının bu göreve hazırladığı ve bu görevi gerçekleştirme olanağını ve gücünü sağladığı biricik sınıftır. Burjuvazi, köylülüğü ve bütün küçük burjuva katmanları parçalayıp dağıtırken, proletaryayı bir araya toplar, birleştirir ve örgütlü kılar. Sadece proletarya (büyük ölçekli üretimde oynadığı iktisadi rol sayesinde), burjuvazinin çoğu zaman proleterlere göre daha az değil daha fazla sömürdüğü, bastırdığı ve ezdiği, ama kurtuluşları uğrunda *bağımsız* bir mücadele yürütemeyecek olan *tüm* emekçilere ve sömürülen kitlelere önderlik edebilir.

Marx tarafından devlet ve sosyalist devrim sorununa uygulanan sınıf mücadelesi öğretisi, zorunlu olarak, pro-

letaryanın *siyasal egemenliğinin,* onun diktatörlüğünün, yani kimseyle paylaşmadığı ve doğrudan doğruya kitlelerin silahlı gücüne dayanan bir iktidarın kabul edilmesine yol açar. Burjuvazi, ancak, proletaryanın, burjuvazinin kaçınılmaz ve umutsuz direnişini ezebilecek ve *tüm* emekçileri ve sömürülen kitleleri yeni iktisadi düzen için örgütleyebilecek olan *egemen sınıf* konumuna yükselmesi yoluyla alaşağı edilebilir.

Proletarya, hem sömürücülerin direnişini ezmek için, hem de sosyalist ekonomiyi örgütleme işinde geniş halk kitlelerine (köylülük, küçük burjuvazi ve yarı proleterler) *önderlik* etmek için, devlet iktidarına, merkezî bir zor örgütüne, bir şiddet örgütüne gereksinim duyar.

Marksizm, işçi partisini eğitme yoluyla, proletaryanın, iktidarı alabilecek ve sosyalizme giden yolda *tüm halka önderlik edebilecek,* yeni düzeni yönetip örgütleyebilecek, toplumsal yaşamlarını burjuvazi olmaksızın ve burjuvaziye karşı düzenlemeleri konusunda tüm emekçilere ve sömürülenlere öğretmenlik, kılavuzluk ve önderlik yapabilecek olan öncüsünü eğitir. Buna karşılık, günümüzde ağır basmakta olan oportünizm, işçi partisinin üyelerini, daha yüksek ücretler ödenen işçilerin, kitlelerle bağlarını yitiren, kapitalizm koşullarında işleri hayli "tıkırında" giden, üç kuruş için doğuştan gelen haklarını satan, yani burjuvaziye karşı halkın devrimci önderleri olma rollerinden vazgeçen temsilcileri olarak yetiştirir.

Marx'ın "devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" teorisi ile proletaryanın tarihteki devrimci rolü hakkındaki öğretisinin bütünü, ayrılmaz şekilde birbirlerine bağlıdır. Bu rolün vardığı en yüksek nokta, proletarya diktatörlüğüdür, proletaryanın siyasal egemenliğidir.

Ama proletaryanın burjuvaziye *karşı, özel* bir zor örgütü biçimi olarak devlete ihtiyaç duyması, ister istemez şu sonucu gündeme getirir: Öncesinde, burjuvazinin *kendisi için* yaratmış olduğu devlet mekanizmasını ortadan kaldırmadan, bunu parçalamadan, böyle bir örgütün yaratılabileceği düşünülebilir mi? *Komünist Manifesto* doğrudan doğruya bu sonuca ulaştırır ve Marx, 1848-1851 Devriminin deneyimlerini özetlerken bu sonuçtan söz eder.

2. DEVRİMİN SONUÇLARI

Marx, 1848-1851 Devriminden burada ilgilenmekte olduğumuz devlet konusu hakkında çıkardığı sonuçları *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* adlı eserinde şöyle özetler:

> "Ama devrim titizdir. Henüz Araf'taki yolculuğunu sürdürüyor. İşini sistemli bir şekilde yapıyor. 2 Aralık 1851'e [Louis Bonaparte'ın hükümet darbesinin tarihi] kadar hazırlıklarının ilk yarısını tamamlamıştı, şimdi diğer yarısını tamamlıyor. Onu yıkabilmek için, parlamenter gücü önce eksiksiz hâle getirmişti. Şimdi, bu amaca ulaşmış olarak, *tüm yıkıcı güçlerini ona yöneltmek üzere* [buraya kadarki italik harfler bize ait] *yürütme gücünü* eksiksiz hâle getiriyor, onu en saf ifadesine indirgiyor, yalıtıyor, karşısındaki tek sorun durumuna sokuyor. Ön çalışmasının ikinci yarısını da tamamladığında, Avrupa oturduğu yerden fırlayacak ve sevinç çığlıkları atacak: 'İyi kazmışsın, ihtiyar köstebek!'
>
> "Devasa bürokratik ve askerî örgütlenmesiyle, kapsamlı ve yapay devlet mekanizmasıyla, yarım milyonluk ordunun yanı sıra yine yarım milyonluk bir memur ordusuyla bu yürütme gücü, Fransız toplumunun bedenini bir ağ tabaka gibi saran ve tüm gözeneklerini tıkayan bu korkunç asalak cisim, mutlak monarşi döneminde, feodal sistemin onun da yardımıyla hızlanan çöküşü sırasında ortaya çıktı." Birinci Fransız Dev-

rimi, "hem merkezîleşmeyi hem de iktidar gücünün kapsamını, niteliklerini ve hizmetçilerini geliştirmek zorunda kalmıştı. Napoleon, bu devlet mekanizmasını eksiksiz hâle getirmişti. Meşru Monarşi ve Temmuz Monarşisi, bu mekanizmaya, daha ileri düzeydeki bir işbölümünden başka bir şey eklemedi".

"Son olarak, parlamenter cumhuriyet, devrime karşı yürüttüğü mücadelede, iktidar gücünün araçlarını ve merkezîleşmesini baskı önlemleriyle artırmak zorunda gördü kendisini. *Tüm devrimler, bu mekanizmayı kırmak yerine onu yetkinleştirdi* [italik harfler bize ait]. Dönüşümlü olarak iktidar mücadelesi veren partiler, bu devasa devlet yapısının ele geçirilmesini, kazananın en önemli ganimeti saydı." *(Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, dördüncü basım, Hamburg, 1907, s. 98-99).*

Marksizm, bu eşsiz değerlendirmede, *Komünist Manifesto*'yla karşılaştırıldığında ileriye doğru dev bir adım atar. *Komünist Manifesto*'da, devlet sorunu, henüz son derece soyut bir şekilde, en genel kavram ve ifadelerle ele alınır. Yukarıda aktardığımız bölümdeyse, bu sorun somut bir şekilde ele alınır ve varılan sonuç son derece kesin, belirli, pratik ve somuttur: Geçmişteki tüm devrimler devlet mekanizmasını yetkinleştirdi, oysa onun kırılması, parçalanması gerekir.

Bu sonuç, Marksizmin devlet öğretisinin asıl ve temel noktasıdır. Ve egemen resmî Sosyal-Demokrat partiler tarafından tümüyle *unutulmuş* olmakla kalmayıp, aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in en önde gelen teorisyeni K. Kautsky tarafından (ileride göreceğimiz gibi) düpedüz *çarpıtılmış* bulunan şey, tam da bu temel noktadır.

---

* Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, çev: Erkin Özalp, Yazılama Yayınevi, Birinci Baskı, Mayıs 2009, İstanbul, s. 115-117. –*Türkçe ed.*

Komünist Manifesto, tarihin genel bir özetini sunarak, bizi, devlete sınıf egemenliğinin organı olarak bakmaya zorlar ve proletaryanın, ilk önce siyasal iktidarı ele geçirmeksizin, siyasal üstünlük elde etmeksizin, devleti "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"ya dönüştürmeksizin burjuvaziyi alaşağı edemeyeceği; ve sınıf karşıtlıklarının bulunmadığı bir toplumda devlet gereksiz olacağından ve var olamayacağından, bu proletarya devletinin, zafere ulaştıktan hemen sonra yok olup gitmeye başlayacağı kaçınılmaz sonucuna ulaştırır. Tarihsel gelişme açısından bakıldığında burjuva devletinin yerini proletarya devletinin almasının nasıl gerçekleşeceği sorunu burada ele alınmamıştır.

Marx bu sorunu 1852 yılında ortaya koyar ve çözer. Kendi diyalektik materyalizm felsefesine bağlı kalarak, 1848'den 1851'e kadarki büyük devrim yıllarının tarihsel deneyimini temel alır. Marx'ın öğretisi, her zaman olduğu gibi burada da, dünya hakkındaki derin bir felsefî kavrayışın ve zengin bir tarih bilgisinin ışığı altındaki bir *deneyim özetidir.*

Devlet sorunu somut bir şekilde ortaya koyulur: Burjuva devleti, burjuvazinin egemenliği için gerekli olan devlet mekanizması, tarihsel olarak nasıl oluşmuştur? Burjuva devrimleri sırasında ve ezilen sınıfların bağımsız eylemleri karşısında hangi değişikliklere uğramış, nasıl bir evrim geçirmiştir? Proletaryanın bu devlet mekanizmasıyla ilgili görevleri nelerdir?

Burjuva toplumuna özgü merkezî devlet iktidarı, mutlakçılığın çöküş döneminde doğmuştur. Bu devlet mekanizmasının en ayırt edici nitelikteki iki kurumu, bürokrasi ve sürekli ordudur. Marx ve Engels, eserlerinde, bu kurumların burjuvaziye binlerce bağla bağlı olduğunu tekrar tekrar belirtir. Her bir işçinin deneyimi, bu bağlantıyı son de-

rece açık ve etkileyici bir şekilde gösterir. İşçi sınıfı, kendi acı deneyimleriyle, bu bağlantıyı görmeyi öğrenir; küçük burjuva demokratlarının ya bilgisizlikleri ya da düşüncesizlikleri yüzünden inkâr ettikleri ya da daha da büyük bir düşüncesizlikle, "genel olarak" kabul ederken, uygun pratik sonuçlar çıkarmayı unuttukları bir bilgiyi, yani bu bağlantının kaçınılmazlığı bilgisini, işçi sınıfının böylesine kolayca kavramasının ve böylesine iyi bir şekilde öğrenmesinin nedeni budur.

Bürokrasi ve sürekli ordu, burjuva toplumunun gövdesindeki "asalak"lardır; bunlar, burjuva toplumunun iç çelişkilerinin yarattığı, ama bu toplumun tüm yaşamsal gözeneklerini "tıkayan" asalaklardır. Günümüzde resmî Sosyal-Demokraside egemen olan Kautsky'ci oportünizm, devletin *asalak bir organizma* olduğu görüşünü, anarşizme özgü ve sadece ona ait olan bir özellik sayar. Marksizm hakkındaki bu çarpıtmanın, emperyalist savaş için "anayurt savunması" kavramını kullanarak sosyalizmi emperyalist savaşı haklı göstermek ve allayıp pullamak gibi eşi görülmemiş bir rezillik noktasına düşüren dar kafalıların ekmeğine yağ sürdüğü açıktır; ne var ki, bu, su götürmez bir şekilde, bir çarpıtma olarak kalır.

Feodalizmin yıkılmasından bu yana Avrupa'nın tanık olduğu bütün o burjuva devrimleri boyunca bürokratik ve askerî aygıt durmadan gelişti, yetkinleşti ve güçlendi. Köylülerin, küçük zanaatçıların, tüccarların vb. üst katmanlarına, sahiplerini halkın *üzerine* yükselten görece rahat, huzurlu ve saygın görevler dağıtan bu aygıt aracılığıyla, özellikle küçük burjuvazi, büyük burjuvazinin yanına çekiliyor ve ona büyük ölçüde bağımlı kılınıyor. Rusya'da 27 Şubat 1917'yi izleyen altı ay içinde olup bitenleri düşünün. Geçmişte öncelikle

Kara Yüzlere* verilen resmî görevler şimdi Kadetlerin, Menşeviklerin ve SR'lerin ganimetleri hâline geldi. Hiç kimse, herhangi bir ciddi reform gerçekleştirmeyi gerçekten düşünmedi; ciddi reformların "Kurucu Meclis toplanıncaya kadar" ertelenmesi ve Kurucu Meclisin toplantıya çağrılmasının da savaş sona erinceye kadar hep sürüncemede bırakılması için her tür çaba harcandı! Ne var ki, iş ganimetlerin paylaşılmasına, bakanlık, bakan yardımcılığı, genel valilik vb. vb. makamlarının işgal edilmesine geldiğinde, hiçbir duraksama olmadı, Kurucu Meclis beklenmedi! Hükümetin kurulması sırasında oynanan bileşim oyunları, özünde, hem yukarıda hem de aşağıda, ülkenin dört bir yanında, tüm merkezî ve yerel yönetim kademelerinde sürdürülen bu "ganimet" paylaşımının ve yeniden paylaşımının bir ifadesinden başka bir şey değildi. 27 Şubat 1917 ile 27 Ağustos 1917 arasındaki altı ayın nesnel sonucu kesin: Reformlar rafa kaldırıldı, resmî görevlerin dağıtımı gerçekleştirildi ve dağıtım "hataları" birkaç yeniden dağıtımla düzeltildi.

Ne var ki, bürokratik aygıt farklı burjuva ve küçük burjuva partileri arasında (Rusya örneğinde Kadetler, SR'ler ve Menşevikler arasında) "yeniden dağıtıldıkça", başlarını proletaryanın çektiği ezilen sınıflar, burjuva toplumunun *tümüne* yönelik olan ortadan kaldırılamaz düşmanlıklarını daha açık şekilde kavrar. En demokrat ve "devrimci-demokrat" olanları bile dâhil olmak üzere bütün burjuva partilerinin, devrimci proletarya üzerindeki baskılarını yoğunlaştırmak, baskı aygıtını, yani devlet mekanizmasını güçlendirmek zorunda kalmalarının nedeni de budur. Olayların böyle bir se-

* 20. yüzyılın başlarında Rusya'da çarlık rejiminin desteğiyle özellikle devrimcilere karşı kurulan, monarşi yanlısı, aşırı milliyetçi, Yahudi karşıtı hareketin adı. –*Türkçe ed.*

yir izlemesi, devrimi, "*tüm yıkıcı güçlerini*" devlet iktidarına "*yöneltme{ye}*" ve devlet mekanizmasını yetkinleştirmeyi değil, onu *parçalayıp yok etmeyi* amaçlamaya zorlar.

Sorunun bu şekilde ortaya koyulmasına, mantıksal akıl yürütme değil, olayların gerçek gelişimi, 1848-1851 döneminin canlı deneyimi yol açmıştı. Marx'ın, 1852'de, yok edilmesi gereken bu devlet mekanizmasının yerini *neyin* alacağı sorununu henüz somut olarak ele almaması, onun tarihsel deneyimin sağladığı sağlam temele ne kadar sıkı sıkıya bağlı kaldığını gösterir. Deneyim, tarihin daha sonra, 1871 yılında gündeme getireceği bu sorunun ele alınması için gereken malzemeyi o sıralar henüz sağlamamıştı. 1852 yılında, bilimsel bir gözlem kesinliğiyle ortaya koyulabilecek olan tek şey, proletarya devriminin, "tüm yıkıcı güçlerini" devlet iktidarına "yöneltme", devlet mekanizmasını "parçalama" görevine *yaklaşmış olduğuydu.*

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Marx'ın deneyimini, gözlemlerini ve vardığı sonuçları genelleştirmek ve bunları 1848 ile 1851 arasındaki üç yıllık Fransa tarihinden daha geniş bir alana uygulamak doğru mudur? Bu sorunu ele almadan önce, Engels'in bir açıklamasını hatırlayalım ve sonra da olguları inceleyelim. *18 Brumaire*'in üçüncü basımına yazdığı önsözde Engels şöyle demişti:

> "Fransa, tarihsel sınıf mücadelelerinin, başka her yeri geride bırakacak şekilde, her seferinde sonuca kadar götürülmüş olduğu, dolayısıyla, sınıf mücadelelerinin çerçevesini oluşturan ve bu mücadelelerin sonuçlarının biriktiği değişen siyasal biçimlerin de en keskin sınır çizgilerini taşıdığı ülkedir. Orta Çağ'da feodalizmin merkezi, Rönesans'tan bu yana toplumsal katmanlaşmaya dayalı birleşik monarşinin örnek ülkesi olan Fransa, Büyük Devrimde feodalizmi yerle bir etti ve başka

> hiçbir Avrupa ülkesinde olmadığı kadar klasik bir biçimde, burjuvazinin saf egemenliğini kurdu. Yükselme çabası içindeki proletaryanın egemen burjuvaziye karşı yürüttüğü mücadele de, burada, başka hiçbir yerde bilinmeyen, keskin bir biçimle ortaya çıktı." (1907 basımı, s. 4.)*

1871'den bu yana Fransız proletaryasının devrimci mücadelesi kesintiye uğradığından (bu kesinti, ne kadar uzun sürecek olursa olsun, önümüzdeki proletarya devriminde Fransa'nın kendisini sınıf mücadelesini sonuna kadar götüren klasik ülke olarak göstermesi olasılığını hiçbir şekilde ortadan kaldırmasa bile) bu son cümle eskimiştir.

Ama gelişmiş ülkelerin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarındaki tarihine genel olarak bir göz atalım. Aynı sürecin daha yavaş bir şekilde, daha değişik biçimlerde, çok daha geniş bir alanda devam etmiş olduğunu görürüz: bir yandan, hem cumhuriyetçi ülkelerde (Fransa, Amerika, İsviçre), hem de monarşilerde (İngiltere, bir ölçüde Almanya, İtalya, İskandinav ülkeleri vb.) "parlamenter iktidar"ın gelişmesi; öte yandan, burjuva toplumunun temelleri değişmeden kalırken, makam "ganimetlerini" paylaşmış ve yeniden paylaşmış bulunan çeşitli burjuva ve küçük burjuva partileri arasında bir iktidar mücadelesi; ve son olarak da, "yürütme gücü"nün, onun bürokratik ve askeri aygıtının yetkinleştirilmesi ve sağlamlaştırılması.

Bu özelliklerin, genel olarak bütün kapitalist devletlerin modern evriminin tamamı için geçerli oldukları konusunda en küçük bir kuşku yoktur. Tüm kapitalist dünyaya özgü olan bu gelişme süreçlerinin aynılarını, Fransa, 1848 ile 1851 arasındaki üç yıl yılda, hızlı, keskin ve yoğun bir biçimde sergilemişti.

---

* Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, a.g.y., s. 9-10. – *Türkçe ed.*

Emperyalizm (banka sermayesi çağı, dev kapitalist tekeller çağı, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşme çağı), hem monarşiyle yönetilen ülkelerde hem de en özgür, cumhuriyetçi ülkelerde, proletaryaya yönelik baskıların yoğunlaştırılmasıyla bağlantılı olarak, "devlet mekanizması"nın olağanüstü derecede güçlendiğini ve onun bürokratik ve askerî aygıtının eşi görülmemiş çapta büyüdüğünü çarpıcı bir şekilde gözler önüne serdi.

Bugün, dünya tarihi, hiçbir kuşkuya yer bırakmaksızın, 1852'dekinden çok daha büyük bir ölçekte, proletarya devriminin "tüm güçlerinin" devlet mekanizmasının "parçalanması" hedefine "yönelt{ilmesine}" doğru ilerliyor.

Proletaryanın onu yerine neyi koyacağını, Paris Komününün sağladığı son derece öğretici malzeme gösteriyor.

3. MARX 1852'DE SORUNU NASIL TARİF ETMİŞTİ?*

Mehring, 1907 yılında, *Neue Zeit*** dergisinde (Cilt XXV, 2, s. 164), Marx'ın Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli mektuptan bazı bölümler yayımlamıştı. Bu mektup, şu dikkat çekici açıklamayı da içeriyor:

> "Bana gelince, ne modern toplumdaki sınıfların varlığını ne de bunların kendi aralarındaki mücadeleyi keşfetme onuru bana ait. Burjuva tarihçileri sınıfların bu mücadelesini ve burjuva

* İkinci basımda eklenmiştir. *–İngilizce ed.*

Die Neue Zeit – Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1883 ile 1923 yılları arasında Stuttgart'ta yayımlanan teorik dergisi. Marx'ın ve Engels'in bazı çalışmaları ilk olarak *Die Neue Zeit*'ta yayımlandı. Engels, derginin editörlerine düzenli olarak yardım etti ve dergide Marksizmden sapmalara izin verdikleri için onları sıkça eleştirdi. Alman işçi hareketinin ve uluslararası işçi hareketinin seçkin önderleri *Die Neue Zeit*'ta çalıştı. 20. yüzyılın başına kadar Marksist bir dergi olan *Die Neue Zeit*, giderek daha merkezci yaklaşımlara yöneldi. 1914-1918 emperyalist dünya savaşı sırasında sosyal-pasifist bir konum aldı ve fiilen sosyal-şovenleri destekledi. *–Almanca ed.*

> iktisatçıları da onun iktisadi anatomisini benden çok önce ortaya koymuştu. Benim yaptıklarım arasında yeni olanlar, 1. *sınıfların varlığının*, sadece, *üretimin belirli tarihsel gelişme aşamalarına* (*historische Entwicklungsphasen der Produktion*) bağlı olduğunu; 2. sınıf mücadelesinin zorunlu olarak *proletarya diktatörlüğüne* götürdüğünü; 3. bu diktatörlüğün kendisinin, yalnızca, *tüm sınıfların ortadan kaldırılmasına* ve *sınıfsız bir topluma* geçişi oluşturduğunu kanıtlamamdı."*

Marx, bu sözleriyle, birincisi, kendi öğretisi ile burjuvazinin önde gelen ve en bilgili düşünürlerinin öğretileri arasındaki temel ve köklü ayrımı; ikincisi, kendi devlet öğretisinin özünü çarpıcı bir açıklıkla dile getirmeyi başarmıştır.

Marx'ın öğretisindeki ana noktanın sınıf mücadelesi olduğu çok sık söylenir ve yazılır. Ama bu doğru değildir. Ve bu yanlış düşünce, her seferinde, Marksizmin oportünistçe çarpıtılmasına, onu burjuvazi açısından kabul edilebilir kılan bir ruha büründürülmesine yol açar. Çünkü sınıf mücadelesi öğretisi Marx tarafından *değil*, Marx'tan *önce* burjuvazi tarafından yaratılmıştır ve genel olarak, burjuvazi açısından, *kabul edilebilir* bir öğretidir. *Yalnızca* sınıf mücadelesini kabul edenler, henüz Marksist değildir; bu kişiler hâlâ burjuva düşüncesinin ve burjuva siyasetinin sınırları içinde kalıyor olabilir. Marksizmi sınıf mücadelesi öğretisiyle sınırlamak demek, Marksizmi budamak, çarpıtmak ve burjuvazi açısından kabul edilebilir olan bir şeye indirgemek demektir. Sadece, sınıf mücadelesini kabul etmeyi *proletarya diktatörlüğünü* kabul etmeye *vardıran* bir kimse, Marksisttir. Marksist ile sıradan küçük (aynı zamanda büyük) burjuva arasındaki en derin ayrımı oluşturan şey de budur. Marksizmin *gerçekten* kavranıp kavranmadığını, kabul edilip edilmediğini sı-

---

* Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 28. s. 507-508. –*Almanca ed.*

namak için kullanılması gereken denek taşı budur. Avrupa tarihi işçi sınıfını bu sorunla *fiilen* karşı karşıya getirdiğinde, yalnızca bütün oportünistlerin ve reformcuların değil, aynı zamanda bütün Kautsky'cilerin de (reformculuk ile Marksizm arasında bocalayanlar) proletarya diktatörlüğünü *reddeden* zavallı dar kafalılar ve küçük burjuva demokratları olduklarını göstermiş olmaları şaşırtıcı değildir. Kautsky'nin Ağustos 1918'de, yani elinizdeki kitabın birinci basımından çok sonra yayımlanan *Proletarya Diktatörlüğü* adlı broşürü, Marksizmin küçük burjuvaca çarptırılmasının ve Marksizmin, *söz düzeyinde* ikiyüzlü bir şekilde kabul edilirken, *gerçekte* alçakça reddedilmesinin çok iyi bir örneğidir (*Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky* adlı broşürüme bakınız, Petrograd ve Moskova, 1918).

Baş temsilcisi olan eski Marksist K. Kautsky tarafından temsil edilen günümüz oportünizmi, *burjuva* tutumunun yukarıdaki alıntıda Marx tarafından yapılan tarifine tümüyle uyar; çünkü bu oportünizm, sınıf mücadelesinin varlığının kabul edildiği alanı, burjuva ilişkileri alanıyla sınırlı tutar. (Bu alanın içinde, onun sınırları içinde, sınıf mücadelesini "ilkesel düzeyde" kabul etmeyecek tek bir mürekkep yalamış liberal bulamazsınız!) Oportünizm, sınıf mücadelesinin kabul edilmesini, temel noktaya, kapitalizmden komünizme *geçiş* dönemine, burjuvazinin *alaşağı edilmesi* ve tümüyle *ortadan kaldırılması* dönemine *vardırmaz*. Gerçekte, bu dönem, kaçınılmaz olarak, görülmemiş ölçüde keskin biçimlerdeki görülmemiş ölçüde şiddetli bir sınıf mücadelesi dönemidir ve bu yüzden de bu dönemde devlet, kaçınılmaz olarak, (proletarya ve genel olarak mülksüzler için) *yeni bir tarzda* demokratik ve (burjuvaziye karşı) *yeni bir tarzda* diktatörlük uygulayan bir devlet olmak zorundadır.

Devam edelim. Marx'ın devlet öğretisinin özünü kavrayanlar, yalnızca, *tek* bir sınıfın diktatörlüğünün, sadece genel olarak her tür sınıflı toplum için değil, sadece burjuvaziyi alaşağı etmiş olan *proletarya* için değil, ama aynı zamanda kapitalizmi "sınıfsız toplum"dan, komünizmden ayıran bütün bir *tarihsel dönem* için gerekli olduğunu anlamış olanlardır. Burjuva devletleri biçim bakımından çok çeşitlidir, ama özleri aynıdır: Biçimleri ne olursa olsun bütün bu devletler, son çözümlemede, kaçınılmaz olarak birer *burjuva diktatörlüğüdür*. Kapitalizmden komünizme geçiş hiç kuşkusuz ortaya muazzam bir çokluk ve çeşitlilikte siyasal biçim çıkarmak zorunda olacak, ama öz ister istemez aynı kalacak: *proletarya diktatörlüğü*.

III. BÖLÜM

Devlet ve Devrim. 1871 Paris Komünü Deneyimleri. Marx'ın Çözümlemesi

1. KOMÜNCÜLERİN GİRİŞİMİ NEDEN KAHRAMANCAYDI?

Marx'ın, Komünden birkaç ay önce, 1870 güzünde, Parisli işçileri, hükümeti devirme girişiminin umutsuzca bir çılgınlık olacağını belirterek uyardığı bilinir. Ama 1871 yılının Mart ayında, işçiler belirleyici bir savaşa *zorlandıklarında* ve bunu kabul ettiklerinde, ayaklanma bir olgu durumuna geldiğinde, Marx, olumsuz belirtilere rağmen proletarya devrimini en büyük coşkuyla selamladı. Marx, 1905 Kasım'ında işçilerin ve köylülerin mücadelesi konusunda yüreklendirici yazılar yazan, ama 1905 Aralık'ından sonra liberaller gibi, "silaha sarılınmamalıydı" diye haykıran, Marksizmin acınası bir ün sahibi Rus döneği Plehanov'un yaptığı gibi, "zamansız" bir hareketi mahkûm etmek şeklindeki ukalaca bir tutum almadı.

Ne var ki, Marx, kendi deyimiyle "gökyüzüne saldıran" Komüncülerin kahramanlığı karşısında coşku duymakla ye-

tinmedi. Devrimci kitle hareketini, hedefine ulaşmamış olsa bile, çok büyük önem taşıyan bir tarihsel girişim, dünya proletarya devrimindeki belirli bir ileri adım, yüzlerce program ve tartışmadan daha önemli bir pratik adım olarak gördü. Marx, kendi önüne, bu deneyimi çözümleme, ondan taktik dersleri çıkarma, kendi teorisini onun ışığında gözden geçirme görevlerini koydu.

Marx, *Komünist Manifesto*'da, yapılmasını zorunlu bulduğu tek "düzeltme"yi, Parisli Komüncülerin devrimci deneyimlerine dayanarak yaptı.

Komünist Manifesto'nun yeni Almanca basımının her iki yazarının da imzasını taşıyan son önsözü 24 Haziran 1872 tarihlidir. Bu önsözde, Karl Marx ile Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*'nun programının "yer yer eskimiş" olduğunu söyleyerek şöyle devam ederler:

> *"Komün, özellikle bir şeyi kanıtlamıştır: 'İşçi sınıfının hazır devlet mekanizmasına basitçe el koyarak onu kendi amaçları için kullanması mümkün değildir' "...**

Yazarlar, bu alıntıda tek tırnak işaretleri arasında yer alan sözleri, Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı kitabından almıştı.

Marx ile Engels, Paris Komününden çıkan bir ana ve temel derse öylesine büyük bir önem veriyordu ki, onu *Komünist Manifesto*'ya, önemli bir düzeltme olarak eklediler.

Oportünistlerin tam da bu önemli düzeltmeyi çarpıtmış olmaları son derece tipiktir ve herhalde *Komünist Manifesto* okurlarının yüzde doksan dokuzu değilse bile onda dokuzu bunun ne anlama geldiğini bilmiyordur. İleride, özel olarak çarpıtmalara ayrılmış bir bölümde bu çarpıtmayı daha ayrıntılı olarak ele alacağız. Şimdilik, şu kadarını belirtmekle

---

* Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 18. s. 96. –*Almanca ed.*

yetinilebilir: Marx'ın yukarıda aktardığımız ünlü sözlerinin yaygın, kaba "yorum"una göre, Marx burada iktidarın ele geçirilmesinden farklı olarak yavaş gelişme düşüncesini vurgulamaktadır, vb.

Gerçekte, *tam tersi doğrudur*. Marx'ın düşüncesi, işçi sınıfının, "hazır devlet mekanizması"nı yalnızca ele geçirmekle yetinmeyip, onu *kırmak*, *parçalamak* zorunda olduğudur.

Marx, 12 Nisan 1871'de, yani tam da Komün günlerinde, Kugelmann'a şunları yazmıştı:

> "*18 Brumaire*'imin son bölümüne bakarsan, Fransız Devriminin bir sonraki girişiminin, bugüne kadar olduğu gibi bürokratik-askerî mekanizmayı bir elden bir başkasına aktarmaya yönelik değil, onu *parçalamaya* [italik harfler Marx'a ait; özgün metinde *zerbrechen*] yönelik olacağını, ve bunun, kıtadaki her gerçek halk devriminin ön koşulu olduğunu söylediğimi görürsün. Paris'teki yiğit partili yoldaşlarımızın girişimi de buna yönelik." *(Neue Zeit,* XX, 1, 1901-1902, s. 709.)* (Marx'ın Kugelmann'a mektuplarının, birini benim düzenlediğim ve bir önsöz yazdığım en az iki Rusça basımı var.)**

"Bürokratik-askerî mekanizmayı parçalamak" sözü, Marksizmin, bir devrimde proletaryanın devletle ilgili görevleri hakkındaki temel dersini özlü bir şekilde ifade ediyor. Ve Marksizmin yürürlükte olan, Kautsky'ci "yorum"unda tümüyle unutulmuş olmakla kalmayıp, doğrudan doğruya çarpıtılmış olan ders budur!

Marx'ın *18 Brumaire*'e yaptığı göndermeye gelince, ilgili bölümün tümünü yukarıda aktarmıştık.

Marx'ın yukarıda aktarılan açıklamasında iki nokta özellikle dikkat çekiyor. Birincisi, vardığı sonucu Kıta Avru-

---

* Bkz. MEW, Bd. 33, s. 205. *–Almanca ed.*

Bkz. Lenin, *Collected Works*, Vol. 12, s. 104-112. *–İngilizce ed.*

pası ile sınırlandırıyor. Bu, 1871 yılında anlaşılırdı, çünkü o dönemde İngiltere hâlâ katıksız bir kapitalist ülke örneğiydi, ama militarizmden ve büyük ölçüde de bürokrasiden yoksundu. Marx, bu nedenle, o dönemde "hazır devlet mekanizması"nın parçalanması ön koşulu *olmaksızın* bir devrimin, hatta bir halk devriminin gerçekleştirilmesinin mümkün göründüğü ve mümkün olduğu İngiltere'yi ayrı tutmuştu.

Bugün, 1917 yılında, birinci büyük emperyalist savaş döneminde, Marx'ın bu sınırlaması geçerliliğini yitirmiştir. Geçmişte, militarizmin ve bürokrasinin bulunmaması anlamında, Anglo-Sakson "özgürlüğü"nün tüm dünyadaki en büyük ve son temsilcileri olan İngiltere ve Amerika, her şeyi kendilerine bağımlı kılan ve her şeyi baskı altına alan bürokratik-askerî kurumların tepeden tırnağa Avrupa damgası taşıyan kirli ve kanlı bataklığına gırtlaklarına kadar batmış durumda. Bugün, İngiltere'de ve Amerika'da da, "her gerçek halk devriminin ön koşulu", (1914 ile 1917 yılları arasında bu ülkelerde "Avrupa'ya özgü", genel emperyalist yetkinliğe ulaştırılmış olan) "hazır devlet mekanizması"nın *parçalanması, yok edilmesidir*.

İkincisi, Marx'ın, bürokratik-askerî devlet mekanizmasının yok edilmesinin, "her gerçek *halk* devriminin ön koşulu" olduğu şeklindeki son derece derin açıklamasına özel bir önem verilmeli. Bu "halk" devrimi kavramının Marx'ın ağzından çıkması tuhaf bulunabilir ve Rusya'daki Plehanov'cular ve Menşevikler, hani Struve'nin şu Marksist sayılmak isteyen izleyicileri, bu tür bir ifadenin Marx'ın bir "dil sürçmesi" olduğunu ilan edebilir. Marksizmi öylesine acınası bir liberal çarpıtmaya indirgediler ki, onlar için burjuva devrimi

ile proletarya devrimi arasındaki karşıtlığın ötesinde hiçbir şey bulunmuyor ve bu karşıtlığı bile tümüyle donuk bir şekilde kavrıyorlar.

Örnek olarak 20. yüzyıldaki devrimleri alırsak, hiç kuşkusuz, hem Portekiz hem de Türk devrimlerinin burjuva devrimleri olduğunu kabul etmemiz gerekir. Ne var ki, bu devrimlerin hiçbiri bir "halk" devrimi değildir; çünkü bu devrimlerin hiçbirinde, halk kitleleri, halkın büyük çoğunluğu, etkin bir biçimde, bağımsız olarak, kendi iktisadi ve siyasi talepleriyle gözle görülür şekilde ortaya çıkmadı. Buna karşılık, 1905-1907 Rus burjuva devrimi, bir süreliğine Portekiz ve Türk devrimlerinin paylarına düşen "parlak" başarıları sergileyememiş olmasına karşın, kesinlikle bir "gerçek halk" devrimiydi, çünkü baskı ve sömürü altında inleyen halk kitlesi, halkın çoğunluğu, toplumun "en alt" katmanları, bağımsız bir şekilde ayağa kalkmış ve bütün bir devrim sürecine *kendi* taleplerinin, yıkılmakta olan eski toplumun yerine kendi tarzlarıyla yeni bir toplum kurmaya yönelik *kendi* girişimlerinin damgasını vurmuşlardı.

Avrupa'da, 1871'de, proletarya kıta üzerindeki hiçbir ülkede halkın çoğunluğunu oluşturmuyordu. Çoğunluğu gerçekten de harekete katan bir "halk" devrimi, ancak, hem proletaryayı hem de köylülüğü kucaklaması durumunda böyle bir devrim olabilirdi. O dönemde "halk"ı bu iki sınıf oluşturuyordu. "Bürokratik-askerî devlet mekanizması" tarafından baskı altına alınmaları, ezilmeleri, sömürülmeleri, bu iki sınıfı birleştirir. Bu mekanizmanın *parçalanması*, *kırılması*, "halk"ın, halk çoğunluğunun, işçilerin ve köylüler söz konusu olduğunda onların çoğunluğunun gerçekten çıkarınadır; bu, yoksul köylüler ile proleterler arasında özgürce

kurulacak bir ittifakın "ön koşulu"dur; ve böyle bir ittifakın yokluğunda demokrasi istikrarsız ve sosyalist dönüşüm olanaksızdır.

Bilindiği gibi, bir dizi iç ve dış nedenden dolayı hedefine ulaşamayan Paris Komünü, gerçekten böyle bir ittifaka doğru ilerliyordu.

Dolayısıyla, Marx, bir "gerçek halk devrimi"nden söz ederken, küçük burjuvazinin (epeyce ve sık sık sözünü ettiği) kendine özgü özelliklerini hiçbir şekilde unutmaksızın, Kıta Avrupası'ndaki ülkelerin çoğunun 1871'deki gerçek sınıf güçleri dengesini titizlikle hesaba katmıştı. Öte yandan, hem işçilerin, hem de köylülerin çıkarlarının devlet mekanizmasının "parçalanması"nı gerektirdiğini, bunun işçileri ve köylüleri birleştirdiğini, onlara bu "asalak"ın ortadan kaldırılması ve yerine yeni bir şeyin koyulması ortak görevini verdiğini belirtmişti.

Peki, neydi bu yeni şey?

2. PARÇALANAN DEVLET MEKANİZMASININ YERİNE NE KOYULMALI?

Bu soruya Marx'ın 1847'de, *Komünist Manifesto*'da verdiği cevap henüz tümüyle soyut, ya da daha doğrusu, görevleri belirten, ama bu görevlerin hangi yollarla yerine getirileceğini göstermeyen bir cevaptı. *Komünist Manifesto*'da verilen cevap, bu mekanizmasının yerine, "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"nın, "demokrasinin mücadele ederek kazanılması"nın koyulacağıydı.

Marx, kendisini ütopyalara kaptırmadan, egemen sınıf olarak proletaryanın bu örgütlenmesinin hangi somut biçimleri alacağı ve bu örgütlenmenin, "demokrasinin mücadele

ederek" en eksiksiz, en tutarlı bir şekilde "kazanılması"yla tam olarak hangi yolla birleştirileceği sorusunun cevabını, kitle hareketinin *deneyimlerinden* beklemişti.

Marx, çok zayıf olsalar bile, Komünün deneyimlerini, *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde çok dikkatli bir çözümlemeye tabi tutar. Şimdi bu eserin en önemli bölümlerini aktaralım:

> 19. yüzyılda, kökeni Orta Çağ'da olan, "her an her yerde hazır bulunan organlarıyla (sürekli ordu, polis, bürokrasi, ruhban sınıfı, yargı ...) merkezî devlet iktidarı" gelişti. Sermaye ile emek arasındaki sınıf karşıtlığının gelişmesiyle birlikte, "devlet iktidarı da işçi sınıfının ezilmesine yönelik bir kamu gücü, sınıf egemenliğinin bir mekanizması olma niteliğini giderek daha fazla kazandı. Sınıf mücadelesinde bir ilerleme anlamına gelen her devrimden sonra, devlet iktidarının tümüyle baskıcı niteliği giderek daha açık şekillerde ortaya çıkıyor." 1848-1849 Devriminden sonra, devlet iktidarı, "sermayenin emek karşısındaki ulusal savaş aracı" durumuna geldi. İkinci İmparatorluk bunu sağlamlaştırdı.
>
> "İmparatorluğun tam karşıtı, Komündü." Komün, "sınıf egemenliğinin yalnızca monarşik biçimini değil, sınıf egemenliğinin kendisini ortadan kaldıracak olan bir cumhuriyet"in "kesinleşmiş biçimiydi".

Proletarya cumhuriyetinin, sosyalist cumhuriyetin bu "kesinleşmiş" biçimi neydi? Bunun yaratmaya başladığı devlet nasıl bir şeydi?

> Komünün ilk kararnamesi, sürekli ordunun ortadan kaldırılması ve onun yerine silahlı halkın koyulmasıydı.

Bugün bu talep, sosyalist sayılmak isteyen her partinin programında yer alıyor. Ama 27 Şubat Devriminden hemen sonra bu talebi yerine getirmeyi reddetmiş olan SR'lerimizin

ve Menşeviklerimizin tutumları, onların programlarının gerçek değerini en iyi şekilde gösteriyor!

> "Komün, Paris'in farklı ilçelerinde genel oy hakkı aracılığıyla seçilen belediye meclisi üyelerinden oluşmuştu. Sorumluydular ve her an görevlerinden alınmaları mümkündü. Doğal olarak, çoğunluğu işçiler ya da işçi sınıfı tarafından benimsenmiş olan temsilciler oluşturuyordu. ...
>
> O ana dek devlet iktidarının bir aleti olan polis, hemen, tüm siyasal özelliklerinden arındırıldı ve Komünün, ona karşı sorumlu ve her zaman görevden alınabilecek olan bir aletine dönüştürüldü. Devlet yönetiminin tüm diğer dallarındaki memurlar için de aynısı geçerliydi. Kamu hizmeti, tepedeki Komün üyelerinden başlayarak, *işçi ücreti* karşılığında görülmek zorundaydı. Yüksek makamlardaki devlet yetkililerinin kazanılmış hakları ve temsil ödenekleri, bu yetkililerin kendileriyle birlikte ortadan kalktı. Sürekli ordu ve polis, yani eski iktidarın maddi gücünün aletleri bir kez ortadan kaldırılır kaldırılmaz, Komün, manevi baskı aletini, yani din adamlarının gücünü kırmaya yöneldi ... Yargı görevlileri, ... görünüşteki bağımsızlıklarını yitirdi ... onlar da artık seçilecek, sorumlu ve görevden alınabilir olacaktı."*

Demek ki, Komün, parçalanmış devlet aygıtının yerine, göründüğü kadarıyla, "yalnızca" daha eksiksiz bir demokrasi koymuştu: Düzenli ordunun kaldırılması, bütün memurların seçimle göreve gelmesi ve görevden alınabilir olmaları. Ama gerçekte, bu "yalnızca" sözcüğü, bazı kurumların yerine temelden farklı türdeki başka kurumların koyulması şeklindeki muazzam bir değişim anlamına gelir. Bu, tam bir "niceliğin niteliğe dönüşmesi" örneğidir: Düşünülebilecek en eksiksiz ve tutarlı şekilde getirilmiş olan demokrasi, burjuva

* Bkz, Karl Marx, "*Der Bürgerkrieg in Frankreich*", Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 17. s. 336-339. Lenin, aşağıda (s. 63, 63-64, 71, 75-76), Karl Marx'ın aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser, s. 341, 339-342). *-Almanca ed.*

demokrasisinden proletarya demokrasisine; devletten (= belirli bir sınıfın ezilmesine yönelik özel bir güç) artık gerçek anlamıyla devlet olmayan bir şeye dönüşür.

Burjuvazinin ve onun direnişinin ezilmesi hâlâ gereklidir. Bu, Komün için özellikle gerekliydi; yenilgiye uğramasının bir nedeni de, bunu yeterli kararlılıkla yapmamış olmasıydı. Ama baskı organı artık, kölelik, serflik ve ücretli kölelik koşullarında her zaman olduğu gibi bir azınlık değil, nüfusun çoğunluğudur. Ve halkın çoğunluğu, onu ezenleri *kendisi* baskı altında tuttuğundan, baskı için bir "özel güç"e *artık gerek kalmamıştır*! Bu anlamda, devlet *yok olup gitmeye başlar*. Ayrıcalıklı bir azınlığın (ayrıcalıklı memurlar, sürekli ordunun kurmayları) özel kurumları yerine, çoğunluğun kendisi bütün bu işlevleri doğrudan doğruya yerine getirebilir ve devlet iktidarının işlevleri halkın tümüne ne ölçüde devrolursa, bu iktidarın varlığına duyulan ihtiyaç da o kadar azalır.

Bu bağlamda, Komünün aldığı ve Marx'ın vurguladığı şu önlem özellikle dikkate değer: tüm temsil ödeneklerinin ve memurlara tanınmış tüm parasal ayrıcalıkların kaldırılması, *tüm* devlet memurlarının maaşlarının "*işçi ücretleri*" düzeyine indirilmesi. Bu, burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine, ezenlerin demokrasisinden ezilen sınıfların demokrasisine, belirli bir sınıfın baskı altında tutulmasına yönelik bir "*özel güç*" olarak devletten halkın çoğunluğunun, yani işçilerin ve köylülerin *genel gücü* tarafından ezenlerin baskı altına alınmasına *geçişi* en açık şekilde gösteriyor. Ve Marx'ın öğretileri, tam da, bu özellikle çarpıcı ve devlet sorunu söz konusu olduğunda belki de en önemli noktada büsbütün unutulmuştur! Halka hitap eden sayısız yorumda buna değinilmez. Hıristiyanlar, dinlerinin devlet dini ko-

numuna yükseltilmesinden sonra, demokratik devrimci bir ruh taşıyan ilkel Hıristiyanlığın "saflığını" nasıl "unuttuysa", burada modası geçmiş bir "saflık" söz konusuymuş gibi susmak da, benzer şekilde, "âdettendir"

Yüksek devlet memurlarının maaşlarının azaltılması, "sadece", saf, ilkel demokrasinin bir talebiymiş gibi görünür. Modern oportünizmin "kurucularından" biri olan eski Sosyal-Demokrat Eduard Bernstein, "ilkel" demokrasi hakkındaki bayağı burjuva esprilerini defalarca tekrarlamıştı. Bütün oportünistler ve günümüzdeki Kautsky'ciler gibi Bernstein da, birincisi, "ilkel" demokrasiye belirli bir "geri dönüş" olmaksızın kapitalizmden sosyalizme geçişin *mümkün olmadığını* (nüfusun çoğunluğu ve daha sonra da istisnasız olarak tümü, devlet görevlerini başka türlü nasıl yerine getirebilir ki?); ikincisi, kapitalizme ve kapitalist kültüre dayalı "ilkel demokrasi"nin tarih öncesi ya da kapitalizm öncesi dönemlerdeki ilkel demokrasiyle aynı şey olmadığını zerre kadar kavrayamamıştır. Kapitalist kültür büyük ölçekli üretimi, fabrikaları, demiryollarını, posta hizmetlerini, telefonları vb. *yaratmıştır* ve *bu temel üzerinde* eski "devlet iktidarı"nın işlevlerinin büyük çoğunluğu öylesine basitleşmiş ve öylesine basit kayıt, dosyalama ve denetleme işlemlerine indirgenebilir duruma gelmiştir ki, bunlar okuması yazması olan herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir, olağan "işçi ücretleri" karşılığında kolaylıkla yerine getirilebilir ve bu işlevler her tür ayrıcalık izinden, her tür "resmî görkem" izinden arındırılabilir (ve arındırılmak zorundadır).

İstisnasız tüm memurların seçimle göreve gelmesi ve *her an* görevden alınabilmesi, maaşlarının olağan "işçi ücretleri" düzeyine indirilmesi, bu basit ve "apaçık" demokratik önlemler, hem işçilerin çıkarları ile köylülerin çoğunluğunun

çıkarlarını tümüyle birleştirir, hem de kapitalizmden sosyalizme götüren bir köprü görevi görür. Bu önlemler, devletin yeniden yapılandırılmasıyla, toplumun salt siyasal yeniden yapılandırılmasıyla ilgilidir; ama hiç kuşkusuz, gerçek anlam ve önemlerini, ancak, gerçekleştirilmekte ya da hazırlanmakta olan "mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi" eylemiyle, yani üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüştürülmesiyle bağlantılı olarak kazanırlar.

> "Komün" diye yazmıştı Marx, "en büyük iki harcama kaynağını, orduyu ve memur katmanını kaldırarak, tüm burjuva devrimlerinin sloganını (ucuz hükümet) hayata geçirdi."

Küçük burjuvazinin başka kesimleri gibi köylülüğün de ancak çok küçük bir azınlığı, "tepeye yükselir", burjuva anlamıyla "işlerini yoluna koyar", yani ya hâli vakti yerinde kişiler, burjuvalar, ya da sağlam ve ayrıcalıklı konumlardaki memurlar durumuna gelir. Köylülerin bulunduğu her kapitalist ülkede (kapitalist ülkelerin çoğunda bulunurlar), bunların büyük çoğunluğu yönetim tarafından ezilmekte ve yönetimin yıkılması özlemini, "ucuz" hükümet özlemini duymaktadır. Bu, *yalnızca* proletarya tarafından gerçekleştirilebilir; ve proletarya, bunu gerçekleştirerek, aynı zamanda devletin sosyalist yeniden yapılanmasına doğru bir adım atmış olur.

3. PARLAMENTARİZMİN ORTADAN KALDIRILMASI

> "Komün", diye yazmıştı Marx, "parlamenter bir organ değil, aynı anda hem yürütme hem de yasama işlevlerini üstlenen faal bir organ olacaktı..."
>
> "Üç ya da altı yılda bir, egemen sınıfın hangi üyesinin parlamentoda halkı temsil edeceğine ve ezeceğine [*ver- und zertre-*

> *ten*] karar verilmesi yerine, kendi işletmelerinde işçi, gözcü ve muhasebeci seçme olanağını sağlayan bireysel oy hakkı her bir işverene nasıl hizmet ediyorsa, genel oy hakkı da komünlerde örgütlenen halka aynı şekilde hizmet edecekti."

Parlamentarizmin 1871'de yapılmış bu dikkat çekici eleştirisi de, sosyal-şovenizmin ve oportünizmin yaygınlığından ötürü, bugün Marksizmin "unutulmuş sözleri" arasında yer alıyor. Bakanlar ve profesyonel parlamenterler, proletaryaya ihanet edenler ve günümüzün "pratik" sosyalistleri, parlamentarizmin her tür eleştirisini anarşistlere bırakmış bulunuyor ve bu akıllara durgunluk veren gerekçeyle, parlamentarizme yöneltilen *her tür* eleştiriyi "anarşizm" olarak mahkûm ediyorlar!! "İleri" parlamenter ülkelerdeki, Scheidemann'lar, David'ler, Legien'ler, Sembat'lar, Renaudel'ler, Henderson'lar, Vandervelde'ler, Stauning'ler, Branting'ler, Bissolati'ler ve kafadarları gibi "sosyalistler" karşısında tiksintiye kapılan proletaryanın, oportünizmin ikiz kardeşinden başka bir şey olmamasına rağmen anarkosendikalizme gittikçe daha sık yakınlık göstermesi hiç de şaşırtıcı değil.

Oysa Marx için, devrimci diyalektik, hiçbir zaman, Plehanov'da, Kautsky'de ve başkalarında olduğu gibi, boş bir modaya uygun söz, bir kaynana zırıltısı olmamıştı. Marx, özellikle durumun devrimci olmadığının açıkça görüldüğü dönemlerde, burjuva parlamentarizminin "domuz ağılı"ndan bile yararlanmasını beceremediği için anarşizmden amansızca kopmasını bildiği gibi, aynı zamanda, parlamentarizme gerçekten proleter devrimci bir eleştiri yöneltmesini de biliyordu.

Birkaç yılda bir, egemen sınıfın hangi üyesinin parlamentoda halkı bastıracağına ve ezeceğine karar verilmesi: Yalnız-

ca parlamenter-anayasal monarşilerde değil, aynı zamanda en demokratik cumhuriyetlerde, burjuva parlamentarizminin gerçek özü işte budur.

Peki ama, devlet sorununu ele alacak ve parlamentarizmi devletin kurumlarından biri olarak kabul edecek olursak, proletaryanın *bu* alandaki görevleri açısından bakıldığında, parlamentarizmden kurtulmanın yolu nedir? Onsuz yapabilmenin yolu nedir?

Tekrar tekrar şunu söylemek zorundayız: Marx'ın, Komün incelemesine dayalı olarak çıkardığı dersler öylesine unutulmuştur ki, günümüzün "Sosyal-Demokrat"ı (günümüzün sosyalizm haini, diye okuyun), parlamentarizme yöneltilen anarşist ya da gerici eleştiriler dışındaki herhangi bir eleştiriyi gerçekten de anlayamaz.

Kuşkusuz, parlamentarizmden kurtulmanın yolu, temsil kurumlarını ve seçim ilkesini ortadan kaldırmak değil, temsil kurumlarını gevezelik edilen yerler olmaktan çıkarıp "faal" organlara dönüştürmektir. "Komün, parlamenter bir organ değil, aynı anda hem yürütme hem de yasama işlevlerini üstlenen faal bir organ olacaktı."

"Parlamenter değil, faal bir organ": Bu sözler, doğrudan doğruya, günümüzün parlamenterlerini ve Sosyal-Demokrasinin parlamenter "süs köpekleri"ni vuruyor! Amerika'dan İsviçre'ye, Fransa'dan İngiltere'ye, Norveç'e vb. kadar dilediğiniz parlamenter ülkeyi alın; bu ülkelerde asıl "devlet" işleri perde arkasında gerçekleştirilir ve bakanlıklar, devlet daireleri ve ordu karargâhları tarafından yürütülür. Parlamentolara, "sıradan halk"ı aldatma özel amacıyla gevezelik yapma işi bırakılır. Bu o kadar doğrudur ki, bir burjuva-demokratik cumhuriyet olan Rusya cumhuriyetinde bile, parlamentarizmin bütün bu günahları, daha gerçek bir parlamento

kurulamadan hemen açığa çıktı. Çürümüş dar kafalılığın Skobelev'ler ve Tsereteli'ler, Çernov'lar ve Avksentyev'ler gibi kahramanları, en iğrenç burjuva parlamentarizmini örnek alarak Sovyetleri de bozmayı, onları gevezelikten başka bir işin yapılmadığı yerler hâline getirmeyi başardı. Sovyetlerde, "sosyalist" bakan beyler, saf köylüleri lafazanlıkla ve karar tasarılarıyla aldatıyor. Hükümette ise, bir yandan "pasta"nın, yani kazançlı ve saygın mevkilerin başına sırayla mümkün olduğu kadar çok Sosyalist-Devrimcinin ve Menşeviğin çökebilmesi, öte yandan da halkın "dikkat"inin "meşgul "edilebilmesi" için bitmek bilmeyen bir oyun oynanıyor. Bu arada "devlet" işleri de devlet dairelerinde ve ordu karargâhlarında "yürütülüyor"!

İktidardaki "Sosyalist-Devrimci" Partinin yayın organı *Dyelo Naroda,* geçenlerde yayımladığı bir başyazıda, "herkes"in siyasi fuhşa batmış olduğu "kibarlar âlemi"nin mensuplarının o eşsiz açık yürekliliğiyle, bir bütün olarak bürokratik aygıtın, başlarında (ayıptır söylemesi!) "sosyalistlerin" bulunduğu bakanlıklarda bile gerçekte değişmediğini, eskisi gibi iş gördüğünü ve devrimci önlemleri "dilediği gibi" baltaladığını itiraf etti! Elimizde bu itiraf olmasaydı bile, Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin hükümete katılmalarının gerçek tarihi, böyle olduğunu kanıtlamıyor mu? Bu itirafta dikkat çekici olan tek şey, Kadetlerin bakanlar takımının, Çernov'ların, Rusanov'ların, Zenzinov'ların ve *Dyelo Naroda*'nın öteki yazı kurulu üyelerinin, her tür utanma duygularını, "kendi" bakanlıklarında her şeyin eskisi gibi durduğunu çok önemsiz bir şeymiş gibi hiç yüzleri kızarmadan ilan edecek kadar yitirmiş olmalarıdır!! Budala köylüleri kandırmak için devrimci-demokratik laflar ve kapitalistlerin

"hoşnut edilmesi" için bürokratik kırtasiyecilik: "Dürüst" koalisyonun *özü* işte budur.

Komün, burjuva toplumunun satılık ve kokuşmuş parlamentarizminin yerine, düşünce ve tartışma özgürlüğünün yozlaşarak bir aldatmacaya dönüşmediği kurumlar getirir; çünkü parlamenterlerin kendileri çalışmak, kendi çıkardıkları yasaları uygulamak, bu yasaların gerçek hayattaki sonuçlarını sınamak ve seçmenlerine doğrudan doğruya hesap vermek zorundadır. Temsil kurumları varlıklarını sürdürür; ama burada artık, özel bir sistem olarak, yasama ile yürütme arasındaki işbölümü olarak, temsilcilere ayrıcalıklı konumların sağlanması olarak bir parlamentarizm *yoktur*. Temsil kurumlarının bulunmadığı bir demokrasiyi, hatta proletarya demokrasisini hayal edemeyiz; ama eğer burjuva toplumunun eleştirisi bizim için sadece boş sözler değilse, eğer burjuvazinin egemenliğini yıkma isteğimiz, Menşeviklerde ve Sosyalist-Devrimcilerde, Scheidemann'larda, Legien'lerde, Sembat'larda ve Vandervelde'lerde olduğu gibi sadece işçilerin oylarını kapmaya yönelik bir "seçim" sloganı değil, ciddi ve yürekten bir istekse, parlamentarizmin olmadığı bir demokrasiyi düşünebiliriz ve *düşünmeliyiz*.

Marx'ın, *Komün için ve proletarya demokrasisi için gerekli olan* memurların işlevlerinden söz ederken, onları, "herhangi bir işverenin" çalışanlarıyla, yani sıradan bir kapitalist girişimin "işçileri, ustabaşıları ve muhasebecileri" ile karşılaştırması son derece öğreticidir.

Marx'ta, "yeni" bir toplumun uydurulması ya da icat edilmesi anlamıyla ütopyacılığın kırıntısı bile bulunmaz. Aksine, Marx, eski toplumun *bağrından* yenisinin *doğuşunu*, eski toplumdan yenisine geçiş biçimlerini, doğal-tarihsel bir sü-

reç olarak inceler. Proletaryanın kitle hareketinin gerçek deneyimlerine yaslanır ve bunlardan pratik dersler çıkarmaya çalışır. Marx, tıpkı ezilen sınıfların büyük hareketlerinin deneyimlerinden ders çıkarmaktan korkmayan her büyük devrimci düşünür gibi, Komünden "öğrenir" ve ezilen sınıflara hiçbir zaman, ("silaha sarılınmamalıydı" diyen Plehanov ya da "bir sınıf kendi sınırlarını bilmelidir" diyen Tsereteli gibi) bilgiççe "vaazlar" vermez.

Bürokrasinin bir anda, her yerde ve tamamen ortadan kaldırılması söz konusu olamaz. Bu bir ütopyadır. Ama eski bürokratik mekanizmanın bir anda *parçalanması* ve tüm bürokrasinin adım adım yok edilmesini mümkün kılacak olan yeni bir mekanizmanın inşasına hemen başlanması, bir ütopya *değil*, Komün deneyiminin gösterdiği üzere, devrimci proletaryanın dolaysız ve acil görevidir.

Kapitalizm, "devlet" yönetimi işlevlerini basitleştirir; "tepeden inmeciliğin" ortadan kaldırılmasını ve bütün sorunun, tüm toplum adına "işçiler, ustabaşılar ve muhasebeciler" tutacak olan proleterlerin (egemen sınıf olarak) örgütlenmesine indirgenmesini mümkün kılar.

Ütopyacı değiliz; her tür yönetime, her tür bağımlılık ilişkisine *hemen* son vermek gibi bir "hayal"e kapılmıyoruz. Proletarya diktatörlüğünün görevlerinin kavranamamasından kaynaklanan bu anarşist hayaller, Marksizme bütünüyle yabancı oldukları gibi, aslında yalnızca sosyalist devrimin insanlar değişene kadar ertelenmesine hizmet eder. Hayır, biz, sosyalist devrimi, bugünün insanlarıyla, yani bağımlılık, denetim ve "ustabaşılar ve muhasebeciler" olmadan yapamayacak olan insanlarla birlikte istiyoruz.

Ama bağımlılık, tüm sömürülenlerin ve çalışanların silahlı öncüsüne, yani proletaryaya bağımlılık olmalıdır. Dev-

let memurlarının "tepeden inmeciliğinin" yerine, "ustabaşılar ile muhasebeciler"in basit işlevlerinin, daha şimdiden herhangi bir kentlinin eksiksiz şekilde yerine getirebileceği ve "işçi ücretleri" karşılığında pekâlâ yerine getirilebilecek olan işlevlerin geçirilmesine hemen, bir gece içinde başlanabilir ve başlanmak zorundadır.

Biz işçiler, büyük ölçekli üretimi, kapitalizmin şimdiye kadar yarattıklarını temel alarak, kendi çalışma deneyimlerimize dayanarak, silahlı işçilerin devlet iktidarı tarafından desteklenen sıkı, demirden bir disiplin yaratarak, *kendimiz* örgütleyeceğiz; devlet memurlarını, sorumlu, görevden alınabilen ve mütevazı ücretler ödenen "ustabaşılar ve muhasebeciler" (kuşkusuz, ayrıca, her çeşit, her türden ve her düzeyden teknisyenler) olarak sadece emirlerimizi yerine getiren kişiler hâline getireceğiz. Bu, *bizim* proleter görevimizdir; proletarya devrimini hayata geçirirken *başlatabileceğimiz* ve *başlatmak* zorunda olduğumuz şey budur. Büyük ölçekli üretime dayalı böyle bir başlangıç, kendiliğinden bir şekilde, her tür bürokrasinin adım adım "yok olup gitmesi"ne, tırnak içinde olmayan bir düzenin, ücretli kölelikle hiçbir benzerliği olmayan bir düzenin, her geçen gün basitleşen denetim ve muhasebe işlevlerinin herkes tarafından sırayla yerine getirileceği, birer alışkanlık hâline geleceği ve en sonunda, halkın özel bir kesiminin *özel* işlevleri anlamına geldikleri kadarıyla, tümüyle ortadan kalkacakları bir düzenin adım adım yaratılmasına yol açacaktır.

1870'lerin esprili bir Alman Sosyal-Demokratı, *posta hizmetlerini*, bir sosyalist ekonomi örneği olarak nitelendirmişti. Tamamen doğrudur. Posta hizmetleri, bugün, *kapitalist* devlet tekeli tarzında örgütlenmiş bir iştir. Emper-

yalizm yavaş yavaş bütün tröstleri benzer türde örgütlere dönüştürüyor ve bu örgütlerde, aşırı çalışan ve kıt kanaat geçinen "sıradan" emekçilerin üzerinde aynı burjuva bürokrasisi duruyor. Ne var ki, toplumsal yönetim mekanizması, bu örgütlerde daha şimdiden hazır durumda. "Asalak"tan kurtarılmış ve teknik açıdan gelişkin bir mekanizmaya; teknisyenler, ustabaşılar ve muhasebeciler tutacak ve bunların *tümüne*, genel olarak *tüm* "devlet" memurlarına olduğu gibi, işçilere ödenenlerle aynı ücretleri ödeyecek olan birleşmiş işçilerin kendileri tarafından pekâlâ işletilebilecek bir mekanizmaya sahip olmamız için, kapitalistleri alaşağı etmemiz, bu sömürücülerin direnişini silahlı işçilerin demir pençesiyle ezmemiz ve modern devletin bürokratik mekanizmasını parçalamamız yeterli. Bu, bütün tröstlerle ilgili olarak hemen yerine getirilebilecek olan somut ve pratik bir görevdir; Komünün uygulamada (özellikle devletin kurulması alanında) elde etmeye başlamış bulunduğu deneyimler göz önüne alınarak bu görevin yerine getirilmesi, emekçileri sömürüden kurtaracaktır.

Yakın hedefimiz, *tüm* ülke ekonomisinin, posta hizmetleri örneğine uygun olarak ve silahlı proletaryanın denetimi ve yönetimi altındaki teknisyenlerin, ustabaşıların, muhasebecilerin ve aynı zamanda *bütün* memurların, "bir işçinin ücreti"nden yüksek olmayan maaşlar alacakları şekilde örgütlenmesidir. Gereksinim duyduğumuz devlet ve gereksinim duyduğumuz iktisadi temel budur. Parlamentarizmin ortadan kaldırılmasını ve temsil kurumlarının korunmasını sağlayacak olan budur. Emekçi sınıfları, bu kurumların burjuvazi tarafından yozlaştırılmasından kurtaracak olan budur.

4. ULUSAL BİRLİĞİN ÖRGÜTLENMESİ

"Komünün üzerinde daha fazla çalışmak için zaman bulamadığı kısa bir ulusal örgütlenme taslağında, en küçük köylerin bile siyasi biçiminin komün olacağı ... açıkça belirtilmektedir." Paris'teki "Ulusal Delegasyon" komünler tarafından seçilecekti.

"Bunların ardından merkezî iktidara kalacak olan az sayıdaki ama önemli işlevler, kasten çarpıtılarak ifade edildiği gibi ortadan kaldırılmayacak, ama komünal, yani sıkı sıkıya sorumluluk sahibi görevlilere devredilecekti.

"Ulusun birliği bozulmayacak, tam tersine Komünal Anayasa tarafından örgütlenecekti; kendisini ulusun birliğinin ete kemiğe bürünmüş biçimi gibi gösteren, ama ulusun üzerindeki asalak bir urdan başka bir şey olmayan ve ulustan bağımsız ve onun üstünde olmak isteyen devlet iktidarının yok edilmesiyle, ulusun birliği bir gerçekliğe dönüşecekti. Eski iktidar gücünün yalnızca baskıcı nitelik taşıyan organları kesilip atılırken, toplumun üzerinde durduğunu iddia eden bir gücün meşru işlevleri ondan koparılacak ve toplumun sorumlu hizmetçilerine geri verilecekti."

Modern Sosyal-Demokrasinin oportünistlerinin, Marx'ın bu gözlemlerini ne ölçüde anlamadıklarının (belki de daha doğrusu, anlamak istemediklerinin) en açık kanıtlarını, dönek Bernstein'ın, Herostratus'unkine* benzer bir ün sahibi olan, *Sosyalizmin Ön Koşulları ve Sosyal-Demokrasinin Görevleri* adlı kitabı sunuyor. Bernstein, Marx'ın yukarıda aktardığımız sözleriyle ilgili olarak şunları yazmıştı: Bu program, "siyasi içeriği açısından, bütün temel özellikleriyle, Proudhon'un federalizmiyle çok büyük benzerlik göstermektedir. ... Marx ile 'küçük burjuva' Proudhon [Bernstein, kendince alay etmek için, "küçük burjuva" sözünü tırnak

* MÖ 356 yılında, ün kazanmak için Dünyanın Yedi Harikasından biri sayılan Artemis Tapınağı'nı yakan Efesli. –*Türkçe ed.*

içinde kullanıyor] arasındaki bütün öteki ayrılık noktalarına karşın, bu noktalardaki akıl yürütme tarzları birbirine son derece yaklaşmaktadır." Hiç kuşkusuz, diye devam ediyor Bernstein, belediyelerin önemi artmaktadır, ama "demokrasinin ilk görevinin, bundan önceki ulusal temsil biçiminin silinip gitmesine yol açmak üzere, modern devletlerin bu şekilde dağıtılması [*Auflösung*] ve bu devletlerin örgütlenmelerinin Marx'ın ve Proudhon'un düşündükleri gibi böylesine eksiksiz bir biçimde dönüştürülmesi [*Umwandlung*] (kendileri de komünlerden gelen delegelerden oluşan il ya da ilçe meclislerinin delegeleriyle bir Ulusal Meclisin kurulması) olup olmayacağı konusunda kuşkuluyum." (Bernstein, *Ön Koşullar*, Almanca basım, 1899, s. 134 ve 136)

Marx'ın "asalak bir ur olan devlet iktidarının yıkılması" konusundaki görüşleri ile Proudhon'un federalizminin aynı kefeye koyulması, tam anlamıyla korkunç! Ama bu bir rastlantı değil, çünkü Marx'ın burada, hiçbir şekilde, merkeziyetçiliğin karşıtı olarak federalizmden söz etmediği, aksine, bütün burjuva ülkelerinde var olan eski, burjuva devlet mekanizmasının parçalanmasından söz ettiği, oportünistin aklının ucundan bile geçmez.

Oportünistin kafasının aldığı tek şey, çevresindeki küçük burjuva dar kafalılığı ve "reformist" durgunluk ortamında gördükleridir; yani, yalnızca "belediyeler"dir! Oportünist, proletarya devrimi hakkında düşünmeyi bile unutmuştur.

Bu, gülünç bir şeydir. Ama dikkat çekici olan, bu nokta hakkında Bernstein'la tartışılmamış olmasıdır. Bernstein birçokları tarafından, özellikle de Rus yazınında Plehanov, Avrupa yazınında da Kautsky tarafından çürütülmüş, ama Plehanov da, Kautsky de, Bernstein'ın Marx hakkındaki *bu* çarpıtması konusunda *hiçbir şey* söylememiştir.

Oportünist, devrimci bir biçimde düşünmeyi ve devrim üzerine kafa yormayı öylesine unutmuştur ki, anarşizmin kurucusu Proudhon'la karıştırdığı Marx'a "federalizm" atfeder. Ve ortodoks Marksistler olduklarını, devrimci Marksizm öğretisini savunduklarını ileri süren Kautsky ve Plehanov bu konuda ağızlarını bile açmıyor! Marksizm ile anarşizm arasındaki farklılığa ilişkin görüşlerin, hem Kautsky'cilere hem de oportünistlere özgü olan aşırı bayağılaştırılmasının köklerinden biri buradadır. Bunu ileride yeniden tartışacağız.

Marx'ın Komün deneyimi hakkındaki yukarıda aktardığımız gözlemlerinde federalizmin izi bile yoktur. Marx, Proudhon'la, tam da, oportünist Bernstein'ın görmediği noktada anlaşıyordu. Tam da, Bernstein'ın aralarında benzerlik gördüğü noktada, Marx Proudhon'la aynı görüşte değildi.

Marx, Proudhon'la, ikisinin de modern devlet mekanizmasının "parçalanması"nı savunmaları noktasında anlaşıyordu. Marksizm ile anarşizm (hem Proudhon, hem de Bakunin) arasındaki bu benzerliği oportünistler de, Kautsky'ciler de görmek istemez, çünkü Marksizmden bu noktada ayrılmıştılar.

Marx, hem Proudhon'dan, hem de Bakunin'den (proletarya diktatörlüğü bir yana) tam da federalizm sorununda ayrılmıştı. Bir ilke olarak federalizm, anarşizmin küçük burjuva görüşlerinin mantıksal sonucudur. Marx, merkeziyetçiydi. Az önce aktardığımız gözlemlerinde, merkeziyetçilikten en küçük bir ayrılma yoktur. Yalnızca, devlet konusundaki dar kafalılara özgü "boş inanç"la dolu olanlar, burjuva devlet mekanizmasının parçalanmasını merkeziyetçiliğin parçalanması olarak anlayabilir!

Peki ama, proletarya ve yoksul köylüler, devlet iktidarını kendi ellerine alırlarsa, son derece özgür bir şekilde ko-

münlerde örgütlenirlerse ve tüm komünlerin eylemlerini, sermayeye darbe indirmek, kapitalistlerin direnişini ezmek ve özel mülk sahiplerine ait olan demiryollarını, fabrikaları, toprakları vb. *bütün* ulusa, bütün topluma devretmek üzere *birleştirirlerse*, bu, merkeziyetçilik olmaz mı? Bu, en tutarlı demokratik merkeziyetçilik ve dahası proletarya merkeziyetçiliği olmaz mı?

Açıkçası, gönüllü merkeziyetçiliğin, komünlerin gönüllü olarak bir ulus içinde birleşmesinin ve proletarya komünlerinin burjuva egemenliğini ve burjuva devlet mekanizmasını parçalamak amacıyla gönüllü olarak kaynaşmasının mümkün olduğunu, Bernstein'ın aklı almıyor. Bütün dar kafalılar gibi Bernstein da, merkeziyetçiliği, ancak yukarıdan, ancak bürokrasi ve askerî klik tarafından dayatılabilecek ve ayakta tutulabilecek bir şey olarak görüyor.

Marx, görüşlerinin çarpıtılabileceğini önceden görmüşçesine, Komünü ülkenin birliğini ortadan kaldırmak, merkezî iktidara son vermek istemiş olmakla suçlamanın bilinçli bir aldatmaca olduğunu açıkça vurgulamıştı. Marx, askerî, bürokratik burjuva merkeziyetçiliğinin karşısına bilinçli, demokratik proletarya merkeziyetçiliğini koymak amacıyla, "Ulusun birliği örgütlenecekti" sözlerini kasıtlı olarak kullanmıştı.

Ama, duymak istemeyenlerden daha sağır yoktur. Ve günümüzün Sosyal-Demokrasisinin oportünistlerinin duymak istemedikleri bir şey varsa, o da devlet iktidarının yıkılması, asalak urun kesilip atılmasıdır.

5. ASALAK DEVLETİN ORTADAN KALDIRILMASI

Marx'ın bu konudaki sözlerini daha önce aktarmıştık. Şimdi onları tamamlamamız gerekiyor.

"Yanlışlıkla, belirli ölçülerde benzer göründükleri daha eski ve hatta ömürlerini doldurmuş toplumsal yaşam biçimlerinin muadilleri sayılmaları", diye yazmıştı Marx, "yeni tarihsel yaratıların alışılmış kaderidir. Modern devlet iktidarını kıran [*bricht*, parçalayan] yeni Komün de, aynı şekilde, Orta Çağ komünlerinin bir yeniden canlanması Montesquieu ile Jirondenlerin hayal ettikleri türden bir küçük devletler federasyonu... geçmişte aşırı merkezileşmeye karşı yürütülen mücadelenin abartılı bir biçimi ... sanıldı."

"Komünal Anayasa, tersine, toplumsal gövdeye, bugüne kadar toplumdan beslenen ve onun serbestçe hareket etmesini engelleyen 'devlet' asalak urunun tükettiği tüm güçlerini geri verecekti. Tek başına bu eylemle Fransa'nın yeniden doğumunu başlatmış olacaktı. ...

"Ama gerçekte, Komünal Anayasa, kır üreticilerini bölgelerinin başkentlerinin düşünsel önderliği altına sokacak ve onlara orada, kent işçilerinde, kendi çıkarlarının doğal temsilcilerini bulmalarını sağlayacaktı. – Komünün yalnızca ortaya çıkışı bile, doğal olarak, yerel özyönetimi de beraberinde getirdi; ama, artık gereksiz kılınmış olan devlet iktidarını dengeleyen bir karşı ağırlık olmaktan çıkmış bir yerel özyönetimdi bu."

Bir "asalak ur" olan "devlet iktidarının kırılması"; "kesilip atılması" ve "parçalanması"; "artık gereksiz kılınmış olan devlet iktidarı": Marx'ın, Komün deneyimlerini değerlendirir ve çözümlerken devletle ilgili olarak kullandığı ifadeler bunlardı.

Bütün bunlar yarım yüzyıldan biraz daha kısa bir süre önce yazıldı; ve bugün, çarpıtılmamış Marksizmi geniş kitlelerin bilgisine sunabilmek için deyim yerindeyse kazı çalışmalarına girişmek gerekiyor. Marx'ın gördüğü son büyük devrime ilişkin gözlemlerden çıkarılan sonuçlar, tam da bir sonraki büyük proletarya devrimi gelip çattığında unutuldu.

> "Komünün maruz kaldığı yorumların çeşitliliğinin ve kendilerini onda ifade edilmiş bulan çıkarların çeşitliliğinin kanıtladığı üzere, tüm eski hükümet biçimlerinin aslen baskıcı olmalarına karşın, o, giderek daha fazla genişleme yeteneğine sahip olan bir siyasal biçimdi. Onun gerçek sırrı şuydu: O, özünde, bir *işçi sınıfı hükümeti*, üretenlerin mülk edinen sınıfa karşı mücadelesinin sonucu, emeğin iktisadi kurtuluşunun gerçekleşmesini sağlayabilecek olan en sonunda keşfedilmiş siyasal biçimdi.
>
> "Bu son koşulun yokluğunda, Komünal Anayasa olanaksız bir şey ve bir yanılsama olurdu."

Ütopyacılar, toplumun sosyalist dönüşümünün gerçekleşmesini sağlayacak olan siyasal biçimler "keşfetmek" için çabaladı. Anarşistler, siyasal biçimler sorununu ellerinin tersiyle bir yana itti. Günümüzün Sosyal-Demokrasinin oportünistleri, parlamenter demokratik devletin burjuva siyasal biçimlerini, bir adım ötesine geçilmemesi gereken sınır olarak kabul etti; bu "model"in önünde yerlere kapandılar ve bu biçimlerin *kırılması* doğrultusundaki her tür isteği anarşizm diye damgaladılar.

Marx, bütün bir sosyalizm ve siyasal mücadele tarihinden, devletin kaçınılmaz olarak ortadan kalkacağı ve devletin ortadan kalkışının geçiş biçiminin de (devletten devletsizliğe geçiş) "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya" olacağı sonucunu çıkardı. Ne var ki, Marx, söz konusu geleceğin siyasal *biçimlerini keşfetmeye* kalkışmadı. Fransa tarihini dikkatli bir şekilde incelemekle, onu çözümlemekle ve 1851 yılının ortaya çıkardığı sonucu, yani gelişmelerin burjuva devlet mekanizmasının *parçalanması* yönünde olduğu sonucunu çıkarmakla yetindi.

Proletaryanın devrimci kitle hareketi patlak verdiğinde ise, bu hareketin başarısızlığına rağmen, ömrünün kısalığına

ve açıkça görülen zayıflığına rağmen, hangi biçimleri *keşfettiğini* incelemeye koyuldu.

Komün, emeğin iktisadi kurtuluşunu sağlayabilecek ve proletarya devrimi tarafından "en sonunda keşfedilmiş" olan biçimdir.

Komün, bir proletarya devriminin, burjuva devlet mekanizmasını *parçalamaya* yönelik ilk girişimidir; ve parçalanan devlet aygıtının *yerine koyulması* mümkün ve zorunlu olan "en sonunda keşfedilmiş" siyasal biçimdir.

Aşağıda, 1905 ve 1919 Rus devrimlerinin, farklı durumlarda ve farklı koşullar altında, Komünün başlattığı işi sürdürdüklerini ve Marx'ın parlak tarihsel çözümlemesini doğruladıklarını göreceğiz.

IV. BÖLÜM

Devam. Engels'in Tamamlayıcı Açıklamaları

Marx, Komün deneyiminin önemine ilişkin temel noktaları ortaya koymuştu. Engels, aynı konuyu tekrar tekrar ele aldı, Marx'ın çözümlemesini ve çıkardığı sonuçları açıkladı ve bunu yaparken, zaman zaman, sorunun *öteki* yönlerini o kadar güçlü ve canlı bir şekilde açıklığa kavuşturdu ki, onun bu açıklamaları üzerinde özel olarak durmak gerekiyor.

1. KONUT SORUNU

Engels, daha *Konut Sorunu* (1872) adlı eserinde, Komün deneyimini değerlendirir ve devrimin devletle ilgili görevleri üzerinde birkaç kez durur. Özel bir konu incelenirken, bir yandan proletarya devleti ile bugünkü devletin benzerlik noktalarının (her ikisi için de devletten söz edilmesini mümkün kılan noktaların), öte yandan da bunlar arasındaki farklılık noktalarının ya da devletin ortadan kaldırılmasına geçişin açıkça gözler önüne serilmesi ilginçtir.

"Peki, konut sorunu nasıl çözülecek? Bugünkü toplumda, tüm diğer toplumsal sorunlar ne şekilde çözülüyorsa tam olarak o şekilde: arz ile talebin iktisadi olarak adım adım dengelenmesiyle; ama bu, sorunun kendisini durmadan yeniden yaratan, dolayısıyla da çözüm olmayan bir çözümdür. Bir toplumsal devrimin bu sorunu nasıl çözeceği, sadece her bir özel durumdaki koşullara değil, ama aynı zamanda, çok daha geniş kapsamlı olan sorunlara bağlıdır ve bu sorunların en önemlilerinden biri, kent ile kır arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasıdır. Geleceğin toplumunun kurulması için ütopyacı sistemler yaratmak bizim işimiz olmadığından, bu konunun üzerinde durmamız en hafif deyimle gereksiz olurdu. Ama kesin olan şu ki, büyük kentlerde, daha şimdiden, akılcı bir şekilde kullanılmaları durumunda her tür gerçek 'konut *sıkıntısı*'nı hemen gidermeye yetecek miktarda oturulabilecek bina var. Ama bu, pek doğal olarak, sadece, bugünkü mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesiyle ya da onların evlerine evsizlerin veya şimdiye kadarki konutlarında balık istifi yaşayan işçilerin yerleştirilmesiyle gerçekleşebilir ve proletarya siyasal iktidarı fetheder etmez, kamu yararının gerekli kıldığı bu tür bir önlem, bugünkü devletin diğer kamulaştırma ve yerleştirme işlemleri kadar kolayca hayata geçirilebilir olacaktır." (Almanca basım, 1887, s. 22.)*

Burada, devlet iktidarı biçiminin değişimi değil, yalnızca onun faaliyetinin içeriği inceleniyor. Kamulaştırma ve yerleştirme, bugünkü devletin emirleriyle bile gerçekleşiyor. Biçimsel açıdan bakıldığında, proletarya devleti de, evlerin işgal edilmesini ve kamulaştırılmasını "emredecektir" Ama eski yürütme aygıtının, burjuvaziye bağlı bulunan bürokrasinin, proletarya devletinin emirlerinin yerine getirilmesi için hiç de uygun olmayacağı açıktır.

---

* Bkz. Friedrich Engels, "*Zur Wohnungsfrage*", Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 18, s. 226-227. V. İ. Lenin, aşağıda (s. 80 ve s. 81), Friedrich Engels'in aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser. s. 282, 266.) –*Almanca ed.*

> çalışan halk tarafından tüm iş aletlerine 'fiilen el koyulması'nın, tüm sanayiye el koyulmasının, Proudhon'daki 'bedelini ödeyerek alma'nın tam tersi olduğunu belirtmek gerekir. İkincisinde, *tek tek işçiler*, konutların, çiftliklerin, iş aletlerinin sahipleri olur; birincisinde, 'çalışan halk', evlerin, fabrikaların ve iş aletlerinin ortak sahipleri olarak kalır ve en azından bir geçiş dönemi boyunca, bunların kullanım haklarını, maliyetleri karşılanmadıkça, bireylere ya da ortaklıklara kolay kolay bırakmaz. Aynı şekilde, toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması da, toprak rantının ortadan kaldırılması anlamına değil, onun, değiştirilmiş bir biçimde bile olsa, topluma aktarılması anlamına gelir. Dolayısıyla, çalışan halkın tüm iş aletlerine el koyması, kira ilişkilerinin korunmasını hiçbir şekilde olanaksız kılmaz." (s. 68.)

Yukarıdaki alıntıda değinilen sorunu, yani devletin yok olup gitmesinin iktisadi temelini bundan sonraki bölümde ele alacağız. Engels proletarya devletinin "en azından bir geçiş dönemi boyunca" evlerin karşılık ödenmeksizin kullanılmasına "kolay kolay" izin vermeyeceğini söylerken, son derece temkinli konuşuyor. Tüm halka ait olan evlerin tek tek ailelere kiralanması, kiraların toplanmasını, belirli bir denetimi ve evlerin dağıtımında bazı standartlara başvurulmasını gerektirir. Bütün bunlar belirli bir devlet biçimini gerekli kılar, ama özellikle ayrıcalıklı konumlardaki memurlarıyla birlikte özel bir askerî ve bürokratik aygıtı hiçbir şekilde gerekli kılmaz. Konutların karşılıksız olarak sunulmasının mümkün olacağı bir duruma geçiş, devletin tamamen "yok olup gitmesi"ne bağlıdır.

Engels, Blankistlerin Komünden sonra ve onun deneyimlerinin etkisiyle Marksizmin ilkesel görüşünü benimsemelerinden söz ederken, arada, bu görüşü şöyle dile getiriyor:

> proletaryanın siyasal eyleminin, ve, sınıfların ve onlarla birlikte devletin ortadan kaldırılmasına geçiş olarak proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu ..." (s. 55.)

Sözcük anlamlarına dayalı eleştiri düşkünleri ya da burjuva "Marksizm yıkıcıları", belki de, "devletin ortadan kaldırılması"nın burada *kabul edilmesi* ile yukarıda *Anti-Dühring*'den aktarılan bölümde bu formülün anarşist bir formül olarak reddedilmesi arasında bir çelişki görecektir. Oportünistlerin Engels'i de "anarşistler" arasında sayması şaşırtıcı olmazdı, çünkü günümüzde, enternasyonalistlerin anarşizmle suçlanması, sosyal-şovenler arasında giderek yaygınlık kazanan bir alışkanlık.

Marksizm, her zaman, sınıfların ortadan kaldırılmasıyla birlikte devletin de ortadan kaldırılacağını öğretmiştir. *Anti-Dühring*'deki "devletin yok olup gitmesi"ne ilişkin ünlü bölümde, anarşistler, devletin ortadan kaldırılmasını savundukları için değil, devletin "bir gecede" ortadan kaldırılabileceğini vaaz ettikleri için suçlanır.

Günümüzde egemen olan "Sosyal-Demokrat" öğreti, devletin ortadan kaldırılması sorununda Marksizmin anarşizmle ilişkisini tümüyle çarpıttığından, Marx ile Engels'in anarşistlere karşı açtıkları bir tartışmayı hatırlamak özellikle yararlı olacaktır.

2. ANARŞİSTLERLE TARTIŞMA

Bu tartışma 1873 yılında yaşandı. Marx ve Engels, yılda bir çıkan sosyalist bir İtalyan dergisi için, Proudhon'culara, "özerklik yanlıları"na ya da "otorite karşıtları"na karşı çıkan

yazılar yazdılar. Bu yazılar Almanca olarak ancak 1913'te *Neue Zeit*'ta yayımlanabildi.*

> "İşçi sınıfının siyasal mücadelesi", diye yazmıştı Marx, anarşistlerin siyaseti reddetmeleriyle alay ederek, "devrimci biçime bürünürse, işçiler burjuvazinin diktatörlüğünün yerine kendi devrimci diktatörlüklerini koyarsa, ilkeleri çiğneme korkunç suçunu işlemiş olurlar, çünkü, silahları bırakmak ve devleti ortadan kaldırmak yerine, sefil dünyevi gündelik gereksinimlerini gidermek için, burjuvazinin direnişini kırmak için, devlete devrimci ve geçici bir biçim vermiş olurlar." *(Neue Zeit*, 32. yıl, 1, 1913-1914, s. 40.)

Marx, anarşistlerin görüşlerini çürütürken, devletin yalnızca bu şekildeki "ortadan kaldırılması"na karşı çıkmıştı! Marx, sınıflar yok olduğunda devletin de yok olacağı ya da sınıfların ortadan kaldırıldığında devletin de ortadan kaldırılmış olacağı görüşüne kesinlikle karşı çıkmamıştı. Onun karşı çıktığı şey, işçilerin, silah kullanılmasını, örgütlü zordan yararlanılmasını, *yani* "burjuvazinin direnişinin kırılması"na hizmet edecek olan *devletten* yararlanılmasını reddetmesi gerektiği düşüncesiydi.

Marx, anarşizme karşı yürüttüğü mücadelenin gerçek anlamının çarpıtılmasını önlemek için, proletaryanın gereksinim duyduğu devletin "devrimci ve *geçici* biçimi"ni özellikle öne çıkarmıştı. Proletarya devlete yalnızca geçici olarak gereksinim duyar. Bir *hedef* olarak, devletin ortadan kaldırılması sorunu söz konusu olduğunda, anarşistlerle aramızda hiçbir anlaşmazlık yok. Biz, sınıfların ortadan kaldırılması için ezilen sınıfın geçici diktatörlüğü ne kadar gerekliyse,

---

* Lenin, Karl Marx'ın "*L'indifferenza in materia politica*" ve Friedrich Engels'in "*Dell' Autorita*" başlıklı makalelerini kastediyor (*Almanacco Republicano per l'anno 1874*). Lenin, aşağıda (s. 82, 83, 84-85), aynı makalelerden alıntı yapıyor. *-İngilizce ed.*

devletin ortadan kaldırılması hedefine ulaşmak için, sömürücülere *karşı*, devletin araçlarından, kaynaklarından ve yöntemlerinden geçici olarak yararlanmanın da o kadar gerekli olduğunu savunuyoruz. Marx, savını anarşistlere açıklarken en keskin ve en açık seçik yolu seçiyor: İşçiler, kapitalistlerin boyunduruğunu fırlatıp attıktan sonra, "silahları bırakma" yoluna mı gitmeli, yoksa kapitalistlerin direnişini kırmak için bu silahları onlara karşı mı kullanmalı? Peki ama, bir sınıfın bir başka sınıfa karşı sistemli olarak silah kullanması, devletin "geçici bir biçimi" değildir de nedir?

Her Sosyal-Demokrat kendisine şunları sormalı: Anarşistlerle tartışırken, devlet sorununu *bu şekilde* mi ortaya koydu? Bu sorun, İkinci Enternasyonal'in resmî sosyalist partilerinin büyük çoğunluğu tarafından *bu şekilde* mi ortaya koyuldu?

Engels, aynı düşünceleri çok daha ayrıntılı ve herkesin daha kolay anlayabileceği bir şekilde ortaya koyar. İlkin, kendilerine "otorite karşıtları" diyen, yani her tür otoriteyi, her tür bağımlılık ilişkisini, her tür iktidarı reddeden Proudhon'cuların karışık düşünceleriyle alay eder. Bir fabrikayı, bir demiryolunu ya da açık denizde seyreden bir gemiyi alalım, der Engels: Makinelerin kullanılmasına ve çok sayıda insanın sistemli işbirliğine dayanan bu karmaşık teknik yapıların bir tekinin bile, belirli ölçülerde bir bağımlılık olmadan ve dolayısıyla da belirli ölçülerde bir otorite ya da iktidar olmadan işleyemeyeceği açık değil mi?

> "En azılı otorite karşıtlarının karşısına bu savlarla çıktığımda, bana ancak şu cevabı verebiliyorlar: Ha, bu doğru; ama burada söz konusu olan şey, bizim temsilcilerimize verdiğimiz otorite değil, *bir görevlendirme*. Bu kişiler, bir şeyin adını değiştirerek, o şeyin kendisini de değiştirebileceklerini sanıyorlar."

Engels, böylece, otorite ile özerkliğin göreli terimler olduklarını, bunların uygulama alanlarının toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarına göre değiştiğini, bunları mutlak şeyler olarak düşünmenin saçma olduğunu gösterdikten ve makinelerin ve büyük ölçekli üretimin uygulama alanının durmadan genişlediğini ekledikten sonra, otoriteyle ilgili genel tartışmadan devlet sorununa geçer:

> "Özerklik yanlıları", diye yazar, "geleceğin toplumsal örgütlenmesinin otoriteye sadece üretim ilişkilerinin kaçınılmaz kıldığı sınırlar içinde izin vereceğini söylemekle yetinselerdi, onlarla anlaşmaya varılabilirdi; ama otoriteyi zorunlu kılan tüm olguları görmezden geliyorlar ve ateşli bir şekilde sözcükle mücadele ediyorlar.
>
> Otorite karşıtları, neden siyasal otoriteye, devlete karşı çıkmakla yetinmiyor? Tüm sosyalistler, devletin ve onunla birlikte siyasal otoritenin, geleceğin toplumsal devriminin sonucu olarak yok olacağını, yani, kamu görevlerinin siyasal niteliklerini yitireceklerini ve toplumsal çıkarları koruyan basit idari görevlere dönüşeceklerini kabul ediyor. Ama otorite karşıtları, siyasal devletin, daha onu yaratmış olan toplumsal ilişkiler ortadan kaldırılmadan önce, bir anda ortadan kaldırılmasını talep ediyor. Toplumsal devrimin ilk eyleminin otoritenin ortadan kaldırılması olmasını talep ediyorlar.
>
> Bu beyler tek bir devrim görmüş müdür? Bir devrim, kuşkusuz, var olan en otoriter şeydir; nüfusun bir bölümünün kendi iradesini nüfusun diğer bölümüne her biri son derece otoriter araçlar olan tüfeklerle, süngülerle ve toplarla dayatmak için başvurduğu bir eylemdir; ve zafere ulaşan parti, egemenliğini, silahlarının gericilerde yarattığı korkuyla korumak zorundadır. Paris Komünü, burjuvaziye karşı, silahlı bir halkın otoritesinden yararlanmasaydı, bir günden fazla ayakta kalabilir miydi? Onu, tam tersine, bu otoriteden çok az yararlandığı için eleştiremez miyiz? Dolayısıyla, iki olasılık var: Ya, ne söyledik-

> lerini otorite karşıtlarının kendileri de bilmiyor, ve bu durumda sadece kafa karışıklığı yaratıyorlar, ya da biliyorlar, ve bu durumda proletaryanın davasına ihanet ediyorlar. Her iki durumda da sadece gericiliğe hizmet ediyorlar." (s. 39.)

Burada, devletin yok olup gitmesi sırasındaki siyaset-iktisat ilişkisiyle (bundan sonraki bölüm buna ayrılmıştır) bağlantılı olarak incelenmesi gereken sorunlara değiniliyor. Bu sorunlar şunlar: Kamu görevlerinin siyasi görevler olmaktan çıkarılıp basit idari görevlere dönüştürülmesi ve "siyasal devlet". Yanlış anlaşılmaya özellikle yatkın olan bu son terim, devletin yok olup gitme sürecine işaret eder: Bu sürecin belirli bir aşamasında, yok olup gitmekte olan devlet, siyasal olmayan devlet diye adlandırılabilir.

Engels'in bu sözlerindeki en dikkate değer şey, sorunu anarşistler karşısında ortaya koyuş tarzıdır. Engels'in izleyicileri olduklarını ileri süren Sosyal-Demokratlar bu konuda anarşistlerle 1873'ten bu yana milyonlarca kez tartışmıştır; ama hiçbir zaman, Marksistlerin tartışabileceği ve tartışması gerektiği şekilde *değil*. Devletin ortadan kaldırılmasına ilişkin anarşist düşünce, bulanık ve *devrimci olmayan* bir düşüncedir; Engels sorunu böyle ortaya koymuştur. Anarşistlerin görmeyi reddettikleri şey, tam da, doğuşuyla, gelişmesiyle ve şiddetle, otoriteyle, iktidarla ve devletle ilgili özgül görevleriyle, devrimdir.

Günümüzün Sosyal-Demokratlarının alışılmış anarşizm eleştirisi, suyunu çeke çeke dar kafalılara özgü şu en katıksız bayağılığa varmıştır: "Biz devleti kabul ediyoruz, ama anarşistler etmiyor!" Hiç kuşkusuz, biraz olsun düşünme yeteneğine sahip ve devrimci olan işçiler böyle bir bayağılık karşısında tiksinmeden edemez. Engels başka bir şey söylüyor: Tüm sosyalistlerin, devletin, sosyalist devrimin bir so-

nucu olarak ortadan kalkacağını kabul ettiklerini vurguluyor. Sonra da, devrim sorununu, yani Sosyal-Demokratların oportünistlikleri yüzünden bir kural olarak uzak durdukları ve deyim yerindeyse "çözülmesi"ni tamamen anarşistlere bıraktıkları sorunu somut olarak ortaya koyuyor. Ve bu sorunu ele alırken, gözünü budaktan sakınmadan şu soruyu soruyor: Komünün, *devletin devrimci* iktidarından, yani silahlanmış ve egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryadan *daha fazla* yararlanması gerekmez miydi?

Günümüzde egemenliğini sürdüren resmî Sosyal-Demokrasi, proletaryanın devrimdeki somut görevleri sorununu, genellikle, ya dar kafalılara özgü bir burun kıvırmayla, ya da en fazla, "zamanı geldiğinde göreceğiz" şeklindeki sofistçe kaytarmayla savsaklamıştır. Ve anarşistler, bu Sosyal-Demokrasinin işçilere devrimci bir eğitim verme görevini yerine getirmediğini söylerken haklıydı. Engels, proletaryanın hem bankalarla hem de devletle ilgili olarak ne yapması ve bunu nasıl yapması gerektiğini en somut şekilde incelemek amacıyla, son proletarya devriminin deneyimlerinden yararlanır.

3. BEBEL'E MEKTUP

Marx'ın ve Engels'in eserlerinde, devlet hakkındaki en dikkate değer gözlem değilse bile en dikkate değer olan gözlemlerden biri, Engels'in Bebel'e 18-28 Mart 1875 tarihli mektubunun aşağıdaki bölümünde yer alıyor. Bu arada şunu da belirtelim ki, bildiğimiz kadarıyla, bu mektup ilk olarak Bebel tarafından, anılarının (*Aus meinem Leben*) 1911'de çıkan ikinci cildinde, yani mektubun yazılıp gönderilmesinden otuz altı yıl sonra yayımlandı.

Engels, Bebel'e mektubunda, Marx'ın Bracke'ye ünlü mektubunda eleştirmiş olduğu Gotha Programı taslağını eleştirmişti. Özel olarak devlet sorunu hakkında Engels şöyle demişti:

> "Özgür halk devleti özgür devlete dönüştürüldü. Dilbilgisel açıdan bakıldığında, özgür devlet, yurttaşları karşısında özgür olan, yani despotik bir iktidara sahip olan devlettir. Özellikle de, sözcüğün gerçek anlamıyla devlet olmaktan çıkmış olan Komünden bu yana, devlet hakkındaki bütün bu boş sözleri bir yana bırakmak gerekirdi. Daha Marx'ın Proudhon'a karşı yazdığı eserde ve sonrasında *Komünist Manifesto*'da, sosyalist toplum düzeninin kurulmasıyla birlikte devletin kendi kendine çözüleceğinin [*sich auflöst*] ve yok olacağının açıkça söylenmiş olmasına rağmen, 'halk devleti', anarşistler tarafından bıktıracak derecede yüzümüze vuruldu. Devlet, mücadele sırasında, devrimde, hasmı zor yoluyla baskı altında tutmak için kullanılan geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığından, özgür halk devletinden söz edilmesi katıksız bir saçmalık: Proletarya, henüz devleti *kullandığı* sürece, onu özgürlük adına değil hasmını baskı altında tutmak için kullanır ve özgürlükten söz edebilir duruma gelinir gelinmez, bu anlamıyla devletin varlığı son bulmuş olur. Bu nedenle, her yerde, *devlet* yerine, Fransızca 'Komün' sözcüğünün yerini çok iyi bir şekilde tutabilecek eski bir Almanca sözcük olan '*Gemeinwesen*'in {topluluk} kullanılmasını önerirdik." (Almanca özgün metinde s. 321-322.)*

Bu mektubun, Marx'ın yalnızca birkaç hafta sonrasında yazdığı (5 Mayıs 1875 tarihli) mektubunda eleştirdiği parti programı hakkında olduğu ve Engels'in o sıralarda Londra'da Marx ile birlikte oturduğu unutulmamalı. Dolayısıyla, Engels son cümlede "biz" derken, kuşkusuz, hem kendi adına, hem de Marx adına, Alman işçi partisinin önderine, "devlet"

---

* Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 19. s. 6-7. –*Almanca ed.*

sözcüğünün *programdan çıkarılıp atılmasını* ve yerine "*topluluk*" sözcüğünün koyulmasını öneriyor.

Kendilerine böyle bir program düzeltmesi önerilseydi, oportünistlerin hoşuna gidecek biçimde çarpıtılmış olan günümüz "Marksizm"inin elebaşları, nasıl da "anarşizm" diye ortalığı velveleye verirdi!

Bırakalım, ortalığı velveleye versinler. Burjuvazi, bunu yaptıkları için onları övecektir.

Bizse işimizi yapmaya devam edeceğiz. Partimizin programını gözden geçirirken, gerçeğe daha da yaklaşmak, Marksizmi çarpıtmalardan arındırarak yerli yerine oturtmak, işçi sınıfının kurtuluş mücadelesini daha doğru bir şekilde yönlendirmek için Engels ile Marx'ın öğüdünü mutlaka göz önünde bulundurmalıyız. Hiç kuşkusuz, Bolşevikler arasında Engels ile Marx'ın öğüdüne tek bir kişi bile karşı çıkmayacaktır. Tek güçlük, olsa olsa, terim konusunda çıkacaktır. Almancada "topluluk" anlamına gelen iki sözcük var; Engels bunlardan tek bir topluluk anlamına gelenini {*Gemeinde*} *değil*, bunların toplamı, topluluklar sistemi anlamına gelenini {*Gemeinwesen*} kullanmıştır. Rusçada böyle bir sözcük yok ve belki de, onun da bazı sakıncalarının bulunmasına karşın, Fransızca "komün" sözcüğünü seçmemiz gerekecek.

"Komün, sözcüğün gerçek anlamıyla devlet olmaktan çıkmıştı": Teorik açıdan Engels'in en önemli önermesi budur. Yukarıda söylenenlerden sonra, bu önerme son derece açıktır. Komün, nüfusun çoğunluğunu değil, bir azınlığı (sömürücüleri) ezmek zorunda olduğundan, devlet olmaktan *çıkıyordu*; burjuva devlet mekanizmasını parçalamıştı; *özel* bir baskı gücünün yerine halkın kendisi sahneye çıkmıştı. Bütün bunlar sözcüğün gerçek anlamıyla devletten bir uzak-

laşmaydı. Ve Komün, yerini sağlamlaştırabilseydi, devletin onun içindeki tüm izleri kendiliğinden "yok olup giderdi"; Komünün devlet kurumlarını "ortadan kaldırması" zorunlu olmazdı; bu kurumlar, yapacak işleri kalmadığından, işlerliklerini yitirirdi.

"'Halk devleti', anarşistler tarafından yüzümüze vuruldu." Engels, bunu söylerken, her şeyden önce Bakunin'i ve onun Alman Sosyal-Demokratlarına yönelik saldırılarını kasteder. Engels, "halk devleti"nin tıpkı "özgür halk devleti" kadar bir saçmalık ve sosyalizmden bir uzaklaşma *olması ölçüsünde*, bu saldırıların haklı olduğunu kabul eder. Engels, Alman Sosyal-Demokratlarının anarşistlere karşı mücadelesini doğru bir çizgiye oturtmaya, bu mücadeleyi ilkesel açıdan doğru kılmaya ve onu "devlet" konusundaki oportünist önyargılardan arındırmaya çalışır. Ama ne yazık ki, Engels'in mektubu 36 yıl boyunca hasıraltı edildi. Kautsky'nin, bu mektubun yayımlanmasından sonra bile, özünde, Engels'in haklarında uyarıda bulunduğu hataları inatla yinelediğini aşağıda göreceğiz.

Bebel, Engels'e cevaplarını içeren 21 Eylül 1875 tarihli bir mektupta, başka şeylerin yanı sıra, Engels'in program taslağı konusundaki görüşüne "tümüyle katıldığını", Liebknecht'i taviz vermeye açıklıkla suçlamış olduğunu yazdı (Bebel'in anılarının Almanca basımı, İkinci Kısım, s. 334). Oysa Bebel'in *Hedeflerimiz* adlı broşürüne baktığımızda, orada devlet konusunda tümüyle yanlış görüşlerin bulunduğunu görürüz.

> devlet, *sınıf egemenliğine* dayalı bir devlet olmaktan çıkarılıp bir *halk devletine* dönüştürülmelidir." (*Unsere Ziele*, Almanca basım, 1886, s. 14.)

Bu sözler, Bebel'in broşürünün *dokuzuncu* (dokuzuncu!) basımında yer almıştı! Özellikle de Engels'in devrimci açıklamaları hasıraltı edildiğinden ve tüm yaşam koşulları onları uzun bir süre boyunca devrimden "koparmış" olduğundan, devlet hakkındaki böylesine inatla yinelenen oportünist görüşlerin Alman Sosyal-Demokrasisi tarafından özümsenmiş olmasında şaşılacak bir şey yok.

4. ERFURT PROGRAM TASLAĞININ ELEŞTİRİSİ

Marksist devlet öğretisi çözümlenirken, Erfurt Program Taslağı hakkındaki, Engels tarafından 29 Haziran 1891'de Kautsky'ye gönderilen ve ancak on yıl sonra *Neue Zeit*'ta yayımlanan eleştiri* göz ardı edilemez; çünkü bu eleştiri temel olarak Sosyal-Demokrasinin *devletin* yapısına ilişkin sorunlar hakkındaki *oportünist* görüşlerini hedef alır.

Bu arada, Engels'in iktisadi sorunlar hakkında da son derece değerli bir gözlemde bulunduğunu, bunun da modern kapitalizmin geçirmekte olduğu değişimleri ne kadar büyük bir dikkatle ve ne kadar derin bir kavrayışla izlediğini, ve bu nedenle, şimdiki, emperyalist çağımızın görevlerini nasıl olup da bir dereceye kadar öngörebildiğini gösterdiğini belirtmeden geçmeyelim. Gözlem şöyle: Program taslağında kapitalizmi tanımlamak için kullanılan "plansızlık" (*Planlosigkeit*) sözcüğü hakkında Engels şunları yazar:

> anonim şirketlerden, sanayi dallarını birer bütün olarak denetim ve tekel altına alan tröstlere geçtiğimizde, yalnızca özel üretim değil, aynı zamanda plansızlık da son bulur." (*Neue Zeit*, 20. yıl, 1, 1901-1902, s. 8).

* "*Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfs 1891*" (Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 22, s. 225-240.) V. İ. Lenin, aşağıda (s. 90-97), Friedrich Engels'in aynı çalışmasından alıntı yapıyor. (Adı geçen eser, s. 232-237.) –*Almanca ed.*

Burada, kapitalizmin en son aşaması, yani emperyalizm hakkındaki teorik değerlendirmeler açısından en büyük önem taşıyan şeyi, yani kapitalizmin tekelci *kapitalizme* dönüşmekte olduğunu görüyoruz. Bu sonuncusunun vurgulanması gerekir, çünkü tekelci kapitalizmin ya da tekelci devlet kapitalizminin *artık* kapitalizm olmadığı, "devlet sosyalizmi" ya da ona benzer bir şey olarak adlandırılabileceği şeklindeki yanlış burjuva reformist görüş çok yaygındır. Kuşkusuz, tröstler hiçbir zaman eksiksiz bir planlama sağlamadı, bugün de sağlamıyorlar ve sağlayamazlar. Ne kadar plan yaparlarsa yapsınlar, kapitalist kodamanlar üretim hacmini ulusal, hatta uluslararası ölçekte önceden ne kadar hesaplarlarsa hesaplasınlar ve üretimi ne kadar sistemli bir şekilde düzenlerlerse düzenlesinler, biz hâlâ *kapitalizm* koşullarında kalmaya devam ederiz; gerçi bu, yeni aşamasındaki bir kapitalizmdir, ama hiç kuşkusuz kapitalizmdir. *Böyle bir* kapitalizmin sosyalizme "yakınlığı", proletaryanın gerçek temsilcilerine, sosyalist devrimin yakınlığını, kolaylığını, gerçekleşebilirliğini ve ivediliğini kanıtlayan bir sav olarak hizmet etmelidir; hiçbir şekilde, böyle bir devrimin reddine, tüm reformistlerde görülebilen kapitalizmi daha güzel gösterme çabalarına göz yumulmasına yarayan bir sav olarak değil.

Ama devlet sorununa geri dönelim. Engels bu mektubunda özellikle değer taşıyan üç uyarıda bulunuyor: Birincisi, cumhuriyet konusunda; ikincisi, ulusal sorun ile devletin yapısı arasındaki bağlantı konusunda ve üçüncüsü yerel özyönetim konusunda.

Engels, cumhuriyet konusunu Erfurt Program Taslağına ilişkin eleştirisinin ağırlık merkezi hâline getirmişti. Ve Erfurt Programının uluslararası Sosyal-Demokrasinin bütünü açısından kazandığı önemi, İkinci Enternasyonal'in bütünü

için model hâline geldiğini hatırlayacak olursak, hiç abartmasız diyebiliriz ki, Engels burada bir bütün olarak İkinci Enternasyonal'in oportünizmini eleştirir.

> "Taslağın siyasal taleplerinde", diye yazar Engels, "büyük bir hata var. Asıl söylenmesi gereken şey, *söylenmemiş* [italik harfler Engels'e ait]."

Ve daha sonra, Alman Anayasasının, aslında, alabildiğine gerici 1850 Anayasasının bir kopyası olduğunu; Reichstag'ın,* yalnızca, Wilhelm Liebknecht'in deyimiyle "mutlakiyetin incir yaprağı" olduğunu ve küçük devletlerin ve küçük Alman devletleri federasyonunun varlığını yasallaştıran bu anayasaya dayanarak "bütün iş araçlarının ortak mallara dönüştürülmesini" istemenin "düpedüz saçmalık" olduğunu açıklar.

> Almanya'da cumhuriyet talebini programa eklemenin yasal olarak mümkün olmadığını fazlasıyla iyi bilen Engels, "Ama buna değinmek tehlikeli", diye ekler. Ne var ki, "herkes"i tatmin eden bu apaçık düşünceyle yetinmez. Devam eder: "Yine de, bu konunun şu ya da bu şekilde ele alınması zorunlu. Bunun ne kadar gerekli olduğunu, tam da bugün, Sosyal-Demokrat basının büyük bir bölümünde yayılmakta olan [*einreissende*] oportünizm kanıtlıyor. Sosyalistlere Karşı Yasanın** yeniden yürürlüğe sokulması korkusuyla, ya da söz konusu yasa yürürlükteyken alelacele yapılmış olan türlü türlü açıklamalar hatırlanarak, bugün, partinin, birdenbire, Almanya'daki güncel yasal durumu, tüm taleplerini barışçıl yollarla hayata geçirmesi için yeterli bulması isteniyor."

---

* İmparatorluk meclisi. –*Türkçe ed.*

Sozialistengesetz: 21 Ekim 1878 tarihli, resmi adı "*Gesetz gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie*" (Sosyal Demokrasinin Kamu Güvenliğini Tehdit Eden Çabalarına Karşı Yasa) olan ve 1890 yılında geçerlilik süresi uzatılmayarak yürürlükten kaldırılan "Sosyalistler Yasası". –*Türkçe ed.*

Engels, Alman Sosyal-Demokratlarının, Sosyalistlere Karşı Yasanın yeniden yürürlüğe sokulması korkusuyla hareket ettikleri temel olgusunu özellikle öne çıkarıyor ve hiç duraksamasız bunu oportünizm olarak nitelendiriyor; tam da Almanya'da cumhuriyet ve özgürlük bulunmadığından, "barışçıl" yol hayallerinin tamamen saçma olduğunu söylüyor. Engels, elini kolunu bağlamayacak kadar temkinli. Cumhuriyetle yönetilen ya da çok geniş özgürlüklerin bulunduğu ülkelerde sosyalizme doğru barışçıl bir ilerlemenin "düşünülebilir" (yalnızca "düşünülebilir") olduğunu kabul ediyor, ama Almanya'da, diye yineliyor,

> "... hükümetin neredeyse her şeye gücünün yettiği ve Reichstag ile tüm diğer temsil kurumlarının gerçek bir güçten yoksun olduğu Almanya'da, hiç gereği de yokken böyle bir şeyi ilan etmek, mutlakiyetin incir yaprağını çekip almak ve onun örtüsü hâline gelmek anlamına gelir."

Bu öğüdü hasıraltı etmiş olan Alman Sosyal-Demokrat Partisinin resmî önderlerinin büyük çoğunluğu, gerçekten de mutlakiyetin örtüsü olup çıkmıştı.

> "Böyle bir politika, insanın kendi partisini sürekli olarak yanlış yönlendirmesinden başka hiçbir sonuç doğuramaz. Genel, soyut siyasal sorunlar ön plana çıkarılmış ve böylece, ilk önemli gelişmeler yaşandığında, ilk siyasal bunalımda kendilerini gündeme sokan yakıcı somut sorunlar perdelenmiş olur. Bunun, partinin belirleyici anda birdenbire çaresiz kalmasından, en belirleyici noktalar daha önce hiç tartışılmadığından bu noktalar hakkında belirsizliğin ve anlaşmazlıkların hüküm sürmesinden başka bir sonucu olabilir mi?
>
> Günün anlık çıkarları uğruna asıl önemli noktaların bu şekilde unutulması, sonraki sonuçlar dikkate alınmadan anlık başarı için bu şekilde uğraşıp didinilmesi, hareketin bugünü için hareketin geleceğinin bu şekilde feda edilmesi, 'iyi niyet'ten kay-

> naklanıyor olabilir, ama oportünizmdir ve oportünizm olarak kalır ve 'iyi niyetli' oportünizm, oportünizmlerin belki de en tehlikelisidir
>
> Kesin olan bir şey varsa, o da, partimizin ve işçi sınıfının iktidara yalnızca demokratik cumhuriyet biçimi altında gelebilecek oluşudur. Dahası, bu, Büyük Fransız Devriminin de göstermiş olduğu üzere, proletarya diktatörlüğünün özgül biçimidir."

Engels burada, Marx'ın tüm eserlerinin dokusunu ören temel düşünceyi, yani demokratik cumhuriyetin proletarya diktatörlüğüne en yakın geçiş noktası olduğu düşüncesini üstüne basa basa tekrarlıyor. Çünkü böyle bir cumhuriyet, sermayenin egemenliğini ve dolayısıyla da kitlelerin ezilmesini ve sınıf mücadelesini hiçbir şekilde ortadan kaldırmaksızın, kaçınılmaz olarak bu mücadelenin öylesine genişlemesine, gelişmesine, açılmasına ve şiddetlenmesine yol açar ki, ezilen kitlelerin temel çıkarlarını karşılama olanağı doğar doğmaz, bu olanak kaçınılmaz olarak ve sadece proletarya diktatörlüğüyle, proletaryanın söz konusu kitlelere önderlik etmesiyle hayata geçirilir. İkinci Enternasyonal'in bütünü için bunlar da Marksizmin "unutulmuş sözler"idir ve bunların unutulmuş olduğu, {Şubat} 1917 Rus Devriminin ilk altı ayı sırasında Menşevik Partinin tarihinde olanca canlılığıyla ortaya çıkmıştı.

Engels, nüfusun ulusal bileşimiyle bağlantılı olarak, federal cumhuriyet hakkında şunları yazmıştı:

> "[Gerici monarşik anayasasıyla ve aynı derecede gerici olan, devletçikleri bir bütün olarak Almanya içinde eritmek yerine "Prusyalılık"ın kendine özgü özelliklerini ebedîleştiren, devletçiklere bölünmüşlüğüyle] Şimdiki Almanya'nın yerini ne alsın? Bence, proletarya sadece tek ve bölünmez cumhuriyet biçimini kullanabilir. Federal cumhuriyet, ABD'nin kapladığı devasa alanda, doğuda daha şimdiden bir engel hâline gelmesine kar-

şın, genel olarak bakıldığında hâlâ bir zorunluluk. İki adada dört ulusun yaşadığı ve tek bir parlamentonun varlığına karşın daha şimdiden üç farklı yasal sistemin yan yana durduğu İngiltere'de bir ilerleme olurdu. Küçük bir ülke olan İsviçre'de, çoktan bir engel hâlini aldı ve ona, sadece, İsviçre'nin Avrupa devletler sisteminin tümüyle pasif bir üyesi olmakla yetinmesi nedeniyle katlanılabiliyor. Almanya için, federal anlamda İsviçrelileşme, muazzam bir geri adım olurdu. Federal devleti üniter devletten ayıran iki nokta vardır: birincisi, her bir üye devletin, her bir kantonun kendi yurttaşlık ve ceza yasaları ile yargı düzenine sahip olması, ikincisi, halk meclisinin yanında, ister büyük ister küçük olsun her bir kantonun bir kanton olarak oy kullandığı bir federal meclisin bulunması." Almanya'da, birleşik devlet, üniter devlete geçiştir ve 1866 ile 1870'te yapılan "yukarıdan devrim" geriye döndürülmemeli, aksine bir "aşağıdan hareket"le tamamlanmalıdır.

Engels, devlet biçimleri konusunda kayıtsız olmak şöyle dursun, her bir özel durumun kendine özgü somut ve tarihsel niteliklerine uygun olarak, ilgili biçiminin hangi *çıkış* ve *varış* noktaları arasındaki geçişi oluşturduğunu saptamak için, geçiş biçimlerini olağanüstü bir titizlikle çözümlemeye çalışır.

Soruna proletarya ve proletarya devrimi açısından yaklaşan Engels, tıpkı Marx gibi, demokratik merkeziyetçiliği, tek ve bölünmez cumhuriyeti savunur. Federal cumhuriyeti ya bir istisna ve gelişmenin bir engeli ya da monarşiden merkezî cumhuriyete geçiş, belirli özel koşullar altında bir "ileri adım" olarak değerlendirir. Ve bu özel koşullar arasında ulusal sorunu ön plana çıkarır.

Devletçiklere bölünmüşlüğün gerici niteliğini ve bazı somut durumlarda bunun ulusal sorunla perdelenmesini amansızca eleştirmiş olmalarına karşın, Marx'ta da Engels'te

de, ulusal sorunu bir yana atma isteğinin ("kendi" küçük devletlerinin dar kafalılara özgü dar milliyetçiliğine karşı yürüttükleri son derece haklı mücadeleden hareket eden Hollandalı ve Polonyalı Marksistlerin sık sık duyma suçunu işledikleri isteğin) en küçük bir belirtisi bulunmaz.

Coğrafi koşulların, ortak bir dilin ve yüzlerce yıllık tarihin, ülkenin farklı küçük parçalarında ulusal sorunu "sona erdirmiş" gibi göründüğü İngiltere'de bile, Engels, ulusal sorunun henüz aşılmamış olduğu açık gerçeğini hesaba katar ve bu nedenle federal cumhuriyeti bir "ileri adım" olarak kabul eder. Kuşkusuz, burada, federal bir cumhuriyetin kusurlarının eleştirisinden ya da birleşik ve merkezî bir demokratik cumhuriyetin en kararlı propagandasından ve onun için mücadeleden vazgeçmenin en küçük belirtisi yoktur.

Ne var ki, Engels, demokratik merkeziyetçiliği, hiçbir şekilde, burjuva ve küçük burjuva ideologlarının ve bu ikinciler arasında yer alan anarşistlerin kullandığı bürokratik anlamıyla kavramaz. Engels'e göre, merkeziyetçilik, devletin birliğinin "komünler" ve iller tarafından gönüllü olarak savunulması yoluyla her tür bürokratik uygulamayı ve her tür yukarıdan "emir verme" ilişkisini tümüyle ortadan kaldıracak olan geniş yerel özyönetime hiçbir şekilde kapalı değildir.

> "Demek ki, birleşik cumhuriyet", diye yazar Engels, Marksizmin devlet hakkındaki programatik görüşlerini açıklarken, "ama 1798'de kurulan imparatorluğun imparatorsuz hâlinden başka bir şey olmayan bugünkü Fransız Cumhuriyeti anlamında değil. 1792 ile 1798 yılları arasında her bir Fransız ili, her bir komün [*Gemeinde*], Amerikan örneğine uygun eksiksiz özyönetime sahipti ve biz de buna sahip olmak zorundayız. Özyönetimin nasıl kurulacağını ve bürokrasisiz nasıl yapılabileceğini bize Amerika ve birinci Fransız Cumhuriyeti gösterdi

> ve bugün bile Avustralya, Kanada ve diğer İngiliz sömürgeleri gösteriyor. Ve iller [bölgeler] ve komünler düzeyindeki bu tür bir özyönetim, örneğin İsviçre'nin federalizmine göre çok daha özgürdür; İsviçre'de, kanton, *Bund* [bir bütün olarak federal devlet] karşısında fazlasıyla bağımsız olmakla birlikte, bölge [*Bezirk*] ve komün karşısında da bağımsızdır. Kanton hükümetleri, bölge valilerini [*Bezirksstatthalter*] ve yöneticileri atar; İngilizce konuşulan ülkelerde bunları kimse bilmez ve gelecekte, Prusya'daki *Landrat*'ları ve *Regierungsrat*'ları" (komiserleri, bölge polis şeflerini, valileri ve genel olarak yukarıdan atanan tüm memurları) "ortadan kaldırırken sergileyeceğimiz kararlılıkla bunları da ortadan kaldırmak istiyoruz." Engels, bu doğrultuda, programın özyönetim hakkındaki maddesinin şu şekilde yazılmasını önerir: "İllerde [guberniyalarda ya da bölgelerde], ilçelerde ve komünlerde, genel oy hakkı yoluyla seçilmiş memurlar aracılığıyla eksiksiz özyönetim. Atamaları devlet tarafından yapılan tüm yerel makamların ve il makamlarının kaldırılması."

Kerenski hükümeti ve öteki "sosyalist" bakanlar tarafından yasaklanan *Pravda*'da (Sayı 68, 28 Mayıs 1917),* sahte devrimci sahte demokrasimizin sahte sosyalist temsilcilerinin bu noktada (kuşkusuz, kesinlikle sadece bu noktada değil) *demokrasiden* göz göre göre nasıl uzaklaşmış olduklarını ortaya koyma fırsatını bulmuştum. Bir "koalisyon"la emperyalist burjuvaziye bağlanmış olan kişiler, doğal olarak, bu eleştiriye kulaklarını tıkadı.

Olgulara yaslanan Engels'in, özellikle küçük burjuva demokratları arasında çok yaygın olan bir önyargıyı, federal bir cumhuriyetin ister istemez merkezî bir cumhuriyetten *daha fazla* özgürlük anlamına geleceği önyargısını çok yerinde bir örnekle çürüttüğünün belirtilmesi son derece önemlidir. Bu

---

* Bkz. V. I. Lenin, *Collected Works*, Vol. 24, s. 536-538. *–İngilizce ed.*

önyargı yanlıştır. 1792-1798 merkezî Fransız Cumhuriyeti ve federal İsviçre Cumhuriyeti ile ilgili olarak Engels'in aktardığı olgular bunu çürütür. Gerçekten demokratik olan merkezî cumhuriyet, federal cumhuriyete göre daha fazla özgürlük sunmuştu. Başka bir deyişle, tarihin tanık olduğu *en büyük* yerel, bölgesel vb. özgürlükler, federal bir cumhuriyet tarafından değil, *merkezî* bir cumhuriyet tarafından sağlanmıştır.

Parti propaganda ve ajitasyonumuzda, genel olarak federal ve merkezî cumhuriyet ve yerel özyönetim sorununa olduğu gibi bu olguya da yeterince dikkat edilmedi ve edilmiyor.

5. MARX'IN *FRANSA'DA İÇ SAVAŞ*'INA 1891 TARİHLİ ÖNSÖZ

Engels, *Fransa'da İç Savaş*'ın üçüncü basımına yazdığı önsözde (18 Mart 1891 tarihli bu önsöz ilk olarak *Neue Zeit*'ta yayımlanmıştı), devlet konusundaki tutuma ilişkin sorunlar üzerine yer yer bazı ilgi çekici düşünceler belirtmenin yanı sıra, Komün derslerinin son derece canlı bir özetini sunar.* Komün ile yazarın önsözü arasındaki yirmi yılın bütün bir deneyimiyle daha da derinlik kazanan ve özellikle de, Almanya'da yaygın olan "devletin körü körüne yüceltilmesi"ni hedef alan bu özete, haklı olarak, Marksizmin burada incelemekte olduğumuz sorun hakkındaki *son sözü* denebilir.

> Fransa'da, der Engels, işçiler her devrimden sonra silahlıydı, "bu nedenle, işçilerin silahsızlandırılması, devletin dümeninde

* Marx'ın *Der Bürgerkrieg in Frankreich* {*Fransa'da İç Savaş*} adlı eserine Engels'in yazmış olduğu önsöz kastediliyor. (Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 17, s. 613-625.) V. İ. Lenin, aşağıda (s. 98-104), Friedrich Engels'in aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser. s. 616, 620, 623-625.) –*Almanca ed.*

bulunan burjuvalar için birinci emirdi. İşçilerin mücadeleleriyle kazandıkları her devrimi, işçilerin yenilgisiyle sonlanan yeni bir mücadelenin izlemesi bundan."

Burjuva devrimleri hakkındaki deneyimlerin bu özeti, açıklayıcı olduğu kadar özlüdür. Konunun özü, başka şeylerin yanında devlet sorunuyla ilgili olarak (*ezilen sınıfın silahları var mı?*), burada son derece iyi bir şekilde kavranmıştır. Hem burjuva ideolojisinden etkilenen profesörlerin, hem de küçük burjuva demokratlarının çoğu zaman üzerinden atladıkları şey tam da bu özdür. {Şubat} 1917 Rus Devriminde, burjuva devrimlerinin bu sırrını ağzından kaçırma onuru (Cavaignac'a* özgü onur), "Menşevik", "ve de Marksist" Tsereteli'nin payına düşmüştü. Tsereteli, 11 Haziran'daki "tarihi" konuşmasında, burjuvazinin Petrogradlı işçileri silahsızlandırmak konusunda kararlı olduğunu ağzından kaçırdı; kuşkusuz, bu kararı kendi kararıymış ve genel olarak "devlet" açısından bir zorunlulukmuş gibi sunarak!

Tsereteli'nin 11 Haziran'daki tarihî konuşması, doğal olarak, 1917 Devrimini yazan her tarihçi için, başını Bay Tsereteli'nin çektiği Sosyalist-Devrimci ve Menşevik blokun devrimci proletarya *karşısında* nasıl burjuvazinin tarafına geçtiğini gösteren en çarpıcı örneklerinden biri olacak.

Engels'in, geçerken belirttiği ve yine devlet sorunuyla bağlantılı olan bir başka görüş, dinle ilgili. Alman Sosyal-Demokrasisinin, yozlaşması ve giderek daha fazla oportünistleşmesi ölçüsünde, ünlü "dinin kişisel bir sorun olduğunun ilan edilmesi" formülünün dar kafalılara özgü yanlış

---

* Cavaignac, Louis Eugène (1802-1857) – Fransa'daki 1848 Şubat Devriminden sonra, Parisli işçilerin Haziran ayındaki ayaklanmasını kanlı bir şekilde bastıran silahlı güçlere komuta eden savaş bakanı general. –*Türkçe ed.*

yorumuna giderek daha sık başvurduğu bilinir. Yani, bu formül, devrimci proletaryanın *partisi için bile* dinin kişisel bir sorun olduğu anlamına geleceği şekilde çarpıtıldı!! Engels'in şiddetle kınadığı şey, proletaryanın devrimci programına bu eksiksiz ihanetti. 1891'de partisinde oportünizmin yalnızca *çok zayıf* tohumlarını görmüş, dolayısıyla da düşüncelerini son derece temkinli bir şekilde dile getirmişti:

> "Komünde neredeyse yalnızca işçiler ya da kabul görmüş işçi temsilcileri bulunduğundan, onun kararları da kararlı bir proleter nitelik taşıyordu. Komün, ya dinin *devlet karşısında* tümüyle kişisel bir sorun olduğu ilkesinin hayata geçirilmesi örneğinde olduğu gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin sadece korkaklık yüzünden sürüncemede bırakmış olduğu reformları karara bağlamış; ya da doğrudan doğruya işçi sınıfının çıkarına olan ve kısmen eski toplum düzeninde derin yarıklar açan kararlar almıştı."

Engels, "devlet karşısında" sözcüklerini, dinin *parti karşısında* kişisel bir sorun olduğunu ilan eden ve böylece devrimci proletaryanın partisini, hiçbir dine bağlanılmamasını kabule hazır, ama halkı aptallaştıran din afyonuna karşı *parti* mücadelesini reddeden en bayağı "özgür düşünceli" dar kafalılık düzeyine düşüren Alman oportünizmine doğrudan bir darbe indirmek üzere kasıtlı olarak vurgulamıştı.

Alman Sosyal-Demokrasisinin gelecekteki tarihçisi, onun 1914'teki utanç verici iflasının köklerini araştırırken, bu sorunla ilgili olarak, partinin ideolojik önderi Kautsky'nin makalelerindeki oportünizme kapıyı ardına kadar açan kaçamaklı açıklamalardan başlayarak, partinin 1913'teki "*Los-von-{der-}Kirche-Bewegung*" ("Kiliseden Ayrıl" hareketi) karşısındaki tutumuna kadar, bol miktarda malzeme bulacaktır.

Ama şimdi, Engels'in, Komünden yirmi yıl sonra, mücadele eden proletarya için onun derslerini ne şekilde özetlediğine bakalım.

İşte Engels'in ön plana çıkardığı dersler:

> "Tam da, bugüne kadarki merkezî hükümetin, ordunun, siyasal polisin, bürokrasinin, 1798'de Napoleon tarafından yaratılmış olan ve o zamandan beri her yeni hükümetin istenir bir alet olarak devralıp hasımlarına karşı kullanmış olduğu baskıcı iktidarı, tıpkı Paris'te düşmüş olduğu gibi, her yerde düşecekti.
>
> Komün, bir kez iktidara gelmiş olan işçi sınıfının eski devlet mekanizmasıyla yola devam edemeyeceğini; işçi sınıfının, daha yeni kazanılmış olan iktidarı yeniden yitirmemek için, bir yandan o zamana kadar kendisine karşı kullanılmış olan tüm eski baskı mekanizmalarını ortadan kaldırmak, ama diğer yandan, kendi temsilcilerinin ve memurlarının tümüyle istisnasız bir şekilde görevden alınabilir olduğunu ilan ederek, kendisini onlara karşı korumak zorunda olduğunu daha en başta kabul etmek zorunda kalmıştı."

Engels, yalnızca bir monarşide değil, *demokratik cumhuriyette* de devletin devlet olarak kaldığını, yani memurları, "toplumun hizmetçileri"ni, kendi organlarını, toplumun *efendilerine* dönüştürmek şeklindeki temel ayırt edici özelliğini koruduğunu döne döne vurgular.

> "Komün, bugüne kadarki bütün devletlerde kaçınılmaz olan bu dönüşüme, yani devletin ve devlet organlarının toplumun hizmetçilerinden toplumun efendilerine dönüşmesine karşı iki şaşmaz araca başvurdu. Birincisi, tüm yönetsel, yargısal ve eğitsel görevlere, ilgili herkesin genel oy hakkına dayalı seçimlerle, aynı seçmenlerin her an geri çağırabileceği kişileri getirdi. İkincisi, yüksek olsun düşük olsun her görev için, sadece, diğer işçilerin elde ettiği ücreti ödedi. Ödediği en yüksek maaş

> 6000 franktı.* Böylece, makam avcılığının ve yükselme hırsının önüne güvenilir bir engel koyuldu; üstüne üstlük, temsil organlarındaki vekillere emredici vekâlet veriliyordu."

Engels burada tutarlı demokrasinin bir yandan sosyalizme *dönüştüğü*, bir yandan da sosyalizmi *talep ettiği* o ilginç sınır çizgisine varıyor. Çünkü, devletin ortadan kaldırılması için, devlet hizmetlerinin, nüfusun büyük çoğunluğu ve giderek tek tek her birey tarafından yapılabilecek kadar basit denetim ve muhasebe işlemlerine dönüştürülmesi gerekir. Ve mevki düşkünlüğünü tamamen ortadan kaldırmak için, devlet hizmetlerindeki kâr getirmeyen ama "saygın" mevkilerin, en özgür kapitalist ülkelerin hepsinde *her zaman* olduğu gibi bankalardaki ya da anonim şirketlerdeki yüksek gelir sağlayan mevkiler için birer sıçrama tahtası olarak kullanılmasını *olanaksız* kılmak gerekir.

Ama Engels, bazı Marksistlerin, örneğin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkından söz ederlerken, bunun kapitalizmde olanaksız olduğunu, sosyalizmde ise gereksiz olacağını ileri sürerken düştükleri hataya düşmez. Akıllıca görünen, gerçekteyse yanlış olan bu iddia, memurların yüksek olmayan maaşları da dâhil olmak üzere *her* demokratik kurum için ileri sürülebilir; çünkü tam anlamıyla tutarlı demokrasi, kapitalizm koşullarında olanaksızdır; sosyalizmde ise her tür demokrasi *yok olup gidecektir*.

Bu, kafasından bir saç teli daha eksilince kel kalan bir adam hakkındaki eski espriyi hatırlatan bir safsata.

---

* Nominal olarak yaklaşık 2400 ruble ya da bugünkü döviz kuru üzerinden yaklaşık 6000 ruble. *Devletin tüm kademeleri* için 6000 rublelik bir azami maaşın (hayli yeterli bir tutar) belirlenmesi yerine, örneğin belediye meclisi üyelerine 9000 rublelik bir maaşın ödenmesini öneren Bolşeviklerin tutumu hoş görülemez. {– *Lenin.*}

Demokrasiyi *sonuna kadar* geliştirmek, bu gelişmenin *biçimlerini* bulup çıkarmak, bunları *uygulamada* sınamak vb.: Tüm bunlar, toplumsal devrim mücadelesinin tamamlayıcı görevlerinden birini oluşturur. Demokrasinin hiçbir türü, kendi başına ele alındığında, sosyalizmi getirmeyecektir. Ama gerçek yaşamda demokrasi hiçbir zaman "kendi başına" ele alınmaz; başka şeylerle "birlikte" ele alınır, iktisadi yaşamı da etkisi altına alır, *onun* dönüşümünü tetikler ve kendisi de iktisadi gelişmeden etkilenir vb. Yaşayan tarihin diyalektiği budur.

Engels devam ediyor:

> "Şimdiye kadarki devlet iktidarının bu parçalanması [*sprengung*] ve onun yerine yeni, geçekten demokratik devlet iktidarının koyulması, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak tarif ediliyor. Ama burada bunun bazı özelliklerine bir kez daha kısaca değinmek gerekiyordu, çünkü tam da Almanya'da, devlete olan boş inanç, kendisini, felsefe alanından, burjuvazinin ve hatta pek çok işçinin genel bilincine taşıdı. Devlet, felsefî anlayışa göre, 'düşüncenin gerçekleşmesi' ya da Tanrı'nın yeryüzündeki krallığının felsefe dilindeki çevirisi, üzerinde ebedî gerçeğin ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği alandır. Ve sonra bundan, devletin ve devletle bağlantılı olan her şeyin körü körüne yüceltilmesi sonucu çıkar; bu da, tüm toplum için ortak olan işlerin ve çıkarların bugüne kadarkinden farklı bir şekilde, yani devlet ve onun yüksek düzeyli makamları olmadan gözetilemeyeceği düşüncesine çocukluktan itibaren alışılmış olması ölçüsünde, çok daha kolay bir şekilde yerleşiklik kazanır. Ve insanlar, sadece, kendilerini soya dayalı monarşi inancından kurtarıp demokratik cumhuriyet üzerine yemin ettiklerinde, muazzam derecede cesur bir adım atmış olduklarına inanır. Oysa gerçekte, devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından ezilmesini sağlayan bir mekanizmadan başka

> bir şey değildir, ve bu söylenen, demokratik cumhuriyet için, monarşi için olduğundan daha az geçerli değildir; ve devlet, en iyi durumda, sınıfsal egemenlik mücadelesinde zafer kazanan proletaryaya miras olarak kalan bir kötülüktür, ve proletarya, yeni ve özgür toplum koşullarında yetişmiş olan bir kuşağın, bütün bir devlet hurdasından kurtulabilecek duruma gelmesine kadar, tıpkı Komünün yapmak zorunda kaldığı gibi, onun en kötü taraflarını mümkün olan en kısa zamanda budamak zorunda kalacaktır."

Engels, Almanları, monarşinin yerini cumhuriyetin almasıyla bağlantılı olarak, sosyalizmin genel olarak devlet sorunu hakkındaki ilkelerini unutmamaları konusunda uyarmıştı. Onun bu uyarıları, şimdi, "koalisyon" pratikleriyle devlete olan boş inançlarını ve devleti körü körüne yüceltiklerini açığa vurmuş olan Tsereteli'ler ve Çernov'lar için dolaysız bir ders niteliğindedir!

İki nokta daha. 1. Engels'in, demokratik cumhuriyet için, monarşi için olduğundan "daha az geçerli olmamak" üzere, devletin, "bir sınıfın bir başkası tarafından ezilmesini sağlayan bir mekanizma" olarak kaldığını söylemesi, hiçbir şekilde, bazı anarşistlerin "öğrettikleri" gibi, baskı *biçiminin* proletarya açısından bir öneminin bulunmadığı anlamına gelmez. Sınıf mücadelesinin ve sınıfsal baskının daha geniş, daha özgür ve daha açık bir *biçimi*, proletaryaya, genel olarak sınıfları ortadan kaldırma mücadelesinde muazzam bir kolaylık sağlar.

2. Bütün bir devlet hurdasından neden ancak yeni bir kuşağın kurtulabileceği sorusu, demokrasinin aşılması sorunuyla bağlantılıdır ve şimdi bu sonuncusu üzerinde duracağız.

6. ENGELS'İN DEMOKRASİNİN AŞILMASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Engels, bu konuya ilişkin görüşlerini, "Sosyal-Demokrat" teriminin *bilimsel açıdan* yanlış olduğunu ortaya koyarken açıklama fırsatını bulmuştu.

1870'li yıllarda farklı konularda ve daha çok "uluslararası" sorunlar hakkında yazdığı makalelerden oluşan bir derlemenin (*Internationales aus dem "Volksstaat" {Uluslararası Sorunlar Hakkında "Halk Devleti" Yazıları}*) 3 Ocak 1894 tarihli, yani ölümünden bir buçuk yıl önce yazılmış önsözünde, Engels, o sıralarda Fransa'daki Proudhon'cular ve Almanya'daki Lassalle'cılar kendilerine Sosyal-Demokrat dedikleri için, bütün makalelerinde, "Sosyal-Demokrat" sözcüğünü *değil*, "Komünist" sözcüğünü kullandığını yazmıştı.

> "Bu nedenle", diye devam eder Engels, "Marx açısından ve benim açımdan, kendi özel bakış açımızı nitelemek için böylesine esnek bir ifadeyi seçmek tümüyle olanaksızdı. Bugün durum farklı ve söz konusu sözcüğün ["Sosyal-Demokrat"] kullanılması kabul edilebilir [*mag passieren*], ama bu sözcük, iktisadi programı genel olarak sosyalist olmakla kalmayıp doğrudan doğruya komünist olan ve nihai siyasal hedefi tüm devletin, yani aynı zamanda demokrasinin aşılması olan bir parti için uygunsuzluğunu [*unpassend*] korur. Ne var ki, *gerçek* [italik harfler Engels'e ait] siyasal partilerin adları hiçbir zaman onlara tam olarak uymaz; parti gelişir, ad kalır."*

Diyalektikçi Engels, son günlerinde bile diyalektiğe bağlı kalır. Marx ve ben, der, parti için, mükemmel, bilimsel açıdan tam doğru bir ada sahiptik, ama gerçek parti, yani proleter kitle partisi ortada yoktu. Şimdi (19. yüzyılın sonunda), gerçek bir parti var, ama adı bilimsel açıdan yanlış. Olsun,

---

* Bkz. Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 22, s. 417-418. –*Almanca ed.*

"kullanılması kabul edilebilir"; yeter ki parti *gelişsin*, yeter ki adının tam doğru olmaması partinin kendisi için gizli kalmasın ve onun doğru yönde gelişmesine engel olmasın!

Belki şakacı biri çıkıp biz Bolşevikleri, Engels edasıyla yatıştırmaya kalkabilir: Bizim gerçek bir partimiz var, olağanüstü bir şekilde gelişiyor; 1903 Brüksel-Londra Kongresinde çoğunlukta olmamız gibi tamamen rastlantısal bir olgudan başka hiçbir şey ifade etmese de, "Bolşevik" gibi anlamsız ve çirkin bir terimin* bile "kullanılması kabul edilebilir"... Cumhuriyetçilerin ve "devrimci" küçük burjuva demokratlarının Temmuz ve Ağustos aylarında partimize zulmetmesi "Bolşevik" adına ülke çapında bir saygınlık kazandırmışken, ve yine bu zulüm partimizin *gerçek* gelişmesinde sağladığı muazzam tarihsel ilerlemeyi göstermişken, bugün, belki ben de, Nisan ayında yapmış olduğum gibi partimizin adının değiştirilmesini önermekten çekinebilirdim. Belki de yoldaşlarıma bir "uzlaşma" önerisinde bulunabilir, yani kendimize Komünist Parti dememizi ama "Bolşevik" sözcüğünü parantez içinde korumamızı önerebilirdim...

Ama partinin adı sorunu, devrimci proletaryanın devlet konusundaki tutumu sorununun yanında tümüyle önemsiz kalır.

Devlet konusundaki alışılagelmiş değerlendirmelerde, Engels'in hakkında uyarıda bulunduğu ve bizim de yukarıda geçerken değindiğimiz hata sürekli olarak yapılıyor. Yani, devletin ortadan kaldırılmasının aynı zamanda demokrasinin ortadan kaldırılması anlamına geldiği, devletin yok olup gitmesinin demokrasinin yok olup gitmesi olduğu sürekli olarak unutuluyor.

---

* "Çoğunluk"un Rusçası "*bolşinstvo*"dur ve *Bolşevik* adı buradan gelir. *–İngilizceye çevirenin notu.*

Bu iddia ilk bakışta son derece tuhaf ve anlaşılmaz görünebilir; hatta, bazıları, azınlığın çoğunluğa uyması ilkesine uyulmayan bir toplum düzeninin gelmesini beklediğimizden bile korkmaya başlayabilir; ne de olsa, demokrasi, tam da bu ilkenin kabul edilmesi değil midir?

Hayır. Demokrasi, azınlığın çoğunluğa uymasıyla aynı şey *değildir*. Demokrasi, azınlığın çoğunluğa uymasını kabul eden bir *devlettir*, yani, bir sınıfın bir başkasına karşı, nüfusun bir bölümünün bir başkasına karşı sistemli bir şekilde *zor* kullanmasını sağlayan bir örgütlenmedir.

Bizim önümüze koyduğumuz nihai hedef, devletin, yani her tür örgütlü ve sistemli zorun, genel olarak insanlara yönelik her tür zor kullanımının ortadan kaldırılması. Biz, azınlığın çoğunluğa uyması ilkesine uyulmayan bir toplum düzeninin gelmesini beklemiyoruz. Ne var ki, sosyalizm için mücadele ederken, onun gelişerek komünizme dönüşeceğine ve dolayısıyla da, insanlar toplumsal yaşamın temel koşullarına *zor olmaksızın* ve *bağımlılık olmaksızın* uymaya *alışacağından*, genel olarak insanlara karşı zor kullanma gereksiniminin, bir insanın bir başkasına ve nüfusun bir kesiminin bir başkasına *bağımlılığına* duyulan gereksinimin tümüyle yok olacağına inanıyoruz.

Engels, bu alışkanlık unsurunu vurgulamak amacıyla, "yeni ve özgür toplum koşullarında yetişmiş", (demokratik-cumhuriyetçi devlet de dâhil olmak üzere her tür devletten kalan) "bütün bir devlet hurdasından kurtulabilecek" olan yeni bir *kuşaktan* söz eder.

Bunu açıklamak için, devletin yok olup gitmesinin iktisadi temeli sorununu çözümlemek gerekir.

V. BÖLÜM

Devletin Yok Olup Gitmesinin İktisadi Temeli

Marx bu sorunu en kapsamlı şekilde *Gotha Programının Eleştirisi*'nde açıklar (1891'de *Neue Zeit*, 9. yıl, 1'de basılana kadar yayımlanmamış, Rusçası ise özel bir basımda yayımlanmış olan, Bracke'ye 5 Mayıs 1875 tarihli mektup). Bu önemli eserin, Lassalle'cılığın eleştirisini içeren polemik bölümü, olumlu olan bölümünü, yani komünizmin gelişmesi ile devletin yok olup gitmesi arasındaki bağlantının çözümlemesini deyim yerindeyse gölgede bırakmıştır.

1. MARX'IN SORUNU ELE ALIŞI

Marx'ın Bracke'ye yazdığı 5 Mayıs 1875 tarihli mektup ile Engels'in Bebel'e yazdığı 28 Mart 1875 tarihli yukarıda incelediğimiz mektup arasında yüzeysel bir karşılaştırma yapıldığında, Marx'ın Engels'ten çok daha fazla "devlet savunucusu" olduğu ve iki yazar arasında devlet hakkında çok büyük bir görüş farklılığının bulunduğu sanısı uyanabilir.

Engels, Bebel'e, devlet hakkındaki bütün o boş sözlerden vazgeçilmesini, "devlet" sözcüğünün programdan tamamen

çıkarılıp yerine "topluluk" sözcüğünün koyulmasını önermiş; hatta, Komünün sözcüğün gerçek anlamıyla bir devlet olmaktan çıktığını bile ilan etmişti. Buna karşın Marx, komünizmde bile devletin gerekli olacağını kabul ediyormuşçasına, "komünist toplumun gelecekteki devleti"nden bile söz etmişti.

Ama böyle bir görüş temelden yanlış olurdu. Daha yakından bir inceleme, Marx'ın ve Engels'in devlete ve onun yok olup gitmesine ilişkin görüşlerinin tamamen aynı olduğunu ve Marx'ın yukarıda aktarılan sözlerinin *yok olup gitme* süreci içindeki devletle ilgili olduğunu gösterir.

Gelecekteki "yok olup gitme"nin anını belirlemek diye bir sorunun söz konusu olamayacağı açıktır; hele bunun uzun bir süreç olacağı ortadayken. Marx ile Engels arasında görülen farklılık, farklı konuları ele almış ve farklı amaçlar gütmüş olmalarından kaynaklanır. Engels, Bebel'e, devlet konusunda o sıralarda yaygın olan (Lassalle tarafından da önemli ölçüde paylaşılan) önyargıların olanca saçmalığını açık seçik, kesin bir şekilde ve ana çizgileriyle göstermeyi amaçlamıştı. Başka bir konuyla, yani komünist toplumun *gelişmesiyle* ilgilenen Marx, *bu* soruna yalnızca geçerken değinmişti.

Marx'ın teorisinin tümü, (en tutarlı, eksiksiz, enine boyuna düşünülmüş ve özlü biçimiyle) gelişme teorisinin modern kapitalizme uygulanmasıdır. Doğal olarak, Marx, bu teoriyi hem kapitalizmin *yaklaşan* çöküşüne, hem de *gelecekteki* komünizmin *gelecekteki* gelişmesine uygulama sorunuyla karşı karşıyaydı.

Peki, gelecekteki komünizmin gelecekteki gelişmesi sorunu, hangi *olgulara* dayanarak tarif edilebilir?

Komünizmin kapitalizmden *kaynaklanması*, tarihsel olarak kapitalizmden çıkıp gelişmesi, kapitalizmin *doğurduğu* bir toplumsal gücün eyleminin sonucu olması olgusuna da-

yanarak tarif edilebilir. Marx'ta, bir ütopya oluşturma, bilinemeyecek şeylerle ilgili boş tahminlerde bulunma girişiminin izi bile bulunmaz. Bir doğa bilimcisi, örneğin yeni bir biyolojik türün gelişmesi sorununu, onun hangi yolla ortaya çıktığı ve tam olarak hangi doğrultuda geliştiği anlaşıldığında nasıl tarif ederse, Marx da komünizm sorununu aynı şekilde tarif eder.

Marx, her şeyden önce, Gotha Programının devletle toplum arasındaki ilişki sorunuyla ilgili olarak yarattığı karışıklığı ortadan kaldırır.

> '"Günümüzün toplumu"', diye yazar, "tüm uygar ülkelerde var olan, Orta Çağ kalıntılarından az ya da çok arınmış, her bir ülkenin özel tarihsel gelişmesi tarafından az ya da çok değişime uğratılmış, az ya da çok gelişmiş kapitalist toplumdur. Buna karşılık 'günümüzün devleti', ülke sınırlarıyla birlikte değişir. Prusya-Almanya İmparatorluğu'nda, İsviçre'de olduğundan, İngiltere'de, ABD'de olduğundan farklıdır. Demek ki, 'günümüzün devleti' bir kurgudur.
>
> Ne var ki, farklı uygar ülkelerin farklı devletleri, zengin biçim farklılıklarına karşın, tek farkları kapitalizm açısından az ya da çok gelişmişlikleri olan modern burjuva toplumlarına dayanmak konusunda ortaklaşır. Bu nedenle, bazı ortak temel nitelikleri de vardır. Bu anlamda, şimdiki kökü olan burjuva toplumunun yok olup gitmiş olacağı gelecekten farklı olarak, 'günümüzün devleti'nden söz edilebilir.
>
> O zaman şu soru gündeme geliyor: Devlet, komünist bir toplumda hangi dönüşüme uğrayacak? Başka bir deyişle, orada, devletin bugünkü işlevlerine benzeyen hangi toplumsal işlevler kalır? Bu soruya yalnızca bilimsel olarak cevap verilebilir ve halk sözcüğü ile devlet sözcüğünü binbir şekilde bir araya getirerek soruna bir arpa boyu bile yaklaşılmış olmaz."*

* Bkz. Karl Marx, "*Kritik des Gothaer Programms*", Karl Marx-Friedrich Engels, *Werke*, Bd. 19. s. 28. V. İ. Lenin, aşağıda (s. 111 ve s. 118-122), Karl Marx'ın aynı eserinden alıntı yapıyor. (Adı geçen eser. s. 28, 20-21.) –*Almanca ed.*

Böylece "halk devleti" konusundaki bütün gevezelikleri maskara eden Marx, soruyu formüle eder ve deyim yerindeyse, bu soruya bilimsel bir cevabın ancak kesinlik kazanmış bilimsel verilere dayanarak verilebileceği konusunda bizi uyarır.

Bütün bir gelişme teorisinin, bir bütün olarak bilimin en kesin şekilde saptadığı ilk gerçek (geçmişte ütopyacıların ve şimdi de sosyalist devrimden korkan günümüz oportünistlerinin unuttuğu gerçek), tarihsel olarak, kapitalizm ile komünizm arasında özel bir *geçiş* aşamasının ya da evresinin kesinlikle var olması gerektiğidir.

2. KAPİTALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ

> "Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında", diye devam eder Marx, "birinin diğerine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Bu döneme karşılık gelen bir siyasal geçiş dönemi de vardır ve bu dönemin devleti, *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir şey olamaz."

Marx, bu sonucu, modern kapitalist toplumda proletaryanın oynadığı rolün çözümlemesine, bu toplumun gelişmesine ilişkin verilere ve proletarya ile burjuvazinin karşıt çıkarlarının uzlaştırılamazlığına dayandırır.

Eskiden sorun şöyle ortaya koyuluyordu: Proletarya, kurtuluşunu gerçekleştirmek için, burjuvaziyi devirmek, siyasal iktidarı ele geçirmek ve devrimci diktatörlüğünü kurmak zorundadır.

Şimdi ise sorun biraz daha farklı bir şekilde ortaya koyuluyor: Komünizme doğru ilerlemekte olan kapitalist toplumdan komünist topluma geçiş, bir "siyasal geçiş dönemi" olmadan mümkün değildir ve bu dönemde devlet ancak proletaryanın devrimci diktatörlüğü olabilir.

Peki, bu diktatörlüğün demokrasiyle ilişkisi nedir?

Komünist Manifesto'nun şu iki kavramı doğrudan doğruya yan yana getirdiğini görmüştük: "Proletaryayı egemen sınıf konumuna yükseltmek" ve "demokrasiyi mücadele ederek kazanmak". Buraya kadar söylenenlere dayanarak, demokrasinin, kapitalizmden komünizme geçişte nasıl değiştiği daha kesin bir şekilde belirlenebilir.

Kapitalist toplum, en elverişli koşullar altında gelişmesi koşuluyla, bize, demokratik cumhuriyette, az çok eksiksiz bir demokrasi getirir. Ne var ki, bu demokrasi her zaman kapitalist sömürünün getirdiği dar sınırların içine hapsolmuştur ve bu yüzden, bu demokrasi gerçekte her zaman azınlık için, yalnızca mülk sahibi sınıflar, yalnızca zenginler için bir demokrasi olarak kalır. Kapitalist toplumda özgürlük, her zaman, eski Yunan cumhuriyetlerindeki özgürlüğün aşağı yukarı aynısı olarak kalır: köle sahipleri için özgürlük. Kapitalist sömürü koşulları nedeniyle modern ücretli köleler yokluk ve yoksulluk altında öylesine ezilir ki, "demokrasiyle ilgilenmezler", "siyasetle ilgilenmezler"; olayların günlük, sakin akışı içinde nüfusun çoğunluğu toplumsal ve siyasal yaşama katılmaktan alıkoyulur.

Bu sözlerin doğruluğunu belki de en açık şekilde Almanya kanıtlamıştır; çünkü, tam da bu devlette anayasaya dayalı yasallık şaşırtıcı derecede uzun bir süre (neredeyse yarım yüzyıl: 1871-1914) boyunca ve istikrarlı bir şekilde devam etti ve Sosyal-Demokratlar bu dönem boyunca "yasallıktan yararlanmak" konusunda başka ülkelerle karşılaştırıldığında çok daha başarılı olabildi ve işçilerin oransal olarak dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş ölçüde büyük bir kesimini bir siyasal partide örgütlediler.

Siyasi bakımdan bilinçli ve etkin ücretli kölelerin kapitalist toplumda şimdiye kadar görülenlerin en yükseği olan bu oranı ne kadar? 15 milyon ücretli işçi içinde bir milyon Sosyal-Demokrat Parti üyesi! 15 milyon içinde sendikalarda örgütlenmiş üç milyon!

Çok küçük bir azınlık için, zenginler için demokrasi: Kapitalist toplumun demokrasisi budur. Kapitalist demokrasi mekanizmasını daha yakından incelersek, her yerde, oy kullanma hakkının "küçük" (sözde küçük) ayrıntılarında (yerleşim yeriyle ilgili koşullar, kadınların dışarıda bırakılması vb.), temsil kurumlarının işleyişinde, toplanma özgürlüğüne getirilen fiilî engellerde (kamu binalarına "yoksullar" giremez!), günlük basının katıksız kapitalist örgütlenmesinde vb. vb., demokrasiye kısıtlama üstüne kısıtlama getirildiğini görürüz. Yoksullara yönelik bu kısıtlamalar, istisnalar, dışlamalar ve engellemeler, özellikle hiç yokluk çekmemiş ve ezilen sınıflarla kitleler hâlindeki yaşamlarında hiçbir zaman yakın temas kurmamış bir kişiye (burjuva gazetecilerinin ve politikacılarının 100'de 99'u değilse bile onda dokuzu bu kategoriye girer) önemsiz görünür; ama birlikte ele alındıklarında bu kısıtlamalar yoksulları siyasetten, demokrasiye etkin bir şekilde katılmaktan alıkoyar ve bunların dışına iter.

Marx, Komün deneyimini çözümlerken, ezilenlere birkaç yılda bir kendilerini parlamentoda ezen sınıfın hangi temsilcilerinin temsil edeceğine ve ezeceğine karar verme izninin verildiğini söylediğinde, kapitalist demokrasinin bu *özünü* mükemmel bir şekilde kavramıştı!

Ama, kaçınılmaz bir şekilde dar olan ve yoksulları sinsice bir yana iten, bu yüzden de baştan aşağı ikiyüzlü ve sahte olan bu kapitalist demokrasinin daha da gelişmesi, liberal

profesörlerin ve küçük burjuva oportünistlerin bizi inandırmaya çalıştıkları gibi, kolayca, dosdoğru ve pürüzsüzce, "hiç durmadan daha da artan demokrasi"ye götürmez. Hayır. İleriye doğru, yani komünizme doğru gelişmenin yolu proletarya diktatörlüğünden geçer; başka türlü de olamaz, çünkü kapitalist sömürücülerin *direnci* başka herhangi birileri tarafından ya da başka herhangi bir yolla *kırılamaz*.

Ve proletarya diktatörlüğü, yani ezilenlerin öncüsünün ezenleri baskı altına almak amacıyla egemen sınıf olarak örgütlenmesi, sadece demokrasinin genişlemesiyle sonuçlanamaz. Proletarya diktatörlüğü, *ilk kez* para babaları için değil yoksullar için, halk için demokrasi hâline gelen demokrasiyi muazzam derecede genişletirken, *aynı anda*, zalimlerin, sömürücülerin, kapitalistlerin özgürlüklerine bir dizi kısıtlama getirir. İnsanlığı ücretli kölelikten kurtarmak için bunları baskı altına almak zorundayız; bunların direnci zor yoluyla kırılmak zorunda; ve baskının olduğu yerde, zorun olduğu yerde, özgürlüğün bulunmadığı, demokrasinin bulunmadığı açıktır.

Engels, okuyucunun hatırlayacağı üzere, Bebel'e yazdığı mektupta, "proletarya, henüz devleti kullandığı sürece, onu özgürlük adına değil hasmını baskı altında tutmak için kullanır ve özgürlükten söz edebilir duruma gelinir gelinmez, bu anlamıyla devletin varlığı son bulmuş olur" dediğinde, bunu mükemmel bir şekilde ifade etmiştir.

Halkın büyük çoğunluğu için demokrasi ve halkı sömürenlerin ve ezenlerin zor yoluyla bastırılması, yani demokrasinin dışına itilmesi: Kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında demokrasinin uğradığı değişiklik işte budur.

Ancak komünist toplumda, kapitalistlerin direnişi tümüyle ezildiğinde, kapitalistler ortadan kalktığında, artık

hiçbir sınıf kalmadığında (yani, toplumsal üretim araçlarıyla ilişkileri açısından toplumun bireyleri arasında bir fark kalmadığında), işte *ancak* o zaman, "devletin varlığı son bulur" ve "*özgürlükten söz edilebilir duruma gelinir*". Ancak o zaman gerçekten eksiksiz bir demokrasi, ne türden olursa olsun hiçbir istisnanın bulunmadığı bir demokrasi mümkün hâle gelecek ve gerçekleştirilecektir. Ve ancak o zaman, demokrasi, şu basit nedenle, *yok olup gitmeye* başlayacaktır: Kapitalist kölelikten, kapitalist sömürünün görülmemiş dehşet, vahşet, saçmalık ve alçaklıklarından kurtulan insanlar, toplumsal ilişkilerin yüzyıllardır bilinen ve binlerce yıldır bütün öğretici eserlerde yinelenen temel kurallarına uymaya yavaş yavaş *alışacaktır*; bu kurallara, zor olmadan, baskı olmadan, bağımlılık olmadan, devlet denen *özel* baskı *aygıtı olmadan* uymaya alışacaklardır.

"Devlet *yok olup gider*" ifadesi çok yerinde bir seçimdir, çünkü sürecin hem tedricîliğine hem de kendiliğindenliğine işaret eder. Böyle bir etkiyi ancak alışkanlık yaratabilir ve kuşkusuz yaratacaktır; ne de olsa, çevremizdeki milyonlarca örnekte, insanların, sömürü olmadığında, öfke uyandıran, protestoya ve isyana yol açan, *baskı altına alma* gereksinimini yaratan hiçbir şey bulunmadığında, toplumsal ilişkilerin zorunlu kurallarına uymaya ne kadar kolay alıştıklarını görüyoruz.

Demek ki, kapitalist toplumda kuşa çevrilmiş, sefil, sahte bir demokrasi, yalnızca zenginler için, azınlık için bir demokrasi vardır. Proletarya diktatörlüğü, komünizme geçiş dönemi, sömürücülerin, azınlığın zorunlu olarak baskı altına alınmasıyla birlikte, ilk kez halk için, çoğunluk için demokrasiyi getirecektir. Gerçekten tam bir demokrasiyi ancak komünizm sağlayabilir ve bu demokrasi ne kadar eksiksiz

olursa, o kadar çabuk gereksizleşecek ve kendiliğinden yok olup gidecektir.

Başka bir deyişle, kapitalizm koşullarında, sözcüğün gerçek anlamıyla devlet, yani bir sınıfın bir başkasını, üstelik azınlığın çoğunluğu baskı altına almasını sağlayan özel bir mekanizma vardır. Doğal olarak, sömürülen çoğunluğun sömürücü azınlık tarafından sistemli bir şekilde baskı altına alınması gibi bir görevin başarıyla yerine getirilmesi, baskı altına alma işinde en büyük gaddarlık ve vahşete başvurmayı, insanlığın kölelik, serflik ve ücretli emek koşullarında gerçekten geçtiği kan denizlerini gerektirir.

Ayrıca, kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında baskı *hâlâ* gereklidir; ama bu artık sömürülen çoğunluğun sömüren azınlık üzerindeki baskısıdır. Özel bir aygıt, özel bir baskı mekanizması, "devlet" *hâlâ* gereklidir, ama bu artık bir geçiş devletidir; artık sözcüğün gerçek anlamıyla bir devlet değildir; çünkü sömürücü azınlığın *dünün* ücretli köleler çoğunluğu tarafından baskı altına alınması, görece o kadar kolay, basit ve doğal bir görevdir ki, kölelerin, serflerin ve ücretli emekçilerin ayaklanmalarının bastırılmasında olduğundan çok daha az kan dökülecek, insanlık için bunun bedeli çok daha az olacaktır. Ve demokrasinin halkın böylesine ezici çoğunluğunu kapsayacak şekilde genişletilmesiyle birlikte baskı için bir *özel mekanizmaya* duyulan ihtiyaç da yok olmaya başlayacaktır. Doğal olarak, sömürücüler, bu görevi yerine getirecek son derece karmaşık bir mekanizma olmadan halkı baskı altına alamaz; ama *halk,* sömürücüleri çok basit bir "mekanizma"yla bile, hatta "mekanizma" olmadan, özel bir aygıt olmadan bile, yalnızca *silahlı kitlelerin örgütlenmesiyle* (sonraki gelişmeleri düşünerek söyleyecek olursak, örneğin İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleriyle) baskı altına alabilir.

Son olarak, devleti sadece komünizm tümüyle gereksiz kılar, çünkü komünizmde baskı altına alınacak *hiç kimse* (bir *sınıf* anlamında, nüfusun belirli bir bölümüne karşı yürütülen sistemli bir mücadele anlamında "hiç kimse") bulunmaz. Biz ütopyacı değiliz ve *tek tek kişilerin* aşırılıklarının mümkün ve kaçınılmaz olduğunu ya da *bu tür* aşırılıkların bastırılması gerektiğini hiçbir şekilde reddetmeyiz. Ama birincisi, bunun için özel bir mekanizma, özel bir baskı aygıtı gerekmez; bu, modern toplumda bile herhangi bir uygar insan topluluğunun kavgaya tutuşanları ayırması ya da bir kadını şiddetten koruması örneklerindeki kadar basitçe ve kolayca, silahlı halkın kendisi tarafından yapılacaktır. Ve ikincisi, toplumsal ilişki kurallarının çiğnenmesi anlamına gelen aşırılıkların temel toplumsal nedeninin, kitlelerin sömürülmeleri, yokluk çekmeleri ve yoksullukları olduğunu biliyoruz. Bu temel nedenin ortadan kaldırılmasıyla birlikte aşırılıklar da kaçınılmaz olarak "*yok olup gitmeye*" başlayacaktır. Bunun ne kadar çabuk ve hangi sırayla gerçekleşeceğini bilmiyoruz, ama yok olup gideceklerini biliyoruz. Aşırılıkların yok olup gitmesiyle birlikte devlet de *yok olup gidecektir*.

Marx, söz konusu gelecekle, yani komünist toplumun alt ve üst evreleri (düzeyleri, aşamaları) arasındaki farklarla ilgili olarak *bugün* tanımlanabilecek olan şeyleri, ütopyacılığa düşmeden, daha ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır.

3. KOMÜNİST TOPLUMUN İLK EVRESİ

Marx, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde, Lassalle'ın, sosyalizmde işçinin "emeğinin ürünü eksiltilmemiş olarak" ya da "tümüyle" alacağı yönündeki görüşünü ayrıntılı bir şekilde çürütür. Marx, üretimin artırılması, "aşınan ve yıp-

ranan" makinelerin yenilenmesi vb. için, toplumun toplam toplumsal emeğinden bir yedek fonun ayrılması; ayrıca, yönetim harcamaları, okullar, hastaneler, yaşlı bakımevleri vb. için tüketim araçlarından bir fonun ayrılması gerektiğini gösterir.

Lassalle'ın kullandığı belirsiz, bulanık, genel ifade ("işçiye emeğinin ürününün tümü") yerine, Marx, sosyalist toplumun işlerini tam olarak ne şekilde yürütmek zorunda kalacağı konusunda ayakları yere basan bir tahminde bulunur. Marx, kapitalizmin bulunmayacağı bir toplumun yaşam koşullarının *somut* bir çözümlemesine girişir ve şöyle der:

> "Burada [işçi partisinin programını çözümlerken] ele almamız gereken şey, kendisine ait olan temel üzerinde *geliştiği* hâliyle değil, tersine, kapitalist toplumdan daha yeni *çıktığı* hâliyle, dolayısıyla da her açıdan, iktisadi, ahlaki, düşünsel olarak, rahminden çıktığı eski toplumun doğum lekelerini hâlâ taşıyan bir komünist toplumdur."

Marx'ın, komünist toplumun "ilk" ya da alt evresi dediği, kapitalizmin rahminden gün ışığına henüz yeni çıkmış olan ve eski toplumun doğum lekelerini her açıdan taşıyan komünist toplum, işte bu komünist toplumdur.

Üretim araçları artık bireylerin özel mülkiyeti altında değildir. Üretim araçları toplumun tümüne aittir. Toplumsal olarak gerekli olan emeğin belirli bir kısmını sağlayan her bir toplum üyesi, toplumdan, belirli bir miktarda emek sağlamış olduğunu gösteren bir belge alır. Ve bu belgeyle, tüketim mallarının bulunduğu kamu mağazalarından ona karşılık gelen miktarda ürün alır. Dolayısıyla her işçi, kamu fonuna ayrılan emek miktarı düşüldükten sonra topluma verdiği kadarını geri alır.

"Eşitlik", saltanatını kurmuş gibidir.

Oysa Lassalle (genellikle sosyalizm denen, ama Marx tarafından komünizmin ilk evresi olarak adlandırılan) böyle bir toplum düzenini kastederek, bunun "adil bölüşüm" olduğunu, "herkesin eşit emek ürünleri üzerinde eşit haklara sahip olması" olduğunu söylediğinde yanılır ve Marx onun yanılgısını açığa çıkarır.

"Eşit hak", der Marx, burada gerçekten vardır; ama bu *hâlâ* "burjuva hakkı"dır ve her hak gibi *eşitsizliğin varlığına dayanır*. Her hak, gerçekte aynı olmayan, kendi aralarında eşit olmayan *farklı* insanlar için *aynı* ölçeğin kullanılmasıdır; dolayısıyla, "eşit hak", bir eşitlik ihlali ve bir adaletsizliktir. Aslında, başkalarıyla aynı miktarda toplumsal emek sağlamış olan herkes, toplumsal üründen (yukarıda anılan kesintilerden sonra) eşit bir pay alır.

Oysa insanlar aynı değildir: Bazısı güçlüdür, bazısı zayıf; bazısı evlidir, bazısı değildir; bazısının daha fazla çocuğu vardır, bazısının daha az vb. Ve Marx'ın çıkardığı sonuç şudur:

> "Aynı miktarda iş yapıldığında ve dolayısıyla da toplumsal tüketim fonundan eşit pay alındığında, aslında biri diğerinden daha fazla almış olur, biri diğerinden daha zengin olur vb. Bütün bu kusurların önüne geçilebilmesi için, hakkın, eşit olmak yerine eşitsiz olması gerekirdi."

Demek ki, komünizmin ilk evresi henüz adaleti ve eşitliği sağlayamaz: Zenginlik farklılıkları, hem de haksız farklılıklar hâlâ var olacak, ama insanın insan tarafından *sömürülmesi* olanaksız duruma gelecektir, çünkü *üretim araçlarına*, fabrikalara, makinelere, toprağa vb. el koyup onları özel mülkiyet altına almak mümkün olmayacaktır. Marx, Lassalle'ın *genel olarak* "eşitlik" ve "adalet" konusundaki küçük burjuvaca, bulanık sözlerini yerle bir ederken, ilk aşamada *yalnızca*

üretim araçlarının bireyler tarafından ele geçirilmesi "adaletsizliğini" yok etmek *zorunda olan* ve tüketim mallarının (gereksinimlere göre değil) "harcanan emeğe göre" dağıtılmasından doğan öteki adaletsizliği bir anda yok *edemeyecek* olan komünist toplumun *gelişme sürecini* gösterir.

Aralarında burjuva profesörlerinin ve "bizim" Tugan'ın* da bulunduğu bayağı iktisatçılar, sosyalistleri, insanların eşit olmadığını unutmakla ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmayı "hayal etmek"le suçlayıp durur. Oysa gördüğümüz gibi böyle bir suçlama olsa olsa burjuva ideologlarının aşırı derecede cahil olduklarını kanıtlar.

Marx, insanların kaçınılmaz eşitsizliğini en büyük titizlikle göz önüne almakla kalmaz, aynı zamanda, sadece üretim araçlarının tüm toplumun ortak mallarına dönüştürülmesinin (buna genellikle "sosyalizm" denir), bölüşümdeki kusurları ve ürünler "harcanan emeğe göre" dağıtıldığı sürece *egemenliğini sürdüren* "burjuva hakkı"nın eşitsizliğini *ortadan kaldırmadığını* da göz önüne alır.

> "Ama bu kusurlar", diye devam eder Marx, "uzun doğum sancılarının ardından kapitalist toplumdan henüz yeni çıktığı hâliyle komünist toplumun ilk evresinde kaçınılmazdır. Hukuk hiçbir zaman toplumun iktisadi yapısının ve bunun belirlediği kültürel gelişmişliğinin ilerisinde olamaz."

Dolayısıyla, komünist toplumun (genellikle sosyalizm denen) ilk evresinde, "burjuva hukuku" tümüyle ortadan *kalkmaz*; sadece kısmen, sadece o ana kadar gerçekleştirilmiş olan iktisadi devrimle orantılı bir şekilde, yani sadece üretim araçları bakımından ortadan kalkar. "Burjuva hukuku", üretim araçlarını bireylerin özel malları olarak görür. Sosyalizm

---

* Mihail Tugan-Baranovski. –*Türkçe ed.*

ise üretim araçlarını *ortak* mallara dönüştürür. "Burjuva hukuku" *bu ölçüde* –ama sadece bu ölçüde– ortadan kalkar.

Ne var ki, diğer kısmı söz konusu olduğunda, varlığını sürdürür; ürünlerin ve çalışmanın toplumun bireyleri arasında paylaştırılmasının düzenleyicisi (belirleyici etmeni) olarak varlığını sürdürür. Gerçi "çalışmayan yemek de yemesin" şeklindeki sosyalist ilke *şimdiden* hayata geçirilmiştir; "eşit miktarda emeğe eşit miktarda ürün" şeklindeki öteki sosyalist ilke de *şimdiden* hayata geçirilmiştir. Ama bu henüz komünizm değildir ve eşit olmayan bireylere eşit olmayan (gerçekten eşit olmayan) miktarlarda emek karşılığında eşit miktarlarda ürün veren "burjuva hukuku"nu henüz ortadan kaldırmaz.

Bu bir "kusurdur", der Marx, ama komünizmin ilk evresinde kaçınılmazdır; çünkü ütopyacılığa düşmek istemiyorsak, kapitalizm yıkılır yıkılmaz insanların *hiçbir hukuk kuralı olmadan* toplum için çalışmayı hemen öğreneceklerini düşünmemeliyiz ve kapitalizmin ortadan kaldırılması, *böyle* bir değişimin iktisadi ön koşullarını *bir çırpıda yaratmaz*.

Ne var ki, elde "burjuva hukuku"nun kurallarından başka bir kural da yoktur. Bu nedenle, bunların yokluğu ölçüsünde, üretim araçları üzerindeki ortak mülkiyeti korurken çalışmada ve ürünlerin bölüşümünde eşitliği koruyacak olan bir devlete duyulan gereksinim varlığını sürdürür.

Devlet, artık hiçbir kapitalist, hiçbir sınıf kalmadığında, dolayısıyla da *baskı altına* alınabilecek hiçbir *sınıf* kalmadığında, yok olup gider.

Ama fiilî eşitsizliği kutsayan "burjuva hukuku" korunmaya devam ettiğinden, devlet henüz tümüyle yok olup gitmiş değildir. Devletin tümüyle yok olup gitmesi için eksiksiz komünizme ulaşılmış olması gerekir.

4. KOMÜNİST TOPLUMUN ÜST EVRESİ

Marx devam eder:

> "Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireyin işbölümüne köleleştirici bağımlılığı ve bununla birlikte aynı zamanda kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık ortadan kalktıktan sonra; çalışmanın kendisi, sadece bir geçim aracı olmaktan çıkıp, en önemli yaşamsal gereksinim hâline geldikten sonra; bireyin çok yönlü gelişmesiyle birlikte üretici güçler de arttıktan ve ortak zenginliğin tüm pınarları gürül gürül akmaya başladıktan sonra, ancak bu noktadan sonra, burjuva hukukunun dar ufku tümüyle aşılabilir ve toplum, bayraklarına şunları yazabilir: Herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinimlerine göre!"

Engels'in "özgürlük" ve "devlet" sözcüklerinin bir araya getirilmesinin gülünçlüğü ile acımasızca alay ederken ileri sürdüğü görüşlerin doğruluğunu ancak şimdi tam olarak anlayabiliriz. Devlet var olduğu sürece, özgürlük yoktur. Özgürlük var olduğunda devlet olmayacak.

Devletin tamamen yok olup gitmesinin iktisadi temeli komünizmin gelişmesinin öylesine yüksek bir aşamasıdır ki, bu aşamada, kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık ortadan kalkar ve bunun sonucunda, modern *toplumsal* eşitsizliğin başlıca kaynaklarından biri, sadece üretim araçlarının kamu mallarına dönüştürülmesiyle, sadece kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle bir çırpıda ortadan kaldırılması da hiçbir şekilde mümkün olmayan bir kaynak ortadan kalkar.

Bu mülksüzleştirme, üretici güçlerin muazzam bir derecede gelişmesini *mümkün kılacak*. Ve kapitalizmin bu gelişmeyi daha şimdiden ne kadar inanılmaz bir şekilde *geciktirdiğini*, şimdiden ulaşılmış olan teknik düzeye da-

yalı olarak ne kadar büyük bir ilerleme sağlanabileceğini gördüğümüzde, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin kaçınılmaz olarak insan toplumunun üretici güçlerinin çok büyük bir gelişmesiyle sonuçlanacağını tam bir güvenle söyleyebiliriz. Ama bu gelişmenin hangi hızla devam edeceğini, işbölümünden kopma noktasına, kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlığa son verme noktasına, çalışmayı "en önemli yaşamsal gereksinim"e dönüştürme noktasına ne kadar çabuk ulaşacağını bilmiyoruz ve bilmemiz *mümkün değil.*

İşte bu nedenle, sadece, devletin kaçınılmaz olarak yok olup gideceğini söyleyebiliyor ve bu sürecin uzun süreliliğini ve komünizmin *üst evresinin* gelişme hızına bağımlılığını vurgulayabiliyor, ama devletin yok olup gitmesinin ne kadar zaman alacağı ya da bunun hangi somut biçimlere bürüneceği sorularını karşılıksız bırakıyoruz, çünkü bu soruları cevaplamak için elimizde *hiçbir* malzeme bulunmuyor.

Devletin tümüyle yok olup gitmesi, toplum "Herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinimlerine göre" ilkesini hayata geçirdiğinde, yani, insanlar, toplumsal ilişkilerin temel kurallarına uymaya, *yeteneklerine göre* gönüllü olarak çalışmaya başlayacakları kadar alıştıklarında ve emekleri, bunu yapmalarını sağlayacak kadar üretkenleştiğinde mümkün hâle gelecek. İnsanı, bir Shylock* katı yürekliliğiyle, birinin bir başkasından yarım saat daha fazla çalışıp çalışmadığını, birinin bir başkasından daha az ücret alıp almadığını hesaplamak zorunda bırakan "burjuva hukukunun dar ufku" o zaman aşılmış olacak. O zaman, toplumun, ürünleri

* Shakespeare'in *Venedik Taciri* adlı oyunundaki zengin Yahudi tefeci karakteri. *–Türkçe ed.*

paylaştırırken, her bir bireyin alacağı miktarı düzenlemesine gerek kalmayacak; herkes, özgürce, "gereksinimlerine göre" alacak.

Burjuva bakış açısıyla, böyle bir toplum düzeninin "katıksız ütopya" olduğunu ileri sürmek ve tek tek yurttaşların emekleri üzerinde hiçbir denetim olmaksızın, herkese toplumdan istediği kadar yer mantarı, otomobil, piyano vb. alma hakkını vaat ediyorlar diye sosyalistlere dudak bükmek kolaydır. Bugün bile burjuva "bilgin"lerinin çoğu bu şekilde dudak bükmekle yetiniyor ve böylece hem cehaletlerini hem de kapitalizmi kendi çıkarları doğrultusunda savunduklarını açığa vuruyorlar.

Cehaletlerini açığa vuruyorlar, çünkü komünizmin gelişmesinin üst evresinin gelişini "vaat etmek" hiçbir sosyalistin aklının ucundan geçmemiştir; büyük sosyalistlerin, bu evrenin geleceği *öngörüsüne* gelince, bu, şimdiki emek üretkenliğini ve Pomyalovski'nin öykülerindeki* din okulu öğrencileri gibi kamu servetine "sırf eğlence olsun diye" zarar verebilen ve olmadık şeyler isteyen *günümüzün* sıradan insanını temel *almaz*.

Sosyalistler, komünizmin "üst" evresi gelene kadar, emeğin ölçüsü ve tüketimin ölçüsü üzerinde toplum *ve devlet tarafından en sıkı* denetimin uygulanmasını ister; ama bu denetim, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle, işçilerin kapitalistler üzerindeki denetiminin kurulmasıyla *başlamak* ve bir bürokratlar devleti tarafından değil, *silahlı işçilerin* devleti tarafından uygulanmak zorundadır.

---

* Bir din okulunun, aşırı cehaletleriyle ve barbarca alışkanlıklarıyla kötü ün kazanan öğrencileri kastediliyor. Rus yazarı N. G. Pomyalovski bu öğrencileri betimlemişti. *–İngilizce ed.*

Burjuva ideologlarının (ve onların Tsereteli'ler, Çernov'lar ve kafadarları gibi çanak yalayıcılarının) kapitalizmi kendi çıkarları doğrultusunda savunurken yaptıkları şey, *günümüz* siyasetinin can alıcı ve yakıcı sorununun *yerine*, yani kapitalistlerin mülksüzleştirilmesinin, *bütün* yurttaşların *tek bir* dev "sendika"nın (bütün devletin) işçilerine ve çalışanlarına dönüştürülmesinin ve bu sendikanın bütün işlerinin gerçekten demokratik bir devlete, *İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri devletine* tamamen bağımlı kılınmasının *yerine*, uzak geleceğe ilişkin tartışmaları ve boş sözleri geçirmektir.

Kitaplar devirmiş bir profesör, onun ardından bir dar kafalı ve onun ardından da Tsereteli'ler ve Çernov'lar, saçma sapan ütopyalardan, Bolşeviklerin demagojik vaatlerinden ve sosyalizmi "getirmenin" olanaksızlığından söz ederken, aslında, "getirilmesi" hiçbir şekilde mümkün olmadığından hiç kimsenin vaat etmediği, dahası "getirmeyi" aklından bile geçirmediği, komünizmin üst aşamasını ya da evresini kastediyorlar.

Ve bu da bizi, Engels'in "Sosyal-Demokrat" adının yanlışlığı hakkındaki yukarıda aktardığımız sözlerinde değindiği, sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım sorununa getiriyor. Siyasal açıdan, komünizmin ilk ya da alt evresi ile üst evresi arasındaki ayrım, zamanla, muhtemelen muazzam derecede büyüyecektir; ama bu ayrımı bugün, kapitalizm koşullarında vurgulamak gülünç olur ve bunu olsa olsa tek tek bazı anarşistler en önemli sorun olarak alabilir (o da, bugün hâlâ, Kropotkin'lerin, Grave'lerin, Cornelissen'lerin ve anarşizmin öteki "yıldız"larının, onurlu ve vicdanlı kalmayı başarmış birkaç anarşistten biri

olan Ge'nin belirttiği gibi, "Plehanov'vari" bir şekilde birer sosyal-şoven ya da "anarko-siperci"* olup çıkmalarından hiçbir ders almamış anarşistler kaldıysa tabii).

Ama sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım açıktır. Marx, genellikle sosyalizm olarak adlandırılan şeye, komünist toplumun "ilk" ya da alt evresi diyordu. Üretim araçlarının *ortak* mallar hâline gelmesi ölçüsünde, "komünizm" sözcüğü burada da kullanılabilir; ancak bunun eksiksiz komünizm *olmadığı* unutulmamalıdır. Marx'ın açıklamalarının taşıdığı büyük önem, onun materyalist diyalektiği, gelişme teorisini burada da tutarlılıkla uygulamasında ve komünizmi kapitalizmin *bağrından* çıkıp gelişen bir şey olarak görmesindedir. Marx, skolastik felsefe yoluyla icat edilmiş, "uydurulmuş" tanımlar yerine ve sözcükler üzerine verimsiz tartışmalar (Sosyalizm nedir? Kapitalizm nedir?) yerine, komünizmin iktisadi olgunluk aşamaları denebilecek olan şeyin bir çözümlemesini sunar.

Komünizm, ilk aşamasında ya da ilk evresinde, henüz iktisadi olarak tümüyle olgunlaşmış ve kapitalizmin geleneklerinden ya da kalıntılarından tümüyle arınmış *olamaz*. Komünizmin, ilk evresinde, "*burjuva* hukukunun dar ufkunu" koruması şeklindeki ilginç görüngü bundan kaynaklanır. Kuşkusuz, *tüketim* mallarının bölüşümüne ilişkin burjuva hukuku, kaçınılmaz olarak, *burjuva devletinin* varlığını gerektirir; çünkü hukuk kurallarına uyulmasını *zorla* sağlayabilecek bir aygıtın yokluğunda, hukuk bir hiçtir.

---

* Aleksandr Ge (1879-1919), bir anarşist olmasına karşın, Birinci Dünya Savaşı sırasında anarşistlerin kendi emperyalist burjuvazilerini desteklemelerini mahkûm etti. Birinci Dünya Savaşı'na "siper savaşı" da denmesinden esinlenerek, onları "anarko-siperci" olarak nitelendirdi. Bolşeviklerin "emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme" sloganını benimseyerek enternasyonalist bir tutum takındı. Büyük Ekim Devriminden sonra Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesinde yer aldı. *–çev.*

Bunlardan da, komünizmde, bir süre boyunca, yalnızca burjuva hukukunun değil, (burjuvazisiz!) burjuva devletinin bile varlığını sürdürdüğü sonucu çıkar.

Bu, bir paradoks gibi ya da sadece bir diyalektik bilmecesi gibi görünebilir; Marksizm de, onun olağanüstü derin içeriğini incelemek için en küçük bir çaba harcamamış kişiler tarafından, sık sık, bir diyalektik bilmecesi olmakla suçlanır.

Ama gerçekte, yaşam, hem doğada hem de toplumda, yeninin içinde varlığını sürdüren eskinin kalıntılarını adım başı karşımıza çıkarır. Marx, bir "burjuva" hukuku kırıntısını keyfî bir şekilde komünizme sokmamış, kapitalizmin *rahminden* çıkan bir toplumda iktisadi ve siyasal açıdan neyin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

Demokrasi, işçi sınıfının kapitalistlere karşı yürüttüğü kurtuluş mücadelesinde çok büyük önem taşır. Ama demokrasi, hiçbir şekilde, aşılmaması gereken bir sınır değildir; sadece, feodalizmden kapitalizme ve kapitalizmden komünizme giden yoldaki aşamalardan biridir.

Demokrasi, eşitlik demektir. Eşitliği doğru bir şekilde yorumlayarak, ondan *sınıfların* ortadan kalkmasını anlarsak, proletaryanın eşitlik mücadelesinin ve bir slogan olarak eşitliğin büyük önemi açıklık kazanır. Ama demokrasi sadece *biçimsel* eşitlik demektir. Ve üretim araçlarının mülkiyeti *açısından* toplumun bütün bireylerinin eşitliği, yani iş ve ücret eşitliği sağlanır sağlanmaz, insanlık kaçınılmaz olarak daha ileriye gitme, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe geçme, yani "herkesten yeteneklerine göre, herkese gereksinimlerine göre" kuralını hayata geçirme sorunuyla karşı karşıya kalacaktır. İnsanlığın bu en yüksek hedefe hangi aşamalardan geçerek, hangi pratik önlemler aracılığıyla ilerleyeceğini

bilmiyoruz ve bilemeyiz. Ama, sosyalizmi cansız, kemikleşmiş, asla değişmeyecek bir şey olarak gören sıradan burjuva sosyalizm anlayışının ne kadar büyük bir yalan olduğunu; oysa gerçekte, kamusal yaşamın ve kişisel yaşamın bütün alanlarında, ileriye doğru, önce nüfusun *çoğunluğunu* sonra da tümünü kucaklayan, hızlı, gerçek, hakiki bir kitle hareketinin *ancak* sosyalizmle birlikte başlayacağını kavramak önemlidir.

Demokrasi bir devlet biçimi, devlet türlerinden biridir. Dolayısıyla, her devlet gibi demokrasi de, bir yandan, kişilere karşı örgütlü, sistemli zor kullanımını temsil eder; ama öte yandan da, yurttaşların eşitliğinin, devletin yapısının belirlenmesi ve devletin yönetilmesi konularında herkesin eşit haklara sahip olduğunun resmen tanınması anlamına gelir. Ve bu da, gelişmesinin belli bir aşamasında, demokrasinin, ilkin, kapitalizme karşı devrimci bir mücadele yürüten sınıfı, yani proletaryayı birleştirmesiyle ve proletaryanın, burjuva, hatta cumhuriyetçi burjuva devlet mekanizmasını, sürekli orduyu, polisi ve bürokrasiyi ezmesini, paramparça etmesini ve yeryüzünden silmesini ve bunların yerine, *daha* demokratik bir devlet mekanizmasını, ama, bütün halkın katıldığı bir milis oluşturma yolunda ilerleyen silahlı işçiler şeklinde bile olsa, yine bir devlet mekanizmasını geçirmesini mümkün kılmasıyla sonuçlanır.

Bu noktada "nicelik niteliğe dönüşür": *Bu* düzeyde bir demokrasi, burjuva toplumunun sınırlarının aşılması ve onun sosyalist yeniden örgütlenmesinin başlaması anlamına gelir. Gerçekten de *herkes* devlet yönetimine katılırsa, kapitalizmin tutunacak dalı kalmaz. Diğer yandan, kapitalizmin gelişmesi de, gerçekten "herkes"in devlet yönetimine katıl-

masını *mümkün kılan ön koşulları* yaratır. Bu temellerden bazıları, en ileri kapitalist ülkelerde daha şimdiden ulaşılmış bir hedef olan herkesin okuma yazma bilmesi, ayrıca, posta hizmetlerini, demiryollarını, büyük fabrikaları, büyük ölçekli ticareti, bankacılığı vb. vb. kapsayan dev, karmaşık, toplumsallaştırılmış aygıt tarafından milyonlarca işçinin "eğitilmesi ve disipline sokulması"dır.

Bu *iktisadi* ön koşulların varlığında, kapitalistlerin ve bürokratların alaşağı edilmesinden sonra, üretimin ve bölüşümün *denetlenmesi*, çalışmanın ve ürünlerin *hesaplarının tutulması* işlerinde, kapitalistlerin ve bürokratların yerine, hemen, bir gecede, silahlı işçilerin, silahlı halkın tümünün geçirilmesi pekâlâ mümkündür. (Denetim ve muhasebe sorunu, mühendisler, tarım uzmanları ve benzerleri gibi bilimsel olarak eğitilmiş personel sorunuyla karıştırılmamalıdır. Bu beyler bugün kapitalistlerin istekleri doğrultusunda çalışıyor ve yarın silahlı işçilerin istekleri doğrultusunda daha da iyi çalışacaklar.)

Muhasebe ve denetim: Komünist toplumun ilk *evresinin* "harekete geçirilmesi", düzgün işlemesi için *en çok* gerekli olan şey budur. *Tüm* yurttaşlar, silahlı işçilerden oluşan devletin ücretli memurlarına dönüşür. *Tüm* yurttaşlar, ülke çapındaki *tek bir* devlet "sendika"sının çalışanları ve işçileri hâline gelir. Eşit şekilde çalışmalarından, kendilerine düşen işleri gerektiği gibi yapmalarından ve eşit ücret almalarından başka hiçbir şey gerekmez. Bunun için gerekli olan muhasebe ve denetim, kapitalizm tarafından son derece *basitleştirilmiş* ve okuması yazması olan herkesin yapabileceği, gözetim ve kayıt tutma gibi aşırı derecede basit işlemlere indirgen-

miştir; bunlar için dört işlem bilgisi ve uygun makbuzları düzenleyebilir olmak yeterlidir.*

Halkın *çoğunluğu* bu tür hesapları kendi başına ve her yerde tutmaya ve (artık çalışanlara dönüşmüş olan) kapitalistler ve kapitalist alışkanlıklarını koruyan entelektüel beyefendiler üzerinde bu tür bir denetim uygulamaya başladığında, bu denetim gerçekten evrensel, genel bir denetim ve gerçek bir halk denetimi hâline gelecek, bundan hiç kimse yakasını sıyıramayacak, "kaçılacak" hiçbir yer kalmayacaktır.

Bütün bir toplum, çalışma ve ücret eşitliğinin bulunduğu tek bir büro ve tek bir fabrika durumuna gelmiş olacaktır.

Ama proletaryanın, kapitalistleri alt ettikten, sömürücüleri alaşağı ettikten sonra, toplumun tümüne yayacağı bu "fabrika" disiplini, asla bizim idealimiz ya da nihai hedefimiz değil, yalnızca, toplumu kapitalist sömürünün tüm rezillik ve iğrençliklerinden tepeden tırnağa arındırmak ve ilerlemeye *devam etmek* için gerekli olan bir *adımdır*.

Toplumun bütün üyelerinin ya da en azından büyük çoğunluğunun devleti *kendi başlarına* yönetmeyi öğrendikleri, bu işi kendi ellerine aldıkları, çok küçük bir kapitalist azınlık, kapitalist alışkanlıklarını sürdürmek isteyen beyefendiler ve kapitalizmin iyiden iyiye bozduğu işçiler üzerinde denetim "kurdukları" andan başlayarak, her tür yönetim gereksinimi tümüyle ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar eksiksiz olursa, onun gereksizleşeceği an o kadar yakındır. Silahlı işçilerden oluşan ve "artık sözcüğün gerçek anlamıyla bir devlet olmayan" "devlet" ne

---

* Devlet işlevlerinin en önemli bölümü işçilerin kendileri tarafından yapılacak olan bu tür muhasebe ve denetim işlerine indirgendiğinde, devlet, bir "siyasal devlet" olmaktan çıkacak ve "kamu görevleri siyasal niteliklerini yitirecek ve basit idari görevlere dönüşecektir" (Krş. yukarıdaki IV. Bölüm, 2, Engels'in anarşistlerle tartışması). {–*Lenin.*}

kadar demokratik olursa, *her tür* devlet o kadar hızlı bir şekilde yok olup gitmeye başlar.

Çünkü *tüm insanlar* yönetmeyi öğrenmiş olduğunda ve toplumsal üretimi fiilen kendi başlarına yönettiklerinde, hesapları kendi başlarına tuttuklarında ve asalaklar, zengin çocukları, dolandırıcılar ve "kapitalist geleneklerin" diğer "bekçi"leri üzerinde denetim sağladıklarında, ülke çapındaki bu muhasebe ve denetiminden kaçmak ister istemez öylesine akıl almaz derecede zorlaşacak, öylesine ender bir istisna hâline gelecek ve herhalde öylesine hızlı ve şiddetli cezalandırmalara karşılaşacaktır ki (çünkü, silahlı işçiler, duygusal entelektüeller değil pratik insanlardır ve kimsenin kendilerini oyalamasına kolay kolay izin vermeyeceklerdir), toplumsal yaşamın basit, temel kurallarına uyma *zorunluluğu* çok kısa bir süre içinde *alışkanlığa* dönüşecektir.

İşte o zaman komünist toplumun ilk evresinden üst evresine geçişin ve onunla birlikte devletin tümüyle yok olup gitmesinin yolu tamamen açılmış olacaktır.

VI. BÖLÜM

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN ÇARPITILMASI

Devletin toplumsal devrimle ve toplumsal devrimin devletle ilişkisi sorunu, genel olarak devrim sorunu gibi, İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) önde gelen teorisyenlerinin ve yazarlarının pek az ilgilendikleri bir sorundu. Oysa oportünizmin, 1914'te İkinci Enternasyonal'in çöküşüyle sonuçlanan tedricî büyümesinin en ayırt edici yanı, bu kişilerin, söz konusu sorunla burun buruna geldiklerinde bile onu *geçiştirmeye çalışmaları* ya da onun farkına bile varmamalarıydı.

Genel olarak denebilir ki, proletarya devriminin devletle ilişkisi sorununun *geçiştirilmesi* (oportünizme yarayan ve onu besleyen bir geçiştirme), Marksizmin *çarpıtılmasıyla* ve tümüyle bayağılaştırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu içler acısı süreci kısaca da olsa tarif etmek için, Marksizmin en önde gelen teorisyenlerini ele alalım: Plehanov ve Kautsky.

1. PLEHANOV'UN ANARŞİSTLERLE TARTIŞMASI

Plehanov, anarşizmin sosyalizmle ilişkisi konusunda, *Anarşizm ve Sosyalizm* başlıklı ve 1894'te Almanca olarak yayımlanan özel bir broşür kaleme almıştı.

Plehanov, bu konuyu ele alırken, anarşizme karşı mücadeledeki en acil, yakıcı ve siyasal açıdan en temel sorunu, yani devrimin devletle ilişkisini ve genel olarak devlet sorununu tümüyle geçiştirmeyi başarmıştı! Broşür iki bölüme ayrılır: Bunlardan biri tarihsel ve yazınsaldır ve Stirner'in, Proudhon'un ve başkalarının düşüncelerinin tarihine ilişkin değerli bilgiler içerir; diğeri bağnazca kaleme alınmıştır ve bir anarşistin bir hayduttan ayırt edilemeyeceği konulu bayağı bir değerlendirme içerir.

Konuların son derece gülünç bir şekilde bir araya getirilmesi, Plehanov'un Rusya'daki devrim arifesindeki ve devrim dönemindeki bütün bir faaliyeti söz konusu olduğunda, son derece tipiktir: Gerçekten de, Plehanov, 1905 ile 1917 yılları arasında, siyasette burjuvazinin peşinden giden, yarı doktrinci, yarı dar kafalı biri olduğunu açığa vurmuştu.

Marx ile Engels'in, anarşistlerle tartışmalarında, devrimin devletle ilişkisi konusundaki görüşlerini en küçük ayrıntısına kadar nasıl açıkladıklarını görmüştük. Engels, Marx'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'ne 1891 yılında yazdığı önsözde, "Biz" (yani Engels ile Marx), "o zamanlar, [Birinci] Enternasyonal'in Lahey Kongresi'nin* üzerinden henüz iki yıl bile geçmemişken, Bakunin'e ve onun anarşistlerine karşı en amansız şekilde mücadele ediyorduk" demişti.

---

* *Birinci Enternasyonal Lahey Kongresi* 2-7 Eylül 1872'de toplandı. Kongreye, aralarında Marx'ın ve Engels'in de bulunduğu 65 delege katıldı. Gündemdeki başlıklar arasında Genel Konsey'in yetkileri ve proletaryanın siyasal faaliyeti de vardı. Kongre görüşmelerinin tümüne Bakuninciler karşı yürütülen sert bir mücadele damga vurdu. Kongre, Genel Konsey'in yetkilerini artıran bir kararı kabul etti. "Proletaryanın Siyasal Faaliyeti Üzerine" başlıklı karara göre, proletarya, toplumsal devrimin zaferini güvence altına almak için kendisine ait bir siyasal parti örgütlemeliydi ve siyasal iktidarın kazanılması proletaryanın büyük görevi hâline geliyordu. Kongre, Bakunin'i ve Guillaume'u, bozgunculuk yaptıkları ve proletarya karşıtı yeni bir partinin kurucuları oldukları gerekçesiyle Enternasyonal'den ihraç etti. *–İngilizce ed.*

Anarşistler, Paris Komünü kendi öğretilerini doğruluyormuş gibi, onun "kendilerine ait" olduğunu iddia etmeye kalkışmış, Komün derslerinden ve Marx'ın bu derslere ilişkin çözümlemesinden hiçbir şey anlamamışlardı. Anarşizm, şu somut siyasal sorular hakkında, doğrulara az çok yaklaşan cevaplar vermek şöyle dursun, hiçbir şey söylememiştir: Eski devlet mekanizmasının *parçalanması* zorunlu mudur? Ve onun yerine *ne* koyulmalıdır?

Oysa, devlet sorununu tümüyle geçiştirerek ve Marksizmin Komünden önceki ve sonraki bütün bir gelişmesini *yok sayarak* "anarşizm ve sosyalizm"den söz edilmesi, kaçınılmaz olarak oportünizme kayma anlamına geliyordu. Çünkü oportünizmin en çok gereksinim duyduğu şey, az önce sözü edilen iki sorunun *hiç* ortaya atılmamasıdır. Bu, oportünizm için *başlı başına* bir zaferdir.

2. KAUTSKY'NİN OPORTÜNİSTLERLE TARTIŞMASI

Hiç kuşkusuz, Kautsky'nin eserlerinin Rusça çevirileri, başka herhangi bir dildeki çevirilerinden çok daha fazladır. Bazı Alman Sosyal-Demokratlarının, Kautsky'nin Rusya'da Almanya'da okunduğundan daha çok okunduğunu şaka yollu söylemeleri yersiz değildir. (Parantez içinde, bu şakanın, onu ilk ortaya atanların sandıklarından çok daha derin bir tarihsel anlam taşıdığını belirtelim: Rus işçileri, 1905'te, dünyanın en iyi Sosyal-Demokrat yazınının en iyi eserleri için eşi görülmemiş ve son derece büyük bir talepte bulunarak ve bu eserlerin başka ülkelerde görülmemiş sayıda çeviri ve baskısını elde ederek, deyim yerindeyse, daha ileri bir komşu ülkenin muazzam deneyimini proletarya hareketimizin genç toprağına artan bir hızla aktarmıştı.)

Kautsky, bizde, Marksizmi kolay anlaşılacağı şekilde sunmasının yanında, özellikle, başlarında Bernstein'ın bulunduğu oportünistlerle tartışmasıyla ünlüdür. Ama Kautsky'nin 1914-1915 büyük bunalımı sırasında inanılmayacak kadar utanç verici bir kafa karışıklığı ve sosyal-şovenizm savunuculuğu batağına nasıl saplandığını araştırmayı görev biliyorsak gözden kaçıramayacağımız bir gerçek neredeyse hiç bilinmiyor. Bu gerçek şu: Kautsky, oportünizmin Fransa'daki (Millerand ve Jaurès) ve Almanya'daki (Bernstein) en önde gelen temsilcilerine karşı çıkmadan kısa bir süre önce çok ciddi yalpalamalar sergilemişti. 1901-1902 yıllarında Stuttgart'ta yayımlanan ve devrimci proleter görüşleri savunan Marksist *Zarya*,* Kautsky'nin 1900 yılında Paris'teki Uluslararası Sosyalist Kongre'de önerdiği gönülsüz, kaçamaklı ve oportünistler karşısında uzlaşmacı kararı "her yana çekilebilir" diye niteleyerek, Kautsky ile *tartışmaya girmek* zorunda kalmıştı. ** Kautsky'nin Almanya'da yayımlanan mektupları, Bernstein'a savaş açmasından önce kendisinin de daha az yalpalamamış olduğunu ortaya koyuyor.

Ama, bugün, Kautsky'nin Marksizme son ihanetinin *tarihini* incelerken, onun, oportünistlerle tartışmasında bile, sorunu ortaya koyuşunda ve ele alışında, tam da devlet soru-

---

* *Zarya* (Şafak) – Iskra editörleri tarafından 1901-1902 yıllarında Stuttgart'ta yayımlanan bilimsel ve siyasal bir Marksist dergi. Üç fasikül hâlinde dört sayısı çıktı. *–İngilizce ed.*

23-27 Eylül 1900'de Paris'te toplanan *İkinci Enternasyonal Beşinci Dünya Kongresi* kastediliyor. Kongre, temel başlık olan ve A. Millerand'ın Waldeck-Rousseau karşı devrimci hükümetine katılması nedeniyle tartışma konusu hâline gelen "Siyasal İktidarın Kazanılması ve Burjuva Partileriyle İttifaklar" hakkında, Kautsky'nin sunduğu bir teklifi kabul etti. {...}

Zarya, Plehanov'un "Paris'teki Son Dünya Sosyalist Kongresi Üzerine Birkaç Söz. Beni Yetkilendiren Yoldaşlara Açık Mektup" başlıklı ve Kautsky'nin kararını sert şekilde eleştirdiği bir makalesini yayımladı (No. 1, Nisan 1901). *–İngilizce ed.*

nuyla ilgili olarak sistemli bir şekilde oportünizme saptığını görebiliyor olmamız çok daha büyük bir önem taşıyor.

Kautsky'nin oportünizme karşı ilk önemli eseri olan *Bernstein ve Sosyal-Demokrat Program*'ı alalım. Kautsky Bernstein'ı ayrıntılı bir şekilde çürütür. Ama tipik olan şey şudur:

Bernstein, Herostratus'unkine benzer bir ün sahibi olan *Sosyalizmin Ön Koşulları*'nda, Marksizmi "*Blankizm*"le suçlar (bu, o zamandan bu yana Rusya'daki oportünistler ve liberal burjuvalar tarafından devrimci Marksizmin temsilcileri olan Bolşeviklere binlerce kez yöneltilmiş bir suçlamadır). Bernstein, bununla bağlantılı olarak, özellikle Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı eseri üzerinde durur ve –görmüş olduğumuz gibi, büyük bir başarısızlıkla– Marx'ın Komün dersleri hakkındaki görüşlerini Proudhon'unkilerle bir tutmaya çalışır. Bernstein, Marx'ın *Komünist Manifesto*'ya 1872'de yazdığı önsözde vurguladığı, "işçi sınıfının hazır devlet mekanizmasına basitçe el koyarak onu kendi amaçları için kullanması{nın} mümkün {olmadığı}" şeklindeki sonuca özel bir ilgi gösterir.

Bu söz Bernstein'ın öylesine "hoşuna gitmişti" ki, kitabında onu en çarpık, oportünist şekilde yorumlayarak en az üç kez kullanmıştı.

Daha önce gördüğümüz gibi, Marx, işçi sınıfının bütün bir devlet mekanizmasını *parçalamak, kırmak, havaya uçurmak* (*Sprengung*, havaya uçurmak – Engels'in kullandığı ifade) zorunda olduğunu söylemek istiyordu. Ama Bernstein'a bakılırsa, Marx, bu sözleriyle, işçi sınıfını, iktidarı ele geçirirken aşırı devrimci coşkuya *kapılmaması* için uyarmıştı.

Marx'ın düşüncesinin bundan daha bayağı ve daha iğrenç bir şekilde çarpıtılması hayal bile edilemez.

Peki, Kautsky, Bernstein'cılığı en ayrıntılı şekilde çürütürken ne yapmıştı?

Marksizmin oportünizm tarafından bu noktada sonuna kadar çarpıtılmasını çözümlemekten kaçınmıştı. Engels'in, Marx'ın *İç Savaş*'ına yazdığı önsözün yukarıda yer alan bölümünü aktarmış ve Marx'a göre işçi sınıfının *hazır* devlet mekanizmasına *basitçe* el koyamayacağını, ama genel olarak bakıldığında, ona el *koyabileceğini* söylemişti, hepsi o kadar. Kautsky, Bernstein'ın Marx'a Marx'ın gerçek düşüncesinin *tam tersini* atfetmesi ve Marx'ın 1852 yılından beri proletarya devriminin görevini devlet mekanizmasının "parçalanması" olarak tarif etmiş olması hakkında tek bir söz söylememişti.

Bunun sonucu, Marksizm ile oportünizm arasındaki, proletarya devriminin görevleriyle ilgili en temel ayrımın Kautsky tarafından bulanıklaştırılmasıydı!

> "Proletarya diktatörlüğü sorunu hakkındaki kararı", diye yazmıştı Kautsky, Bernstein'a "*karşı*", "rahatlıkla geleceğe bırakabiliriz." (Almanca basım, s. 172.)

Bu, Bernstein'a *karşı* yürütülen bir polemik değil, özünde ona verilmiş bir *taviz*, oportünizme teslimiyettir; çünkü bugün, oportünistler için, proletarya devriminin görevlerine ilişkin bütün temel sorunların "rahatlıkla geleceğe bırakılması"ndan daha fazlası gerekmiyor.

Marx ile Engels, 1852'den 1891'e kadar, kırk yıl boyunca, proletaryaya, devlet mekanizmasını parçalamak zorunda olduğunu öğrettiler. Kautsky ise, 1899 yılında, oportünistler bu noktada Marksizme eksiksiz bir şekilde ihanet etmişken, bu mekanizmayı parçalamanın gerekli olup ol-

madığı sorununun *yerine*, bu mekanizmanın hangi somut biçimlerde parçalanacağı sorununu koyuyor ve sonra da somut biçimlerin önceden bilinemeyeceği şeklindeki, dar kafalılara özgü "su götürmez" (ve boş) doğrunun arkasına sığınmaya çalışıyor!!

Proletarya partisinin işçi sınıfını devrime hazırlama görevine ilişkin tutumları söz konusu olduğunda, Marx ile Kautsky arasında derin bir uçurum bulunur.

Şimdi de Kautsky'nin yine büyük ölçüde oportünist hataların çürütülmesine ayırdığı bir sonraki, daha olgun eserine bakalım. Bu, onun *Toplumsal Devrim* broşürü. Yazarın bu broşürde ele aldığı özel konu, "proletarya devrimi" ve "proletarya rejimi" sorunu. Yazar, son derece değerli pek çok şey söylemiş, ama tam da devlet sorununu *geçiştirmiştir.* Broşürün her yerinde devlet iktidarının ele geçirilmesinden söz edilir, ama hepsi bu kadar; yani, oportünistlere taviz anlamına gelen bir formül seçilmiştir, çünkü bu formül, iktidarın, devlet mekanizması *parçalanmaksızın* ele geçirilmesine *izin verir*. *Komünist Manifesto*'nun programında bulunan ve Marx'ın 1872'de "eskimiş" olduğunu ilan ettiği şeyin ta kendisini Kautsky 1902 yılında *yeniden canlandırıyor*!

Broşürde "toplumsal devrimin biçimleri ve silahları"na özel bir bölüm ayrılıyor. Burada siyasal kitle grevinden, iç savaştan, "modern büyük devletin iktidar araçlarından, onun bürokrasisinden ve ordusundan" söz ediliyor; ama Komünün işçilere öğretmiş olduğu şey hakkında tek bir söz yok. Anlaşılan, Engels'in, devletin "körü körüne yüceltilmesi" konusunda özellikle Alman sosyalistlerini uyarmış olması boşuna değildi.

Kautsky, sorunu şöyle ele alır: Muzaffer proletarya "demokratik programı hayata geçirecektir"; ve bu programın

maddelerini açıklamaya koyulur. Ama burjuva demokrasisinin yerine proletarya demokrasisinin geçirilmesi konusunda 1871 yılının sağladığı yeni dersler hakkında tek bir söz söylemez. Kautsky, sorunu ele alırken "sağlam" görünen şu tür basmakalıp sözlere başvurur:

> "Yine de, iktidara bugünkü koşullar altında gelmeyeceğimiz apaçıktır. Devrimin kendisi, bugünkü siyasal ve toplumsal yapımızı da değiştirecek olan uzun ve derinlere inen mücadeleleri gerektirir."

Hiç kuşkusuz, bu, tıpkı atların yulaf yediği ya da Volga Nehri'nin Hazar Denizi'ne döküldüğü gerçekleri gibi "apaçıktır". Ama ne yazık ki, "derinlere inen" mücadeleler hakkındaki boş ve tumturaklı sözün yardımıyla, devrimci proletarya açısından can alıcı önem taşıyan bir soru, yani, *devrimci proletaryanın* devrimini, devletle ilişkisi açısından, daha önceki, proleter olmayan devrimlerden farklı olarak "derinlikli" kılan şeyin *ne* olduğu sorusu *geçiştiriliyor*.

Kautsky, *söz düzeyinde* oportünizme amansız bir savaş ilan etmesine ve "devrim düşüncesi"nin önemini vurgulamasına (işçilere somut devrim derslerini öğretmekten korkulduktan sonra, bu "düşünce" neye yarar?), ya da "devrimci idealizm her şeyin üstündedir" demesine ya da İngiliz işçilerinin artık "küçük burjuvalardan neredeyse farksız" olduklarını ilan etmesine karşın, bu soruyu geçiştirerek, *pratikte* bu son derece temel noktada oportünizme taviz verir.

> "Bürokratik [??], sendikal, kooperatif, özel ... en farklı işletme biçimleri", diye yazar Kautsky, "sosyalist bir toplumda yan yana var olabilir Örneğin, demiryolları gibi, bürokratik [??] bir örgütlenme olmadan yapamayacak olan işletmeler bulunur. Burada, demokratik örgütlenme, işçilerin, çalışma kurallarını saptayan ve bürokratik aygıtın yönetimini denetleyen bir

> tür parlamento oluşturan delegeler seçmesi biçimine bürünebilir. Başka işletmelerin yönetimi sendikalara devredilebilir, daha başkaları kooperatif işletmelerine dönüştürülebilir." (Cenevre'de yayımlanan Rusça çeviri, 1903, s. 148 ve 115.)

Bu görüş yanlıştır ve Marx ile Engels'in 1870'lerde Komün derslerini örnek alarak yaptıkları açıklamalarla karşılaştırıldığında geriye doğru bir adımdır.

Gerekli olduğu iddia edilen "bürokratik" örgütlenme söz konusu olduğunda, demiryolları ile büyük ölçekli makine sanayisindeki herhangi bir işletme, herhangi bir fabrika, büyük mağaza ya da büyük ölçekli kapitalist tarım işletmesi arasında hiçbir fark bulunmaz. Bütün bu tür işletmelerin tekniği, herkesin kendine düşen görevi yerine getirirken en sıkı disipline uymasını ve en büyük titizliği göstermesini kesinlikle zorunlu kılar; çünkü aksi durumda tüm işletmenin durması, makinelerin ya da ürünlerin zarar görmesi tehlikesiyle karşılaşılır. Bütün bu tür işletmelerde işçiler kuşkusuz "*bir tür parlamento* oluşturan delegeler" seçecektir.

Ancak sorunun bam teli şu: Bu "parlamento türü", burjuva-parlamenter kurumlarla aynı anlamı taşıyan bir parlamento *olmayacaktır*. Sorunun bam teli şu: Bu "parlamento türü", düşünceleri burjuva parlamentarizminin sınırlarını aşmayan Kautsky'nin hayal ettiği gibi, sadece "çalışma kurallarını saptamakla ve bürokratik aygıtın yönetimini denetlemekle" *yetinmeyecektir*. Sosyalist toplumda, işçi delegelerinden oluşan "parlamento türü" hiç kuşkusuz "çalışma kurallarını saptayacak" ve "aygıt yönetimini denetleyecektir", *ama* bu aygıt "bürokratik" *olmayacaktır*. İşçiler, siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra, eski bürokratik aygıtı parçalayacak, onu yerle bir edecek, taşının üstünde taş bırakmayacaktır; onun yerine, yine aynı işçilerden ve çalışanlardan oluşan bir yeni-

sini geçireceklerdir; bu işçilerin ve çalışanların bürokratlara dönüşmemeleri *için*, hemen, Marx'ın ve Engels'in ayrıntılı olarak inceledikleri şu önlemler alınacaktır: 1) yalnızca seçim değil, aynı zamanda her an görevden uzaklaştırabilme; 2) bir işçininkinden daha yüksek ücret vermeme; 3) denetim ve gözetim işlerinin *herkes* tarafından yapılmasına, *herkesin* bir süreliğine "bürokrat" olmasına ve böylece *hiç kimsenin* "bürokrat" olamamasına hemen geçiş.

Kautsky, Marx'ın şu sözleri üzerine hiç düşünmemiştir: "Komün, parlamenter bir organ değil, aynı anda hem yürütme hem de yasama işlevlerini üstlenen faal bir organ olacaktı."

Kautsky, (*halk için olmayan*) demokrasiyi (*halka karşı olan*) bürokrasiyle birleştiren burjuva parlamentarizmiyle, bürokrasinin kökünü kazımak üzere hemen önlemler alacak ve bu önlemleri sonuna kadar, bürokrasi tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar, halk için tam bir demokrasi getirinceye kadar uygulayabilecek olan proletarya demokrasisi arasındaki farkı hiç kavramamıştır.

Kautsky burada devlet hakkındaki aynı "körü körüne yüceltme"yi ve bürokrasi hakkındaki aynı "körü körüne güven"i sergiler.

Şimdi de, Kautsky'nin oportünistlere karşı kaleme aldığı son ve en iyi eserine, onun *İktidar Yolu* broşürüne geçelim (bizde gericiliğin doruğuna vardığı bir dönemde, 1909'da yayımlandığından, sanırım Rusça basımı yapılmadı). Bu broşür, 1899'da Bernstein'a karşı yazılan broşürdeki gibi genel olarak devrim programını ele almadığından ve 1902 tarihli *Toplumsal Devrim* broşüründeki gibi ne zaman gerçekleştirildiğinden bağımsız olarak toplumsal devrimin görevlerini ele almadığından, ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır;

broşür, bizi "devrimler çağı"nın *başlamakta olduğunu* kabul etmeye zorlayan somut koşulları ele alır.

Yazar, genel olarak sınıf karşıtlıklarının keskinleşmesine ve bunda özellikle önemli bir rol oynayan emperyalizme açıkça işaret eder. Batı Avrupa'daki "1789-1871 devrimci dönemi"nden sonra, der yazar, 1905'te Doğuda benzer bir dönem başladı. Bir dünya savaşı, gözdağı veren bir hızla yaklaşıyor. "Proletarya artık zamansız bir devrimden söz edemez." "Devrimci bir döneme girmiş bulunuyoruz." "Devrimci çağ başlıyor."

Bu sözler son derece açık. Kautsky'nin bu broşürü, Alman Sosyal-Demokrasisinin emperyalist savaştan önce *kendisinin ne olduğu hakkında verdiği sözler* ve savaş patlak verdiğinde (Kautsky'nin kendisiyle birlikte) ne kadar düşük bir düzeye indiği hakkındaki bir karşılaştırma ölçüsü olarak kullanılmalı. "Ama bugünkü durum", diye yazmıştı Kautsky söz konusu broşürde, "bizim [yani Alman Sosyal-Demokrasisinin] kolaylıkla olduğumuzdan daha 'ılımlı' görünebilecek olmamız tehlikesini beraberinde getiriyor." Gerçekte Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin göründüğünden çok daha ılımlı ve oportünist olduğu ortaya çıktı!

Kautsky'nin, "*siyasal* devrim"in çözümlenmesine ayrıldığını kendisinin söylediği broşürde devrim çağının başlamış olduğunu böylesine kesin bir dille açıklamasına karşın devlet sorununu yine tümüyle geçiştirmiş olması daha da dikkat çekicidir.

Bu sorunla ilgili bütün bu geçiştirmeler, bu savsaklama ve kıvırtmalar kaçınılmaz olarak tümüyle oportünizme savrulma noktasına vardı. Şimdi de bunu ele almamız gerekiyor.

Alman Sosyal-Demokrasisi, Kautsky'nin ağzından şunları ilan etmiş görünüyor: Ben devrimci görüşlere bağlıyım

(1899). Özellikle, proletaryanın toplumsal devriminin kaçınılmaz olduğunu kabul ediyorum (1902). Yeni bir devrimler çağının açıldığını kabul ediyorum (1909). Ama yine de, proletarya devriminin devletle ilgili görevleri söz konusu olduğunda, Marx'ın daha 1852 yılında söylediklerinden bile vazgeçiyorum (1912).

Kautsky'nin Pannekoek'le tartışmasında sorun işte bu kadar açık şekilde ortaya koyulmuştu.

3. KAUTSKY'NİN PANNEKOEK'LE TARTIŞMASI

Pannekoek, Kautsky'nin karşısına, saflarında Rosa Luxemburg'un, Karl Radek'in ve başkalarının da bulunduğu, devrimci taktikleri savunan ve Kautsky'nin, Marksizm ile oportünizm arasında ilkesizce yalpalayan "Merkez"e doğru kaymakta olduğu görüşünde birleşen "sol radikal" akımın bir temsilcisi olarak çıktı. (Yanlış bir şekilde Marksist denen) bu "Merkezci" akımın ya da Kautsky'ciliğin kendisini olanca iğrenç sefilliğiyle açığa vurduğu savaş bu görüşü tümüyle doğruladı.

Pannekoek, devlet sorununa değindiği "Kitle Eylemi ve Devrim" (*Neue Zeit*, 1912, XXX, 2) başlıklı bir yazısında, Kautsky'nin tutumunu bir "pasif radikalizm" tutumu, bir "eylemsiz bekleme teorisi" olarak nitelemişti. "Kautsky devrim sürecini görmeyi reddediyor" (s. 616). Pannekoek, konuyu bu şekilde ortaya koyarak, bizi ilgilendiren soruna, yani proletarya devriminin devlete ilişkin görevleri sorununa gelmişti.

> "Proletaryanın mücadelesi", diye yazmıştı, "basitçe, devlet iktidarı *için* burjuvaziye karşı yürütülen bir mücadele değil,

> devlet iktidarına *karşı* yürütülen bir mücadeledir bu devrimin [proletarya devriminin] içeriği, devletin iktidar araçlarının, proletaryanın iktidar araçları yardımıyla yok edilmesi ve dağıtılmasıdır [*Auflösung*]." (s. 544.) "Mücadele ancak, bu mücadele sonucunda devlet örgütü tümüyle yok edildiği zaman son bulur. O zaman, çoğunluğun örgütü, üstünlüğünü, egemen azınlığın örgütünü yok ederek kanıtlamış olacaktır." (s. 548.)

Pannekoek'ün düşüncelerini sunduğu formülde ciddi eksiklikler var. Ama yine de düşünce açık ve Kautsky'nin onunla *nasıl* mücadele ettiğini ortaya koymak ilginç olacaktır.

> "Bugüne kadar", diye yazmıştı Kautsky, "Sosyal-Demokratlar ile anarşistler arasındaki karşıtlık, Sosyal-Demokratlar devlet iktidarını ele geçirmek isterken anarşistlerin onu yıkmak istemelerinden kaynaklanıyordu. Pannekoek ikisini de istiyor." (s. 724.)

Pannekoek'ün açıklamasının (yazısındaki konumuzla ilgili olmayan başka eksiklikler bir yana) kesinlikten ve somutluktan yoksun olmasına karşın, Kautsky, tam da Pannekoek tarafından ortaya koyulan *ilke* sorununun üzerine atlamış ve *bu temel ilke sorununda* Marksist tutumu tamamen terk ederek bütünüyle oportünizmin safına geçmiştir. Kautsky'nin, Sosyal-Demokratlar ile anarşistler arasındaki fark hakkındaki tanımı baştan aşağı yanlıştır; Kautsky, Marksizmi tümüyle çarpıtmakta ve bayağılaştırmaktadır.

Marksistler ile anarşistler arasındaki fark şudur: (1) Marksistler, devletin tümüyle ortadan kaldırılmasını hedeflerken, bu hedefe ancak sınıfların sosyalist devrim tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, devletin yok olup gitmesine yol açan sosyalizmin kurulmasının bir sonucu olarak ulaşılabileceğini kabul eder; devletin hangi koşullar altında ortadan kaldırılabileceğini kavrayamayan anarşist-

lerse, devleti bir gecede bütünüyle ortadan kaldırmak ister. (2) Marksistler, proletaryanın siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra eski devlet mekanizmasını tepeden tırnağa parçalaması ve onun yerine, silahlı işçilerin örgütlenmesinden oluşan, Komün örneğine uygun yeni bir devlet mekanizmasını koyması gerektiğini kabul eder; devlet mekanizmasının parçalanması konusunda ısrarcı olan anarşistlerse, proletaryanın bunun yerine *neyi* koyacağı ve devrimci iktidarını *nasıl* kullanacağı konusunda her tür netlikten yoksundur; dahası, anarşistler, devrimci proletaryanın devlet iktidarını kullanmasını, onun devrimci diktatörlüğünü bile reddeder. (3) Marksistler, bugünkü devletten yararlanılarak, proletaryanın devrime hazırlanmasını ister; anarşistlerse bunu reddeder.

Bu tartışmada Marksizmi temsil eden Kautsky değil Pannekoek'tür, çünkü, proletaryanın, sadece eski devlet aygıtının el değiştirmesi anlamına gelecek şekilde devlet iktidarını ele geçirmekle yetinemeyeceğini, bu aygıtı parçalamak, kırmak ve onun yerine yenisini koymak zorunda olduğunu bize Marx öğretmişti.

Kautsky Marksizmi terk ederek oportünistlerin safına geçiyor, çünkü oportünistler için hiçbir şekilde kabul edilemeyecek bir şey olan devlet mekanizmasının parçalanması, Kaustky'de tümüyle ortadan kayboluyor ve Kautsky böylece, devlet iktidarının "ele geçirilmesinin" basitçe çoğunluğun elde edilmesi şeklinde yorumlanabilmesi için oportünistlere açık kapı bırakıyor.

Kautsky, Marksizmi çarpıttığını örtbas etmek için bir doktrinci gibi davranıyor: Marx'ın kendisinden bir "alıntı"yı ortaya atıyor. Marx, 1850'de, "iktidarın en kararlı şekilde devlet otoritesinin elinde merkezîleştirilmesi"nin gerekli ol-

duğunu yazmıştı; ve Kaustky, zafer kazanmış bir komutan edasıyla soruyor: Yoksa Pannekoek "merkeziyetçiliği" yıkmak mı istiyor?

Bu, Bernstein'ın, merkeziyetçilikten farklı olarak federalizm hakkındaki görüşleri konusunda Marksizm ile Proudhon'culuğu bir tutmasına benzer bir üçkâğıttan başka bir şey değildir.

Kautsky'nin "alıntı"sının konuyla hiçbir ilgisi bulunmuyor. Eski devlet mekanizmasında da, yeni devlet mekanizmasında da merkeziyetçilik olabilir. İşçiler kendi silahlı güçlerini gönüllü olarak birleştirirse, bu merkeziyetçilik olur; ama merkezî devlet aygıtının (sürekli ordu, polis ve bürokrasi) "tamamen parçalanması"na dayanan bir merkeziyetçilik olur. Kautsky, Marx'ın ve Engels'in Komünle ilgili çok iyi bilinen görüşlerini göz ardı ederek ve konuyla hiçbir ilgisi bulunmayan bir alıntıyı bulup ortaya atarak, düpedüz bir dolandırıcı gibi davranıyor.

> "Yoksa o [Pannekoek], memurların devlet görevlerini mi ortadan kaldırmak istiyor?" diye devam ediyor Kautsky. "Ama bırakalım devlet yönetimini, partide ve sendikalarda bile memurlar olmadan yapamıyoruz. Programımız da devlet memurlarının ortadan kaldırılmasını değil, yetkililerin halk tarafından seçilmesini talep ediyor. ... Şimdiki tartışmamızın konusu, 'geleceğin devleti'nin yönetim aygıtının hangi biçimi alacağı değil, siyasal mücadelemizin, *bizim onu ele geçirmemizden önce* [italik harfler Kautsky'ye ait], devlet iktidarını ortadan kaldırıp kaldırmayacağı [sözcüğü sözcüğüne, *dağıtıp dağıtmayacağı – auflöst*]. Memurlarıyla birlikte hangi bakanlık ortadan kaldırılabilirdi?" Eğitim, adalet, maliye ve savaş bakanlıkları sayılıyor. "Hayır, hükümetlere karşı yürüttüğümüz siyasal mücadele, bugünkü bakanlıkların hiçbirini ortadan kaldırmayacaktır. Yanlış anlamaların önüne geçmek için yineliyorum:

> burada sözü edilen şey, muzaffer Sosyal-Demokrasinin geleceğin devletine kazandıracağı biçim değil, muhalefetimizin bugünkü devlete kazandıracağı biçim." (s. 725.)

Bu, apaçık bir çarpıtma. Pannekoek'ün ortaya attığı sorun, *devrim* sorunuydu. Hem yazısının başlığı, hem de az önce aktarılan bölümler bunu açıkça gösteriyor. Kautsky, "muhalefet" sorununa atlayarak, devrimci bakış açısının yerine oportünist bakış açısını koyuyor. Söylediklerinin anlamı şu: Şu anda muhalefetiz; iktidarı ele geçirdikten *sonra* ne olacağımızı o zaman göreceğiz. *Devrim ortadan kayboluyor!* Oportünistlerin istedikleri şey tam da buydu.

Tartışılan konu, muhalefet ya da genel olarak siyasal mücadele değil, *devrim*. Devrim, proletaryanın "yönetim aygıtı"nı ve *tüm* devlet mekanizmasını *parçalaması* ve onun yerine silahlı işçilerden oluşan yeni bir devlet mekanizmasını koymasıdır. Kautsky, "bakanlıklar"a "körü körüne bir saygı" gösteriyor; oysa bunların yerine neden, örneğin, egemen ve tüm yetkilere sahip İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetlerine bağlı olarak çalışan uzman komiteleri koyulamasın?

Sorun, hiçbir şekilde, "bakanlıklar"ın kalıp kalmayacağı, "uzman komiteleri"nin ya da bazı başka kurumların kurulup kurulmayacağı değil; bunun hiçbir önemi bulunmuyor. Sorun şu: Eski devlet mekanizması (burjuvaziye binlerce bağla bağlanmış ve tümüyle rutine ve atalete gömülmüş olan eski devlet mekanizması) kalacak mı, yoksa bu mekanizma *parçalanarak* yerine bir *yenisi* mi koyulacak? Devrim, yeni sınıfın, *eski* devlet mekanizmasının yardımıyla komuta etmesi, yönetmesi değil, bu sınıfın söz konusu mekanizmayı *parçalaması* ve *yeni* bir mekanizmanın yardımıyla komuta etmesi, yönetmesidir. Kautsky, Marksizmin bu *temel* düşüncesini örtbas eder ya da onu hiç anlamamıştır.

Kautsky'nin memurlarla ilgili sorusu, onun Komün derslerini ya da Marx'ın öğretilerini anlamamış olduğunu açıkça gösteriyor. "Partide ve sendikalarda bile memurlar olmadan yapamıyoruz..."

Kapitalizm koşullarında, burjuvazinin egemenliği altında, memurlar olmadan yapamayız. Kapitalizm proletaryayı ezer, emekçi kitleleri köleleştirir. Kapitalizm koşullarında demokrasi, tüm ücretli kölelik koşulları ve halkın yoksulluk ve sefaleti tarafından sınırlanmış, kısıtlanmış, budanmış ve kötürüm bırakılmıştır. Siyasi örgütlerimizdeki ve sendikalardaki görevlilerin, kapitalizm koşulları tarafından yozlaştırılmalarının (ya da daha doğrusu yozlaşma eğilimi göstermelerinin) ve bürokratlar hâline gelme, yani kitlelerden kopuk ve kitlelerin *üzerinde* duran ayrıcalıklı kişiler hâline gelme eğilimine kapılmalarının biricik nedeni işte budur.

Bürokrasinin *özü* budur; ve kapitalistler mülksüzleştirilinceye ve burjuvazi alaşağı edilinceye kadar proleter görevliler *bile* kaçınılmaz olarak belirli bir ölçüde "bürokratlaşacaktır"

Kautsky'ye göre, sosyalizmde, seçilmiş görevliler var olmayı sürdüreceğine göre, memurlar da olacak, bürokrasi de olacaktır! Yanlış olan da bu. Marx, tam da Komün örneğini vererek, sosyalizmde, memurların seçimle işbaşına gelmeleri ilkesinin yanı sıra her an görevden alınabilmeleri ilkesinin *de* hayata geçirilmesi *ölçüsünde*, *ayrıca* maaşların ortalama işçi ücretleri düzeyine indirilmesi *ölçüsünde*, *ayrıca* parlamenter kurumların yerine "aynı anda hem yürütme hem de yasama işlevlerini üstlenen faal organlar"ın koyulması *ölçüsünde*, görevlilerin "bürokratlar" olmaktan, "memurlar" olmaktan çıkacaklarını göstermişti.

Kautsky'nin Pannekoek'e karşı ileri sürdüğü bütün görüşler, özellikle de memurlar olmadan partimizde ve sendika örgütlerimizde bile yapamayacağımız şeklindeki müthiş itirazı, aslında, Bernstein'ın genel olarak Marksizme karşı öne sürdüğü eski "görüşler"in bir tekrarından başka bir şey değildir. Bernstein, döneklik kitabı *Sosyalizmin Ön Koşulları*'nda, "ilkel" demokrasi düşüncelerine karşı, "doktriner demokrasi" dediği şeye karşı savaşır: emredici vekâlet, ücret ödenmeyen memurlar, iktidarsız merkezî temsil organları vb. Bernstein, bu "ilkel" demokrasinin sağlıksız olduğunu kanıtlamak için, Webb çiftinin yorumladıkları şekliyle İngiliz *trade-union*'larının {sendikalarının} deneyimlerine başvurur.* Sözde "mutlak özgürlük içinde" gerçekleşen yetmiş yıllık gelişme (Almanca basım, s. 137) *trade-union*'ları ilkel demokrasinin işe yaramadığına inandırmış ve onun yerine bildiğimiz demokrasiyi, yani bürokrasiyle birleşmiş parlamentarizmi koymuşlar.

Gerçekte *trade-union*'lar "mutlak özgürlük içinde" değil, *mutlak kapitalist kölelik içinde* gelişti ve bu koşullarda, hiç kuşkusuz, hükmünü süren kötülüğe, şiddete, yalana, yoksulların "yüksek" yönetim işlerinin dışında bırakılmasına bir dizi taviz vermeden "yapılamazdı". Sosyalizmde "ilkel" demokrasinin pek çok öğesi kaçınılmaz olarak yeniden canlanacaktır; çünkü, nüfusun *çoğunluğu*, uygar toplumun tarihinde ilk kez, yalnızca oylamalara ve seçimlere değil, *ama aynı zamanda günlük yönetim işlerine, bağımsız* olarak katılma noktasına ulaşacaktır. Sosyalizmde *tüm insanlar* sırayla yönetecek ve çok geçmeden hiç kimsenin yönetmemesine alışacaklardır.

---

* Sidney ve Beatrice Webb'in *Industrial Democracy {Sınai Demokrasi}* adlı eseri kastediliyor. *–İngilizce ed.*

Marx, eleştirel ve analitik anlayışıyla, Komünün pratik önlemlerinde, oportünistlerin korktukları ve burjuvaziden geri dönüşsüz bir şekilde kopmak istemediklerinden ödleklikleri nedeniyle kabul etmek istemedikleri, anarşistlerinse ya çok aceleci oldukları için ya da büyük toplumsal değişikliklerin koşullarını hiç anlamadıkları için görmek istemedikleri *dönüm noktasını* gördü. Tümüyle dar kafalılaşmış olan ve devrimin yaratıcı gücüne inanmamakla kalmayıp ondan ölesiye korkan oportünist (Menşeviklerimiz ve Sosyalist-Devrimcilerimiz gibi), şu savı ileri sürer: "Eski devlet mekanizmasını yıkmayı aklımızdan bile geçirmemeliyiz; bakanlıklar ve memurlar olmadan nasıl yaparız?"

Anarşist (tabii o da anarşistlerin en iyisi; yoksa Kropotkin ve kafadarlarını izleyerek burjuvazinin peşine takılanlar değil) şu görüşü savunur: "Biz *yalnızca* eski devlet mekanizmasını yıkmayı düşünmeliyiz; daha önceki proletarya devrimlerinin *somut* derslerine dalmanın ve yıkılan şeyin yerine *neyin* koyulacağını ve bunun *nasıl* yapılacağını çözümlemenin hiçbir yararı yoktur." Bunun sonucunda, anarşistin taktikleri, kitle hareketinin pratik koşullarını hesaba katarken somut sorunları çözmeye yönelik kıyasıya cesur bir devrimci çabanın taktikleri olmak yerine, *umutsuzluğun* taktikleri olup çıkar.

Marx bize her iki hatadan kaçınmayı öğretir; bize, hem bir bütün olarak eski devlet mekanizmasının yıkılması konusunda en büyük cesaretle hareket etmeyi, hem de sorunu somut bir şekilde ortaya koymayı öğretir: Komün, haftalarla sayılı bir süre içinde, daha geniş bir demokrasi sağlamak ve bürokrasinin kökünü kazımak üzere şu şu önlemleri alarak, *yeni,* proleter bir devlet mekanizmasını kurmaya *başlayabilmişti.* Komüncülerden, devrimci cesareti öğrenelim;

onların pratik önlemlerini, pratik, acil ve hemen uygulanabilir önlemlerin *ana hatları* olarak görelim; işte o zaman, *bu yolu izleyerek*, bürokrasinin tümüyle ortadan kalkmasını sağlarız.

Sosyalizmin iş gününü kısaltacak, *kitleleri* yeni bir yaşam düzeyine yükseltecek, nüfusun *çoğunluğu* için, istisnasız herkesin "devlet görevlerini" yerine getirmesini mümkün kılacak olan koşulları yaratacak oluşu, bürokrasinin tümüyle ortadan kaldırılması olanağını güvence altına alır; ve bu da genel olarak her tür devletin *tümüyle yok olup gitmesine* yol açacaktır.

> "Onun görevi [kitle grevinin görevi]", diye devam eder Kautsky, "devlet iktidarını *yıkma* görevi olamaz; sadece, bir hükümetin belirli bir sorunla ilgili olarak boyun eğmesini sağlama ya da proletaryaya düşmanca yaklaşan bir hükümetin yerine onunla orta yolda buluşmaya hazır [*entgegenkommende*] bir hükümeti geçirme görevi olabilir. Ama bu [yani proletaryanın kendisine düşmanca yaklaşan hükümet karşısındaki zaferi], hiçbir zaman ve hiçbir koşul altında, devlet iktidarının *yıkılmasına* yol açamaz; her zaman, sadece, *devlet iktidarı içindeki* güç dengelerinde bir *kaymaya* [*Verschiebung*] yol açabilir. Ve burada, siyasal mücadelemizin hedefi, bugüne kadar olduğu gibi, parlamento çoğunluğunu kazanma yoluyla devlet iktidarının ele geçirilmesi ve parlamentonun, hükümetin efendisi konumuna yükseltilmesi olarak kalır." (s. 726, 727, 732.)

Bu, en katıksız ve en bayağı oportünizmden, devrimin sözde kabul edilirken gerçekte reddedilmesinden başka bir şey değildir. Kautsky'nin düşünceleri, "proletaryayla orta yolda buluşmaya hazır bir hükümet"in ötesine geçmiyor; bu, *Komünist Manifesto*'nun "proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmesi"ni ilan ettiği 1847 yılıyla karşılaştırıldığında, dar kafalılığa doğru atılmış bir geri adımdır.

Kautsky, hepsi de "proletaryayla orta yolda buluşmaya hazır" bir hükümet için mücadele etmeyi kabul eden Scheidemann'larla, Plehanov'larla ve Vandervelde'lerle o pek sevdiği "birliği" gerçekleştirmek zorunda kalacak.

Bizse, bu sosyalizm hainleriyle bağlarımızı koparacak ve silahlı proletaryanın kendisinin *hükümet olabilmesi* için eski devlet mekanizmasının tamamen yıkılması doğrultusunda mücadele edeceğiz. Bu ikisi arasında dağlar kadar fark var.

Kautsky, "devlet iktidarı içindeki güç dengelerinde bir kayma" için, "parlamento çoğunluğunu kazanmak" için ve "parlamentonun, hükümetin efendisi konumuna yükseltilmesi" için (yani, oportünistler açısından tümüyle kabul edilebilir olan ve her şeyi burjuva parlamenter cumhuriyetinin sınırları içinde tutan çok yüce bir hedef için!) çalışmaya can atan Legien'lerin ve David'lerin, Plehanov'ların, Tsereteli'lerin ve Çernov'ların huzurlu ortamına katılmak zorunda kalacak.

Bizse, oportünistlerle bağlarımızı koparacağız; ve, "güç dengelerindeki bir kayma" için değil, *burjuvaziyi alaşağı etmek* için, burjuva parlamentarizmini *yıkmak* için, Komün örneğine uygun bir demokratik cumhuriyet ya da bir İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri cumhuriyeti için, proletaryanın devrimi diktatörlüğü için yürütülen mücadelede, sınıf bilinçli proletaryanın bütünü bizimle birlikte olacak.

*
* *

Uluslararası sosyalizmde, Kautsky'nin sağında, Almanya'daki *Aylık Sosyalist Dergi {Sozialistische Monatshefte}* (Le-

gien, David, Kolb ve aralarında Stauning ve Branting gibi İskandinavyalıların da bulunduğu başka pek çok kişi); Fransa ve Belçika'da Jaurès'in izleyicileri ve Vandervelde; Turati, Treves ve İtalyan Partisinin sağ kanadının öteki temsilcileri; İngiltere'de Fabianlar ve "Bağımsızlar" (aslında her zaman Liberallere bağımlı olmuş olan Bağımsız İşçi Partisi) ve benzerleri gibi akımlar bulunur. Parlamento çalışmalarında ve parti basınında çok büyük ve çoğu zaman da başat bir rol oynayan bütün bu beyefendiler, proletarya diktatörlüğünü açıkça reddediyor ve açık bir oportünizm sergiliyor. Bu beyefendilere göre, proletarya "diktatörlüğü" demokrasiyle "çelişir"!! Gerçekten de, özünde, bunlarla küçük burjuva demokratları arasında hiçbir fark yoktur.

Bu durumu göz önüne alacak olursak, İkinci Enternasyonal'in, resmî temsilcilerinin büyük çoğunluğuyla, tepeden tırnağa oportünizme batmış olduğu sonucunu haklı olarak çıkarabiliriz. Komün deneyimleri, unutulmakla kalmamış, aynı zamanda çarpıtılmıştır. İşçi kitlelerine, harekete geçmek, eski devlet mekanizmasını parçalamak, onun yerine bir yenisini geçirmek ve böylece siyasal egemenliklerini toplumun sosyalist yeniden yapılanmasının temeli hâline getirmek zorunda kalacakları zamanın yaklaşmakta olduğu düşüncesi aşılanmamakla kalmamış; kitlelere tam tersi aşılanmış ve "iktidarın ele geçirilmesi", oportünizme binlerce açık kapı bırakacak şekilde tarif edilmiştir.

Emperyalist rekabet sonucunda güçlenen birer askerî aygıta sahip olan devletlerin, dünyaya İngiltere'nin mi, yoksa Almanya'nın mı (şu mali sermayenin mi yoksa bu mali sermayenin mi) hükmedeceği sorununu çözmek için mil-

yonlarca insanı yok eden askerî canavarlara dönüştüğü bir zamanda, proletarya devriminin devletle ilişkisi sorununun çarpıtılmasının ve örtbas edilmesinin çok büyük bir rol oynaması kaçınılmazdı.*

* Elyazması şöyle devam ediyor:

VII. BÖLÜM

1905 VE 1917 RUS DEVRİMLERİNİN DENEYİMLERİ

Bu bölümün başlığında anılan konu o kadar geniştir ki, onun hakkında ciltler dolusu yazılabilir ve yazılmalıdır. Doğal olarak, bu broşürde, deneyimin kazandırdığı en önemli derslerle, proletaryanın, devrimdeki, devlet iktidarıyla ilgili görevleriyle doğrudan doğruya ilgili olan derslerle yetinmek zorunda kalacağız. (Elyazması burada kesiliyor. {*–İngilizce ed.*})

Birinci Basıma Sonsöz

Bu broşür, 1917'nin Ağustos ve Eylül aylarında kaleme alındı. "1905 ve 1917 Rus Devrimlerinin Deneyimleri" başlıklı sonraki, yedinci bölümün planını hazırlamış bulunuyordum. Ama başlığı dışında, bölümün tek satırını yazacak zamanım olmadı; siyasal bir bunalım, 1917 Ekim Devriminin arifesi beni "engelledi". Böyle bir "engelleme"ye can kurban. Ama herhalde, broşürün ikinci kısmını ("1905 ve 1917 Rus Devrimlerinin Deneyimleri") yazma işinin uzun bir süre sonrasına ertelenmesi gerekecek; "devrim deneyimi"ni yaşamak, devrim deneyimi üzerine yazmaktan daha zevkli ve yararlıdır.

Yazar

Petrograd
30 Kasım 1917

İsim Dizini

Avksentyev, Nikolay Dimitroviç (1878-1943) 27, 66

Bakunin, Mihail Aleksandroviç (1814-1876) 73, 89, 133
Bebel, Ferdinand August (1840-1913) 86, 87, 89, 90, 108, 109, 114
Bernstein, Eduard (1850-1932) 9, 62, 71-74, 135, 136, 137, 141, 146, 149
Bismarck, Otto von (1815-1898) 26
Bissolati, Leonida (1857-1920) 64
Bonaparte, Louis-Napoléon (III. Napoléon) (1808-1873) 42, 43, 48
Bracke, Wilhelm Gotthard (1842-1880) 87, 108
Branting, Karl Hjalmar (1860-1925) 64, 153
(Breşko-)Breşkovskaya, Yekaterina Konstantinovna (1844-1934) 11
Buharin, Nikolay İvanoviç (1888-1938) 9

Cavaignac, Louis Eugène (1802-1857) 99
Cornelissen, Christiaan (1864-1942) 125
Çernov, Viktor Mihayloviç (1873-1952) 12, 27, 66, 104, 125, 152

David, Eduard Heinrich Rudolph (1863-1930) 12, 64, 152, 153
Dühring, Eugen Karl (1833-1921) 30, 34, 81

Ge, Aleksandr (1879-1919) 126
Grave, Jean (1854-1939) 125
Guesde, Jules (1845-1922) 12
Guillaume, James (1844-1916) 133

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) 19
Henderson, Arthur (1863-1935) 64
Herostratus (MÖ 4. yüzyıl) 71, 136
Hyndman, Henry Mayers (1842-1921) 12

İvanovski, F. F. (Lenin'in takma adı) 9

Jaurès, Jean (1859-1914) 135, 153

Kautsky, Karl Johann (1854-1938) 9, 12, 18, 21, 25, 36, 39, 43, 45, 51, 55, 62, 64, 72, 73, 89, 90, 100, 132, 134-152
Kerenski, Aleksandr Fyodoroviç (1881-1970) 26, 97
Kolb, Wilhelm (1870-1918) 153
Kollontay, Aleksandra Mihaylovna (1872-1952) 9
Kropotkin, Pyotr Alekseyeviç (1842-1921) 125, 150
Kugelmann, Louis (1828-1902) 55

Lassalle, Ferdinand (1825-1864) 105, 108, 109, 117, 118, 119
Legien, Carl Rudolf (1861-1920) 12, 64, 67, 152
Liebknecht, Wilhelm (1826-1900) 89, 92
Luxemburg, Rosa (1871-1919) 143

Mehring, Franz Erdmann (1846-1919) 49
Mihaylovski, Nikolay Konstantinoviç (1842-1904) 22
Millerand, Alexandre (1859-1943) 135
Montesquieu (1689-1755) 75

Palçinski, Peter Akimoviç (1875-1929) 26, 27
Pannekoek, Antonie (Anton) (1873-1960) 9, 143-147, 149
Pomyalovski, Nikolay Gerasimoviç (1835-1863) 124
Potresov, Aleksandr Nikolayeviç (1869-1934) 11
Proudhon, Pierre-Joseph (1809-1865) 71-73, 80, 81, 83, 87, 105, 133, 136, 146

Radek, Karl (1885-1939) 143
Renaudel, Pierre (1871-1935) 12, 64
Rubanoviç, İlya Alfonsoviç (1859-1920) 11
Rusanov, Nikolay Sergeyeviç (1859-1939) 66

Scheidemann, Philipp Heinrich (1865-1939) 12, 64, 67, 152
Sembat, Marcel (1862-1922) 64, 67

Shakespeare, William (1564 [vaftiz]-1616) 123
Shylock (oyun karakteri) 123
Skobelev, Matvey İvanoviç (1885-1938) 27, 66
Spencer, Herbert (1820-1903) 22
Stauning, Thorvald August Marinus (1873-1942) 64, 153
Stirner, Max (1806-1856) 133
Struve, Peter Berngardoviç (1870-1944) 56

Treves, Claudio (1869-1933) 153
Tsereteli, İrakli (1881 1959) 12, 27, 66, 68, 99, 104, 125, 152
Tugan-Baranovski, Mihail İvanoviç (1865-1919) 120
Turati, Filippo (1857-1932) 153

Vandervelde, Emile (1866-1938) 12, 64, 67, 152, 153

Webb, Martha Beatrice (1858-1943) 149
Webb, Sidney James (1859-1947) 149
Weydemeyer, Joseph Arnold Wilhelm (1818-1866) 49

Zenzinov, Vladimir Mihayloviç (1880-1953) 66

Sınıf mücadelelerini önemsemek ve bu mücadeleleri temel almak, Marksist olmaya yeter mi? İşçi sınıfı, siyasal iktidarı ele geçirme hedefiyle yetinebilir mi? "Burjuva devlet mekanizmasının parçalanması" ne anlama gelir ve neden gereklidir? "Zora dayalı bir devrim" olmadan olmaz mı? Demokrasi, aşılamaz bir hedef midir? "Proletarya diktatörlüğü", tam olarak nedir? Ve başka pek çok soru ve cevapları...

Lenin, Rusya'daki çarlık rejimine son veren 1917 Şubat Devrimi ile 1917 Ekim Devrimi arasındaki Ağustos-Eylül aylarında kaleme aldığı bu eserinde, Marx'ın ve Engels'in çalışmalarından hareketle, kapitalizm ile sınıfsız toplum (komünizmin üst evresi) arasındaki geçiş sürecini ve komünizmin "sosyalizm" diye anılan "alt evresi"nin ayırt edici özelliklerini ele alıyor. Marksizmin devlet ve devrim konularındaki temel tezlerini çarpıtma ve örtbas etme girişimlerini amansızca eleştirerek!

14 TL. KDV DAHİL

ISBN: 978-605-172-106-4

Yordam Kitap